

**T. C.
IĞDIR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI**

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISININ
OLUŞMASINDA GELENEKSEL KİMLİĞİN ROLÜ
(IĞDIR ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Suzan MOÇ

Danışman

Doç. Dr. Emine ÖZTÜRK

IĞDIR – 2013

T.C.
İĞDIR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doc. Dr. Emine ÖZTÜRK danışmanlığında, ... Suzan MOĞ... tarafından hazırlanan bu çalışma 13 / 06 / 2013 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Yusuf MACİT İmza: .....
Jüri Üyesi : Doc. Dr. Emine ÖZTÜRK İmza: .....
Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Necmettin ŞEKER İmza: .....

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 13 / 06 / 2013

Yrd. Doç. Dr. Necmettin ŞEKER
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
ÖNSÖZ.....	iii
KISALTMALAR.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vi
GİRİŞ.....	1
1- ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ.....	1
2- ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ.....	1
3- ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	1
3.1.ARAŞTIRMANIN PROBLEMLERİ, HİPOTEZ VE SAYILTI LARI.....	2
3.1.1. PROBLEMLER.....	2
3.1.2. HİPOTEZLER.....	2
3.1.3. SAYILTI LAR.....	3
4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIK LARI.....	4
5. İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR.....	4
1. BÖLÜM.....	6
1.1.LİTERATÜRDE KULLANILAN KAVRAMLAR.....	6
1.1.1. TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMI, TANIMI, ANLAMI VE MUHTEVASI.....	6
1.1.2. KİMLİK VE TOPLUMSAL CİNSİYET KİMLİĞİ.....	12
1.2. TOPLUMSAL CİNSİYET KİMLİĞİ.....	14
1.3. TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ.....	16
1.4.TOPLUMSAL CİNSİYET KALIP YARGILARI.....	20
1.4.1. ÇOCUKTA TOPLUMSAL CİNSİYETİN OLUŞUMU.....	24
2. BÖLÜM.....	26
2.1.TOPLUMSAL CİNSİYETLE İLGİLİ KURAMLAR.....	26
2.1.1. BİYOLOJİK KÖKENLİ KURAMLAR.....	26
2.1.1.1. PSİKANALİST KURAM.....	26
2.1.1.2. BİYOLOJİK KURAM.....	35
2.1.1.3. SOSYOBİYOLOJİK KURAM.....	38
2.2. BİLİŞSEL KÖKENLİ KURAMLAR.....	39
2.2.1. BİLİŞSEL GELİŞİM KURAMI.....	39
2.2.2. TOPLUMSAL CİNSİYET ŞEMASI KURAMI.....	41
2.2.2.1. CİNSİYETLERİ TİPLEŞTİRME (AYRIŞTIRMA).....	42
2.2.3. SOSYAL BİLİŞSEL KURAM.....	43
2.3. SOSYAL ETKİLERİ VE ETKİLEŞİMİ VURGULAYAN KURAMLAR.....	44

2.3.1. SOSYAL ÖĞRENME KURAMI.....	44
2.3.2. SOSYAL ROL KURAMI	47
2.3.3. BENLİK SUNUŞU KURAMI.....	48
2.4. ÇOK FAKTÖRLÜ TOPLUMSAL CİNSİYET KİMLİĞİ KURAMI	49
3. BÖLÜM.....	51
3.1. DİNLERDE VAR OLAN CİNSİYET KALIP YARGILARI	51
3.2. İSLAMİYETTE TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI	59
4. BÖLÜM.....	65
4.1. BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	65
4.1.1. OLGUSAL DURUM (DENEKLERİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNE GÖRE DAĞILIMI).....	65
4.1.1.1. ÖRNEKLEMİN DEMOGRAFİK BOYUTU	65
4.1.1.2. DİNDARLIK BOYUTU	67
4.1.2. İTAATKÂRLIKLA İLGİLİ TUTUMLAR.....	69
4.1.3. TOPLUMSAL CİNSİYET İLE İLGİLİ TUTUMLAR	74
4.2. KARŞILAŞTIRMALI ANALİZLER	79
4.3. BULGULARIN TARTIŞILMASI.....	89
5. BÖLÜM.....	93
5.1. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	93
5.1.1. DEMOGRAFİK BOYUTU	93
5.1.2. DİN VE DİNDARLIK BOYUTU	94
5.1.3. TOPLUMSAL CİNSİYET İLE İLGİLİ BOYUTU.....	96
KAYNAKÇA.....	98
ÖZET.....	102
ABSTRACT	103
ÖZGEÇMİŞ.....	104

ÖNSÖZ

Bu araştırmanın amacı, üniversite gençliğinde geleneksel kimlik ve toplumsal cinsiyet algısı ile bunların gençliğin dindarlık konusundaki tutumları ve dini hayatları üzerlerindeki etkisini incelemektir. Çalışmamız üniversite öğrencilerinde, geleneksel kimlik ile modern toplumsal cinsiyet kimliği arasındaki, ilişkiyi inceleyen bir araştırmadır, araştırmanın önemi de buradan gelmektedir.

Araştırmamız teorik ve uygulamalı olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Araştırmamızın ilk bölümünde konunun ana kavramları olan cinsiyet ve toplumsal cinsiyeti açıklamak üzere bazı tanımlara yer verilerek, toplumsal cinsiyet ile cinsiyet kavramları karşılaştırılmıştır. Daha sonra cinsiyet rollerinin bireyler tarafından nasıl kazanıldığı ve cinsiyetler arası farklılıkların ne şekilde oluştuğuna ilişkin kavramların en yaygın olanları özetlenmiştir.

İkinci bölümde toplumsal cinsiyet olgusunun şekillenmesinde rol oynayan psiko-sosyal kültürel faktörler ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde dinsel faktörlerin tarihsel süreçte geçirdikleri değişim ve dönüşümler ile bu değişim ve dönüşümleri etkileyen unsurlar dikkate alınarak konu incelenmiştir. Yahudi, Hıristiyan ve İslam geleneklerinin ortaya koyduğu dini söylemler çerçevesinde özellikle bazı ayetlerin toplumsal cinsiyet kavramına ilişkin yorumlarına yer verilmiştir.

Dördüncü bölümdeki uygulamalı alan araştırmasında; tabloların analizlerine ve yorumlarına yer verilmiştir.

Beşinci bölüm genel değerlendirme, tartışma ve sonuç kısmıdır.

Bu çalışma esnasında yardımlarını benden esirgemeyen ve her zaman destek olan danışman hocam Doç. Dr. Emine Öztürk hocama, Yrd.Doç.Dr.Yusuf Macit ve Yrd.Doç.Dr. Necmettin Şeker hocama, babam Turgut Öcal ve anneme, araştırmanın her aşamasında yardımcı olan eşim Turhan Moç'a ve diğer değerli hocalarıma teşekkür ederim.

KISALTMALAR

Akt.	: Aktaran
Bkz.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
Haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
Krş.	: Karşılaştırmız
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
s.	: Sayfa
vb.	: Ve benzeri
Yay. Haz.	: Yayına Hazırlayan
Üniv.	: Üniversite
Edeb.	: Edebiyat
Fak.	: Fakültesi
Sos.	: Sosyal
Böl.	: Bölüm
İst.	: İstanbul
Ank.	: Ankara
MÜİFVY.	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
DEÜİFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
İmp.	: İmparatorluk
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
Yay.	: Yayın

Enst. : Enstitü
Başk. : Başkanlığı
Muk. : Mukaddes

TABLolar LİSTESİ

TABLO 1. ÖRNEKLEMİN DEMOGRAFİK BOYUTU.....	65
TABLO 2. ÖRNEKLEMİN DİN VE DİNDARLIK BOYUTU	67
TABLO 3. ÖRNEKLEMİN İTAATKÂRLIKLA İLGİLİ TUTUMLARI	69
TABLO 4. ÖRNEKLEMİN TOPLUMSAL CİNSİYET İLE İLGİLİ TUTUMLARI	74
TABLO 5. DİNDARLIK DÜZEYLERİ İLE ALLAH İNANCI ARASINDAKİ İLİŞKİ	79
TABLO 6. DİNDARLIK DÜZEYLERİ İLE ORUÇ TUTMA EYLEMİNE MATUF DAVRANIŞLAR ARASINDAKİ İLİŞKİ	80
TABLO 7. DİNDARLIK DÜZEYLERİ İLE DUA ETME EYLEMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ	81
TABLO 8. DİNDARLIK DÜZEYLERİ İLE NAMAZ KILMA EYLEMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ	82
TABLO 9. DİNDARLIK DÜZEYLERİ İLE AHİRET İNANCI ARASINDAKİ İLİŞKİ	83
TABLO 10. DİNDARLIK DÜZEYLERİ İLE PEYGAMBERLİK KURUMUNA İMAN ARASINDAKİ İLİŞKİ	84
TABLO 11. DİNDARLIK DÜZEYLERİ İLE SOSYAL DUYARLILIK VE SOSYAL YARDIMLAŞMAYA İLİŞKİN TUTUM ARASINDAKİ İLİŞKİ	85
TABLO 12. DİNDARLIK DÜZEYLERİ İLE YAPILAN ALIŞVERİŞLERDE FAİZE KARŞI TAKINILAN TUTUM ARASINDAKİ İLİŞKİ	86
TABLO 13. DİNDARLIK DÜZEYLERİ İLE NAMUS ANLAYIŞI ARASINDAKİ İLİŞKİ	87
TABLO 14. DİNDARLIK DÜZEYLERİ İLE KADIN ERKEK İLİŞKİLERİNDE TAKINILAN TUTUM ARASINDAKİ İLİŞKİ	88

GİRİŞ

1- ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ

Araştırmanın temel konusu üniversite gençliğinin toplumsal cinsiyete ilişkin tutumları ile dine ve dindarlığa ilişkin tutumları arasındaki ilişkidir. Araştırmamızın temel amacı ise üniversite gençliğinde geleneksel kimlik ve toplumsal cinsiyet algısı ile bunların gençliğin dindarlık konusundaki tutumları ve dini hayatları üzerindeki etkisinin incelenmesidir. Bu çerçevede araştırmada üniversite gençliğinin toplumsal cinsiyete matuf tutumları ile din ve dindarlığa matuf tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi hedef edinilmiştir. Araştırmaya katılan deneklerin her iki konuya da matuf tutumları araştırmanın temel konusudur. Araştırmanın önemi ise, üniversite öğrencilerinde geleneksel kimlik ile modern toplumsal cinsiyet kimliği arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırma olmasıdır.

2- ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmamızın evreni Iğdır Meslek Yüksekokulu öğrencileridir. Evren olarak bu kitlenin seçilmesinin temel nedeni, Iğdır Üniversitesi'nin hem ilk kurulmuş birimi olması, orta sınıfa mensup gençliği temsil etmeleri , hem de denek olarak kendilerine ulaşma kolaylığından dolayıdır.

Söz konusu Meslek Yüksek Okulu'nun öğrenci sayısı 1500 civarındadır. Araştırmamıza katılan denek sayısı 278 kişidir. Yani bir sosyal araştırmada örnekleme belirlemede kullanılan %5'lik temsil yeteneğini sağlayacak niteliğe haizdir.

3- ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma teorik ve uygulamalı olmak üzere iki ana kısımdan oluşmaktadır. Araştırmada teorik kısmın yazılması için başvurulan ana metot, belge tarama metodudur. Araştırmanın teorik kısımları belgelerde var olan bilgilerin tekniğine uygun olarak toplanması, metodik olarak düzenlenmesi ve yorumlanması ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın uygulamalı kısmında ise cinsiyet, toplumsal cinsiyet, medeni durum, yaş ve sosyo-ekonomik düzey gibi durumları içeren demografik özelliklere ilişkin sorular ile toplumsal cinsiyete ilişkin bir ölçek dindarlık ölçeği ve bir de itaatkârlık ölçeği kullanılarak ankete dayalı bir alan araştırması yapılmıştır.

3.1.ARAŞTIRMANIN PROBLEMLERİ, HİPOTEZ ve SAYILTI LARI

Araştırma sürecinde aşağıdaki problemlerin cevapları sınanacaktır. Bu cevaplar denenceler şeklinde aşağıdaki şekilde kategorize edilmiş ve örnekleme test edilerek ana kitle için tespit edilmiştir.

3.1.1. PROBLEMLER

- Din ve dindarlığa ilişkin tutumlar ile toplumsal cinsiyete ilişkin tutumlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Üniversitede okuyan gençlerin dini tutum ve davranışları (dindarlıkları) ile geleneksel toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin tutum ve davranışları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Araştırmaya katılan deneklerin olgusal durumları (yaş, cinsiyet, medeni durum, aylık gelir düzeyi ve Türkiye'nin hangi bölgesinden oldukları gibi özellikler) ile geleneksel toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin tutum ve davranışları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Üniversiteli gençler kendilerini genellikle nasıl bir dindarlık kategorisinde görmektedirler?
- Deneklerin dindarlık kategorileri ile dinin inanç ve ibadet boyutuna matuf tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

3.1.2. HİPOTEZLER

- Din ve dindarlığa ilişkin tutumlar ile toplumsal cinsiyete ilişkin tutumlar arasında anlamlı bir ilişki vardır.

- Üniversitede okuyan gençlerin dini tutum ve davranışları (dindarlıkları) ile geleneksel toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin tutum ve davranışları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- Araştırmaya katılan deneklerin olgusal durumları (yaş, cinsiyet, medeni durum, aylık gelir düzeyi ve Türkiye'nin hangi bölgesinden oldukları gibi özellikler) ile geleneksel toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin tutum ve davranışları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- Üniversiteli gençler kendilerini genellikle çok dindar ve dindar kategorisinde görmektedirler.
- Deneklerin dindarlık kategorileri ile dinin inanç ve ibadet boyutuna matuf tutumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

3.1.3. SAYILTILAR

Bir araştırmada denencelerin (hipotezlerin) doğruluğunu veya yanlışlığını test edebilmek için bir takım doğru prensiplere, matematik ifade ile aksiyomlara ihtiyaç vardır. Bu aksiyomlar hipotez cümlesi içerisinde söylene de söylenmese de var kabul edilirler. Bunlar şart cümleleri veya hükümlerdir. Denencelerin (hipotezlerin) doğruluğu, bu sayılıtların (varsayımların) doruluğuna bağlıdır. Eğer bunlar doğru değilse denenceler de doğru değildir ve sonuçta varılacak genellemeler de yanlış olacaktır.

Bizim gerçekleştirdiğimiz bu araştırmada açıkça söyleyecek olursak şu üç prensip doğru kabul edilmiş ve araştırmanın hipotezlerinin test sonuçları da ister doğrulama, isterse yanlışlama şeklinde ortaya çıksın doğru kabul edilmiştir:

- Literatürde mevcut bilimsel araştırmaların sonuçları doğru kabul edilmiştir.
- Araştırmanın gerçekleştirilmesinde modelin kuruluşu ve araştırma yöntemleri doğru tespit edilmiştir.
- Deneklerin envantere mevcut sorulara doğru ve eksiksiz cevap verdikleri var sayılmıştır.

4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma bir süreçtir. Süreç kavramı, bir varlığın belli bir zaman süresince oluşumunu, yapısallaşmasını ifade eder. Bu nedenle, araştırma süresince konunun belirlenmesi ve araştırılan problemlerin çözüm önerilerinin sunulması; sonuca bağlanmasına kadar yapılan faaliyetler bütünüdür. Araştırmacının bu faaliyetleri yaparken bir takım güçlüklerle karşılaşması doğaldır. Ancak bu güçlükleri aşma durumu araştırmanın da arzu edilen amaca ulaşmasına etki edecektir. Daha doğrusu bu durum araştırmayı belli sınırlar içerisine çekecek ve sınırlandıracaktır. Doğal olarak biz de bu araştırma sürecinde bir takım güçlüklerle karşılaştık. Bunlar:

- Konunun ve parametrelerin tespiti ile ilgili güçlükler
- Anket formlarının ilgili öğrencilere ulaştırılması ve bu anketlerin deneklere bizzat uygulanmasında karşılaşılan güçlükler.
- Deneklerin anket formundaki soruları cevaplandırmalarındaki zaman kısıtlılığı.
- Deneklerin anket formundaki soruları cevaplandırmada bir takım çekinceleri olması.
- Anketlerin geri dönüşümünde yaşanan güçlükler, olarak özetlenebilir.

Bu güçlüklerin önemli bir kısmı araştırma sürecinde aşılabılmış, bir kısmı da aşılamamıştır.

5. İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Toplumsal Cinsiyet kavramı ile ilgili Türkiye`de birçok yayın, makale, yüksek lisans ve doktora tezi yapılmıştır. Biz araştırmamızı yaparken en çok yararlandığımız çalışmalardan bazılarını vermek istiyoruz.

Zehra Y. Dökmen`in 2004`te yayınladığı “Toplumsal Cinsiyet” adlı kitabı “toplumsal cinsiyeti” sosyal bilimlerin ilgi odağı ve sosyal psikolojinin de önemli konulardan biri olarak göstermiştir.

Bu kitapta Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Psikoloji ve bunlar içinde yer alan temel kavramlar, Toplumsal Cinsiyet ile ilgili kuramlar, Toplumsal Cinsiyet kalıp yargıları, cinsiyet farklılıkları ve rolleri gibi konulara yer vererek Toplumsal Cinsiyeti Sosyal Psikolojik açıdan ele almıştır.

Özlem Gündüz Kalanın “Kinder Reklam Filimleri” üzerine yaptığı bir incelemede reklam`da çocuğun Toplumsal Cinsiyet teorisi bağlamında konumlandırılışı ele alınmıştır. Bu çalışmaya göre çocukların cinsel kimlik rollerine ilişkin bilgileri; ebeveynler, yakın sosyal çevre ve kitle iletişim araçlarından aldıkları üzerinde durulmuştur. Özellikle kitle iletişim araçlarından sıklıkla yer alan reklamlar tüketiciye toplumsal cinsiyet ilgili pek çok davranış kodu iletmektedir. Bu nedenle Türkiye`de yayınlanan çocuk karakterlerinin yer aldığı “ Kinder reklam filimleri” toplumsal cinsiyet rollerinin konumlandırılışı bağlamında incelenmiştir.

Nazife Gürhan`ın Toplumsal Cinsiyet ve Din (2010) adlı makalesinde, Toplumsal Cinsiyetin oluşumunda dinin rolünün ne olduğu, dinin Toplumsal Cinsiyet hiyerarşisini nasıl oluşturduğu, toplumsal cinsiyetin nasıl üretilip pekiştirildiği, incelenerek ve ilkel dinlerden, ilahi dinlere gelene kadar dinlerde var olan toplumsal cinsiyet kalıplarına örnekler verilmiştir. Bu çalışma da dinlerin kutsal metinlerinden hareketle toplumlarda var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğine vurgu yaparak öncelikle kadının konumu üzerinde incelemeler konu edilmektedir.

Burada içeriklerine kısaca değindiğimiz bir kısmını da kaynakçada gösterdiğimiz çalışmalar ve araştırmamız toplumsal cinsiyet ve dinlerde var olan cinsiyet kalıp yargıları, sosyolojik ve psikolojik boyutta ele alınışı açısından önem arz etmektedir.

1. BÖLÜM

1.1.LİTERATÜRDE KULLANILAN KAVRAMLAR

1.1.1. TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMI, TANIMI, ANLAMI VE MUHTEVASI

Toplumsal cinsiyet kavramının bugünkü anlamında kullanımı 1950’lerde başlamış ve 1980’lerde özellikle feminist hareketin katkısıyla zirveye taşınmıştır. Bu kavram ilk olarak cinsiyetler arası farklılıkların toplumsal boyutuna vurgu yapmak amacıyla Amerika’daki feminist hareketin taraftarlarınca kullanılmıştır. Kadın sorunları üzerine araştırma yapan akademisyen ve yazarlar arasında kadın kavramına sınırlı bir anlam yüklenmesini eleştiren bir gurup araştırmacı, cinsiyetler arası etkileşimi vurgulamak amacıyla gender (toplumsal cinsiyet) terimini önermiştir. Çünkü onlara göre kadın ve erkek ancak birbirleriyle bağlantılı ve ilişkili bir şekilde tanımlanabilir.¹

Bu terimi kullanan akademisyenler, bilimsel disiplinlerin paradigmalarını da sorgulamayı hedefleyince, toplumsal cinsiyet kavramını bir anlamda ırk ve sınıf gibi bir analiz kategorisine dönüştürmüştür. Söz konusu kavram Türkçe açısından değerlendirildiğinde kavramın cins, tür ve ırk anlamlarına geldiği anlaşılmaktadır. Cinsiyet ve cinsellik bu kelimenin sonradan kazandığı anlamlardan ikisini oluşturmaktadır.²

İngilizcede cinsiyet için “sex”, toplumsal cinsiyet için “gender” terimleri kullanılır. Böyle bir ayrıma ihtiyaç olduğu için Türkçe’de başka terimlerden söz edilmekle birlikte, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet terimleri ile bu iki kavram karşılanmaya çalışılmaktadır.

Batı literatüründe cinsiyet ve toplumsal cinsiyet terimleri bazen birbirinin yerine ve çoğu zaman da farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Literatürde bir anlam karışıklığından söz edilmekle ve bu iki terimin kullanımında farklı tercihler olmakla

---

¹ Şişman, Nazife, Emanetten Mülke Kadın Bedeninin Yeniden İnşası, İz Yay., İst., 2006, s. 48-49.

² Şişman, a.g.e., 2006, s.48-49.

birlikte cinsiyet rollerinin daha çok araştırıldığı günümüzde iki terimin ayrımı da daha çok yapılmaya başlanmıştır.³

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları günlük dilde birbirlerinin yerine kullanılmakla birlikte bunlara yüklenen anlamlar farklıdır. Şöyle ki fiziksel farklılıklara işaret eden cinsiyet sözcüğü, bireyin genetik ve anatomik nitelikleri ile ilişkili olup evrensel bir kavramdır.

Toplumsal cinsiyet kavramı ise kadın ve erkek arasındaki sosyal ve kültürel ilişkilere bağlı olarak yapılandırılmış ve tanımlanmış olup, cinslerden her birine yüklenen kimliklere, statülere, rol ve sorumluluklara dayanan ilişkiyi tanımlamaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkeğin, rollerini, sorumluluklarını, fırsatlarını ve ihtiyaçlarını analiz etmeye yarayan sosyo-ekonomik ve kültürel bir değişkendir. Bu terim sabit ya da doğuştan olmayıp, bireyin sosyalleşme sürecinde anlam kazanmaktadır.⁴

Zehra Dökmen, gender ve sex sözcüklerinin Türkçe karşılığı olarak, cinsiyet ve cins sözcüklerinin kullanıldığını ifade etmektedir. Buna göre cins sözcüğünün de cinsi yani biyolojik olarak dişiyi ve erkeği ifade etmekle birlikte toplumsal, kültürel olanı da içine aldığını vurgulamaktadır.

Dökmen, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet farklılıklarından söz ederken şunları söyler; cinsiyet terimi kadın ya da erkek olmanın biyolojik yönünü ifade ederken aynı zamanda biyolojik bir yapıya da atıfta bulunmaktadır. İnsanların nüfus cüzdanlarında yazan cinsiyet, bu terimin anlamına uygundur. Toplumsal cinsiyet terimi ise; kadın ya da erkeğe toplumun ve kültürün yüklediği anlamları ve beklentileri ifade etmekte olup bireyin biyolojik yapısı ile yakından ilişkili bulunan psikolojik özellikleri de içermektedir. Bir başka ifade ile toplumsal cinsiyet, bireyi kadınsı ya da erkeksi olarak karakterize eden psiko-sosyal özelliklerin tümüdür.⁵

---

³ Dökmen, Zehra, Y., Toplumsal Cinsiyet, Sistem Yay., İst, 2004, s. 2-3.

⁴ Uzun, Gizem, Kadın ve Erkek Yöneticilerin Liderlik Davranışları Arasındaki Farklılık ve Bankacılık Sektöründe Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2005, s. 38.

⁵ Dökmen, a.g.e., 2004, s. 4-7.

Toplumsal cinsiyet terimini, feministler; kadınlarla erkekler arasındaki farklılıkların kültürel ve sosyal açıklamalarını vurgulamak üzere kullanmayı tercih ederken bazıları da cinsiyet terimini politik olarak yanlış buldukları için kullanmamakta, kimileri de bu iki terimi birbirlerinin yerine geçecek şekilde kullanmaktadırlar.

Feminist hareket, toplumsal cinsiyet rolleri olgusunu iki temel gruba ayırarak değerlendirmektedir. Bazı feminist araştırmacılar, kadınlık ve erkeklik rolleri arasındaki ayrımın biyolojik temelli olduğunu savunurken bir diğer grup ise rol dağılımındaki biyolojik temelleri reddetmekle birlikte bu ayrımın öğrenilmiş bir ayrım olduğunu düşünmektedir.⁶

Feminizm açısından bakıldığında, toplumsal cinsiyet ve cinsiyet kavramlarının ortaya çıkışında Freud'un büyük rolü vardır. Freud cinsiyet ve toplumsal cinsiyeti konusunda şunları söyler:

- Cinsiyet, Kişinin kadın ya da erkek olarak gösterdiği genetik, fizyolojik ve biyolojik özellikler olarak tanımlanır.
- Toplumsal cinsiyeti ise (gender), kadın ve erkeğin sosyal olarak belirlenen rol ve sorumlulukları olarak ifade eder.

Toplumsal cinsiyet (gender), biyolojik farklılıklardan dolayı değil, kadın ve erkek olarak toplumun bizi nasıl gördüğü, nasıl algıladığı, nasıl düşündüğü ve nasıl davranmamızı beklediği ile ilgili bir kavramdır.⁷

Kadınlarla erkekler arasındaki farklar üzerinde biyolojik yapı ve çevresel faktörlerin oynadığı rol hakkında farklı görüşler vardır. Biyolojik temeli olan farklılıkların “cinsiyet” ile ifade edilmesi gereğini savunanlar olduğu gibi, kadınlarla erkekler arasındaki farklılıkların ikisinden de kaynaklandığını ve ayrı nedenler olarak gösterilmesinin uygun olmadığını ileri sürenler de vardır.

Golombok Fivush; Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet sözcüklerinin ikisinin de aynı anlamı verecek şekilde birbirlerinin yerine kullandıklarını, çünkü cinsiyetin biyolojik ve

---

⁶ Coonel, R.W., Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, Çeviren: Cem Soydemir, Ayrıntı Yay., İstanbul, 1998, s.78-80.

⁷ Öztürk, Emine, Feminist Teori ve Tarihsel Süreçte Türk Kadını, Rağbet Yay., İstanbul, 2011. s.5-19.

sosyal yönlerinin birbiriyle çok ilişkili olduklarını dolayısıyla bunları ayırmanın bazen güç olduğunu belirtmektedir.⁸

Türkçede cinsiyet teriminin bazen toplumsal cinsiyeti de kapsamak üzere kullanıldığını düşündüğümüzde; toplumsal cinsiyetin temelinde cinsiyet ayrımının bulunması nedeni ile bu teriminin kullanımının yaygınlaşması “pratik” olarak dilimize yerleşememesine bağlanabilir.

Ayrıca “toplumsal cinsiyet” ifadesini, Türkçe anlam ve gramer açısından uygunluğu incelendiğinde böyle bir ayrımı yansıtabilecek sözcüklerin Türkçeye girmemiş olmasını insanların biyolojik ve toplumsal cinsiyetlerini birbirlerinden ayrılmaz bir bütün olarak görmemiz mümkündür. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet tartışmaları ile ilgili karşı kaynaklarda genellikle kabul edilen şu ayrımın yapıldığı gözlenilmektedir:

Cinsiyet terimi; kadın ya da erkek olmanın biyolojik yönünü ifade ederken, bireyin biyolojik cinsiyetine dayalı olarak belirlenen demografik bir kategoridir. İnsanların nüfus cüzdanlarında yazan cinsiyet, bu terimin anlamına uygundur.

Toplumsal cinsiyet (gender) ise; kadın ya da erkek olmaya, toplumun ve kültürün yüklediği anlamları ve beklentileri ifade etmektedir. Bireyi kadınsı ya da erkeksi olarak karakterize eden psiko-sosyal özelliklerdir. Ancak cinsiyet ve toplumsal cinsiyeti tamamen birbirlerinden ayırmak mümkün değildir; çünkü kültürün kadından ve erkekten beklentileri, kadının ve erkeğin fiziksel bedenlerine ilişkin gözlemlerden tamamen ayrı değildir. Buna göre toplumsal cinsiyetin kültürel yapılandırmaları bir anlamda biyolojik cinsiyeti de içermektedir. Genellikle kadınlarla erkekler arasındaki bazı farklılıkların biyolojik mi yoksa kültürel mi olduğunu tam olarak bilmek mümkün değildir; esasen iki farklılığın da etkili olduğu bir gerçektir. Bu karışıklıkları önlemek, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet terimlerine yüklenen farklı anlamların ayırt edilmesini sağlamak amacıyla Gentile beş ayrı terim önermektedir.

1.Cinsiyet: Biyolojik işlevi–cinsel eylemleri–kastedilmektedir.

2.Biyolojik olarak cinsiyet; kadın ya da erkek olmanın biyolojik yönüne bağlı özellikleri kastedmek üzere kullanılır.

---

⁸ Dökmen,Zehra Y. ,Toplumsal Cinsiyet Sistem Yay. , İst., 2004 , s. 4 .

3.Toplumsal cinsiyet; kadın ya da erkek olmanın kültürel ya da toplumsal yönüne bağlı özellikleri - erkeklerin daha saldırgan olduklarının kabul edilmesi - gibi davranışları anlatmak üzere kullanılır.

4.Cinsiyetle ve toplumsal cinsiyetle bağlantılı; hem biyolojik hem de toplumsal kökenli olan - özellikle kadınların bebek bakımı ile ilgilenmeleri - durumları anlatmak üzere kullanılır.

5.Cinsiyetle ilişkili; kadın ya da erkek olmakla ilişkili ama kökeni biyolojik mi yoksa kültürel mi olduğu bilinmeyen özellikleri kastetmek üzere kullanılır.

Ancak Gentile'nin bu terminoloji önerisi, sorunun terminoloji değil, cinsiyet bağlantılı davranışların nedeni hakkındaki görüş farklılıkları olduğu ve nedensel açıklamalarının da zaman içinde değişim gösterdiğini ileri sürülerek çok kullanışlı bulunmamıştır. Cinsiyet ikili bir sınıflamaya karşılık gelmektedir: Kadın ve erkek. Bebekler doğduklarında (hatta doğmadan önce) sahip oldukları cinsiyet organlarına bakılarak ya kadın cinsiyet gurubuna ya da erkek cinsiyet gurubuna ait olarak kimliklendirilmektedirler. Bundan sonra nüfus cüzdanlarının renklerinden seçecekleri mesleğe kadar tüm ayrımlar bebek için işletilmeye başlanmaktadır. Fausto-Sterling, insanların ille de erkek ya da kadın olarak kategorileştirilmesine karşı çıkmaktadır. Ona göre insanları iki cinsiyetten birine ait olarak düşünmek yeterli değildir, bazı insanların biyolojik yapıları bu ikili sisteme uymayabilmektedir. Fausto-sterlink, beş cinsiyetten söz edilebileceğini vurgulamaktadır. Kadın ve erkeğin yanı sıra, biyolojik olarak hem erkek hem kadın olanlar (hermaphrodites), baskın olarak erkek olan ama kadın özelliklerini de taşıyanlar (malepseudo-hermaphrodites) ve baskın olarak kadın olan ama erkek özelliklerini de taşıyanlar (femalpseudo-hermaphrodites) vardır.

Türköne, cins sözcüğünün biyolojik olarak dişiyi ve erkeği ifade ettiğini cinsiyet sözcüğünün ise, cinsi yani biyolojik olarak dişiyi ve erkeği ifade etmesinin yanı sıra toplumsal ve kültürel olanı da vurguladığını belirtmektedir. Bu kullanım makul bulunsa da cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ifadeleri tercih edilerek, bazen de cinsiyet, toplumsal cinsiyeti de karşılayacak şekilde kullanılır. Bu iki terim sıklıkla birbiri yerine kullanılmaktadır. Bunun nedeni, ikisinin çoğu zaman bir arada olduğunun hatta paralel

anlamlar taşıdığıının düşünülmesidir. İnsanların cinsiyetleri, normal koşullarda farklı üreme organına göre iki türdür: Kadın ve Erkek.

Toplumsal cinsiyet ise çeşitlilik gösterir. Kadınlar genellikle kadınsı (femina), erkekler ise genellikle erkeksi (maskülen) olarak sosyalleştirilirler. Ancak bu toplumsal beklentilere uyma dereceleri bakımından insanlar arasında farklılıklar vardır. Örneğin, Bem, insanların cinsiyet rollerini benimsemesi bakımından çeşitlendiğini ileri sürmüştür. Bem'e göre kimi kendi cinsiyetindekiler için geleneksel olarak uygun bulunan cinsiyet rolünü daha çok benimserken (kadınsı kadın ve erkeksi erkek), kimi bu rolün tam karşısını daha çok benimsemektedir. Öte yandan kiminin de geleneksel olarak hem kendi cinsiyetine hem de diğer cinsiyete uygun bulunan rollerin ikisini de yüksek düzeyde benimsediği (hem kadınsı hem erkeksi-androjen), kiminin de düşük düzeyde benimsediği (ne kadınsı ne erkeksi- farklılaşmamış) belirlenebilmektedir.

Burada önemle üzerinde durulması gereken nokta, toplumsal cinsiyet rollerinin, bireyin cinsel tercihlerini belirleyici olmamasıdır. Birey biyolojik olarak kadın ya da erkek olabilir; birey toplumsal cinsiyet olarak geleneksel olan ya da olmayan rolleri benimseyebilir; birey cinsel obje olarak karşı cinsiyetten ya da kendi cinsiyetinden bireyleri tercih edebilir. Bunlar birbirleriyle çoğu kez örtüşürler. Ama hepsinin aynı olması ya da birini bilince diğerlerinin de doğru olarak tahmin edilmesi mümkün olmayabilir. Diğer bir anlatımla, kişinin biyolojik cinsiyeti kadın olabilir. Ama bu o kişinin mutlaka toplumsal cinsiyetinin kadınsı olacağını ve mutlaka cinsel olarak erkekleri çekici bulacağını söyleyemeyiz. Büyük bir olasılıkla, cinsiyeti kadın olanlar, kadınsı özellikleri ve davranışları, erkeksi özelliklerden ve davranışlardan daha çok benimsemişlerdir. Erkekleri daha çok beğeniyorlardır. Ama bu her zaman böyle olmayabilir. Ayrıca karşı cinsiyet rolünü benimsemiş bireyin cinsel çekimle kendi cinsiyetine yönelmesi de söz konusu değildir. Örneğin kadınsı cinsiyet rolünü benimsemiş bir erkeğin ille de eşcinsel olması söz konusu değildir. Çünkü bunlar farklı yönelimlerdir.

Sonuç itibarıyla Dökme'nin de dediği gibi toplumsal cinsiyet özellikleri bakımından cinsiyetler arasında farklılıklar gözlenebileceği gibi aynı cinsiyetten bireyler arasında da bu özellikleri bakımından çeşitlenmeler gözlenebilir. Örneğin duygusallık açısından kadınlar arasında, güçlülük açısından ise erkekler arasında önemli farklılıklar

gözlenebilmektedir. Söz konusu toplumsal cinsiyet farklılıklarına ilişkin beklentiler, cinsiyet kalıp yargıları biçiminde toplumun büyük bir kesimi tarafından kabul gören inançlara dönüşerek sosyal tutum ve davranışları büyük ölçüde biçimlendirmektedir.⁹

1.1.2. KİMLİK VE TOPLUMSAL CİNSİYET KİMLİĞİ

İnsanlar toplumsal varlıklar olup çocukluklarının ilk dönemlerinden itibaren farklı toplumsal değer yargılarıyla karşı karşıya kalırlar. Toplumsal değer yargıları kültürlerin oluşumunda etkili olurken bu durum bireyin de kimliğinin oluşmasını destekler.

Toplumsal cinsiyetin oluşmasında bireylerin benlik algılarının dolayısıyla kimliklerinin çok büyük önemi vardır. Toplumsal cinsiyet kimliğine değinmeden önce kimlik kavramını açıklamakta yarar vardır.

Bilgin; kimliği bireyin “Ben kimim?” sorusuna verilen cevapların onun kimliğini oluşturduğunu ifade ederek, kimlik olgusunun insanın kim olduğuna ilişkin zihninde inşa ettiği imajları içerdiğini ileri sürmektedir. Bu imajlar, genel hatlarıyla diğerlerinin bizim hakkımızdaki düşüncelerinden çıkardığımız sonuçlarla ilgilidir. Bir başka ifadeyle kendimize ilişkin düşüncelerimizin büyük bir kısmı çevremizle kurduğumuz sosyal etkileşimin bir ürünü olmaktadır.¹⁰

Cinsiyet kimliği ise; kişinin kendini kadın ya da erkek olarak tanımlaması anlamına gelmektedir. Aynı zamanda cinsiyet kimliği kişinin kendilik kavramının en önemli öğelerinden biridir.

Cinsiyet kimliği kişilik ve davranış olarak gösterilen kadınlık ya da erkekliğin kişisel ve içsel anlamıdır. Bir erkek ya da kadın olmanın öznel durumudur. Çocukların çoğu kız ya da erkek olarak belirlenmiş cinsiyetlerini bilişsel olarak kabul edip davranışlarını içinde buldukları toplumun ve grubun beklentilerine göre ayarlamaktadırlar.¹¹

Cinsiyet kimliği detaylarına girmeden önce kimlik kavramıyla ilgili tanımları bilmekte fayda vardır.

---

⁹ Dökmen, a.g.e., 2004, s. 10-11

¹⁰ Bilgin, Nuri, Sosyal Psikoloji’de Yöntem ve Pratik Çalışmalar, Sistem Yay., İst., 1995, s. 55

¹¹ Dökmen, a.g.e., 2004, s.13.

Kimlik (identity) kavramı, Latince “identites” kökünden gelmekte olup kelime olarak aynılık (özdeşlik) anlamını taşımaktadır.¹²

Whees, kimliği, “insanın çabalarına değer yargılarına ve sonuçta kişinin bu değer yargılarıyla davranışlarının birbirine ahenkli uymasına dayandırır”, şeklinde tanımlayarak daha çok kişisel kimlik (personel identity) kavramına yakın bir tanım ortaya koymaktadır.¹³

White ise “kimlik” self ‘e (kendi) veya kişiye işaret eder ve kişinin kendisini nasıl hissettiği ile ilgilidir, diye ifade ederek kimlik kavramını ego ve self kavramlarıyla aynı değerlendirmektedir.¹⁴

Kimlik kavramını incelerken kimlik krizi (identity-crisis) ve kimlik karşılığı (identitydiffusion) kavramları arasındaki farkı da dikkate almak gerekir. Zira ergenlik dönemindeki genç, kimliğini oluştururken çocukluk döneminin özdeşleşme örnekleri yerine yeni özdeşim örnekleriyle identifikasyonu esnasında bir takım sıkıntılarla karşı karşıya kalabilecektir. Çünkü genç özdeşim örneklerinin farklılığı veya çokluğu, denediği rollerin belirgin olmaması ve değer yargılarının yeterince oluşmaması nedeniyle kimliğini bulmada zorlanabilecektir. Bu durum, her gençte olağan olarak yaşayan, kimlik anlayışı bunalımı, yani kimlik krizidir.¹⁵

Kimlik karşılığı ise kimlik krizinin patolojik görünümlü bir özelliğidir ve uzun süreli bir olaydır. Kimliğini oluşturma gayretleri içerisindeki genç “ kendisinin toplumdaki rolünü, idealini, amacını aramaya koyulur, yani ben neyim?” sorusunu sorar. Genç sorduğu bu sorular aynı zamanda onun kimliğini oluşturacak olan şu özellikleri kazandırarak kimliğini şekillendirecektir.

1- Bağımsızlık arzusu ve kendi başına karar verebilme.

2- Hayat felsefesinin ve bir takım inanç ve değerlerinin olması.

3- Sosyal statü, mesleki rol ve gelecek hakkındaki beklentileri.

4- Cinsel kimlik.

---

¹² Kula, M. Naci, Kimlik ve Din, Ay Işığı kitapları, İst ., 2000, s. 43-47

¹³ Kula, a. g. e., 2000, s. 43-47

¹⁴ Kula, a. g. e., 2000, s. 43-47

¹⁵ Kula, a. g. e., 2000 , s. 43-47

Cinsel Kimlik: Bireyin erkekliğini ve kadınlığını psikolojik anlamda kabul etmesi ve bu konuda çevresiyle de çatışmaya düşmemesi cinsel kimliğinin kazanılmış olduğunu gösterir.¹⁶

Karpat ise kimliği; kişinin içinde yaşadığı çeşitli gruplarla olan ilişkilerini ve bu gruplara olan ödev hak ve bağlılık derecelerinin tayin edilmesi olarak yorumlar. Bu hak ve bağlılıklar kişinin ve toplumların varlıklarını, savunmalarını ve gelişmelerini sağladığı için her şeyden evvel kişiler arasında beraberlik ve dayanışma duygularını yaratmak amacını güderler.¹⁷

1.2. TOPLUMSAL CİNSİYET KİMLİĞİ

Cinsiyet kültürünün oluşması kültürel rol ve beklentilerin öğrenilmesine ve yerine getirilmesine bağlıdır. Cinsiyet rolleri belirli bir kültürdeki kadınlarla ve erkeklerle alakalı olan davranışlara, inançlara değerlere, kültürel beklentilere ve sosyal olarak tanımlanan özelliklere işaret eder.¹⁸

Her kültür kendi içinde kadının ve erkeğin davranışlarını tayin eden cinsiyete yönelik belirli statü ve rollere sahiptir. Hangi alanda olursa olsun statü ve roller toplum içerisinde ayrı özelliğe işaret ederler.¹⁹

Bu özelliklerin ortaya çıkışı ise o statüye bağlı olan rollerin gerçekleşmesi ile mümkün olur. Zira roller sosyolojide ifade edildiği üzere statülere tabidirler.²⁰

Roller, arkasında pek çok değeri barındırır ve aynı zamanda belirli bir statüde yer alan bireyden, gerçekleştirilmesi istenen davranışları ve toplumsal beklentileri gösterir.²¹

---

¹⁶ Kula, a.g.e 2001, s. 43-47

¹⁷ Karpat, Kemal; "Kimlik Sorununun Türkiye'de ki Tarihi Sosyal ve İdeolojik Gelişmesi"; Türk Aydın ve Kimlik Sorunu, Haz. Sabahattin Şen, Bağlam Yay. İst., 1995. s.10-12

¹⁸ Ersoy, Ersan, Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği, Fırat Üniv. Sos. Bil. Enstitüsü .,Elazığ, 2009, Cilt 19, s:2, s.209-230

¹⁹ Dönmezer, Sulhi, Sosyoloji, Savaş Yayınları, Ank. , 1988, s.165

²⁰ Erkal, Mustafa, Sosyoloji, Der Yayınları, İst., 1996, s.29

²¹ Arkanoc, Sibel, Grup İlişkileri, Alfa Yay. , İst., 1993, s.40

Bir toplumdaki cinsiyet rolleri o toplum içerisinde kişilerin sahip oldukları cinsiyetlere göre toplumun beklentilerini ifade eden alışkanlık hal, tavır ve değerleri içinde taşır. Başka bir toplumda eşin haricindeki ilişkiler cinayet sebebi olabilirken bazı toplumlar bu konuda daha rahat tutumlara sahip olabilmektedirler. Mısırdaki günümüzde bile erkekler sokakta el ele tutuşarak gezebilirken bu durum toplumumuzda farklı çağrışımlara ve anlamlara sebep olur.²²

Cinsiyetlere göre atfedilen önem ve değerlendirmeler batı toplumunda da farklı bir seyir izlemektedir. Çoğu zaman özlemle anılan ve “Yitirilmiş Cennet” olarak tabir edilen eski Yunan’da erkek, ayrıcalıklı olarak bazı hakları elde ederek yönetime katılırken kadın dışlayıcı bir şekilde oy hakkı verilmemiş ve geri plana itilmiştir. Kadınlar köleler, metekler (yabancılar) ve delilerle birlikte değerlendirilerek dikkate alınmıştır.²³

Batı’da bu tarihi seyirde de görüldüğü üzere farklı cinsiyet özellikleri ortaya çıktığı gibi genel olarak toplum içerisinde kadının, erkeğin karşısında tutunabileceği herhangi bir toplumsal rolü ve söz hakkı da bulunmamıştır.

Dünya üzerinde değişik kültürlerde yaşayan eski Türkler’de ise cinsler arası ilişkiler ve cinsiyete yönelik değerler yazılı olmasa da bir kanun hükmünde olan töre tarafından belirlenirken, cinsiyetlerin birbirine yönelik hakları da saklı kılınmıştır. Erkeğin kadın üzerinde hakkı olduğu gibi kadının erkek üzerinde haklarının bulunduğu kabul edilmiştir. Eski Türklerde kadın şeref ve namusun simgesi olarak çok değerli görülmüş, erkeğin tamamlayıcısı olarak daima sosyal hayat içerisinde onun yanında yerini almıştır. Böylelikle gerek aile içerisinde ve gerekse sosyal hayatta kadın faal bir rol oynamıştır. Türkler, istisnalar haricinde tek kadınla evlenmiş ve evlenilecek kız dışarıdan yani egzogami kaidesi uyarınca yedi veya dokuz göbek uzaktan seçilmiştir.²⁴

Bu doğrultuda Türk aile yapısında geleneksel ailenin özelliği olarak aile içi kararların, baba otoritesi tarafından verildiği belirtilmektedir.²⁵

---

²² Güngör, Erol, Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak, Ötüken Yay. , İst., 1997, s.98

²³ Ersoy, Ersan, a.g.e.,s.209-230

²⁴ Ersöz, Mehmet; Evlenme ve Düğün Törenleri ile İlgili Türk Gelenekleri, Aile Yazıları, Ank., 1991, s.298-305

²⁵ Saran, Nephân, Üniversite Gençliği, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay. , İst., 1975, s.34

Ancak bu durum kadının tamamıyla sosyal hayat sahası içerisinde olmadığı anlamına gelmez. Eski Türk toplumlarında ve özellikle göçebelik dönemlerinde kadın erkeğin üstlendiği rolü üstlenmiş ve cemiyet hayatına aktif olarak katılmıştır. Kadının erkek gibi ata binip ok atıp kılıç kullandığı ifade edilmektedir.²⁶

Fransız etnolog Grenar`da dayanılarak tarihi süreçte Türk kadınının kocasının yanında sadece ev içerisinde değil aynı zamanda tarlada ve pazarda da hayat arkadaşı ve yardımcısı olduğunu kadının iktisadi ve hukuki hürriyetinin de olabileceği, boşanma halinde kadının sadece baba evinden getirdiği mallar değil, evlilik esnasında kazanılan malları da isteyebileceği ifade edilmektedir. Bunun yanında eşler arasında karşılıklı şefkat, sevgi ve saygı bulunmakla birlikte manevi bağlar ve dayanışma da Türk ailesi içerisinde oldukça önemli bir yere sahip olmuştur.²⁷

1.3. TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ

Rol terimi tiyatrodan ödünç alınmış sosyolojik bir terimdir. Rol, örgütlü sosyal bir yapı içinde bireyin bulunduğu pozisyonu, bu pozisyonla ilgili sorumlulukları ayrıcalıkları ve diğer pozisyonlardaki insanlarla etkileşimi yönlendiren kuralları gösterir. Annelik, babalık, öğretmenlik, askerlik gibi kadınlara ve erkeklere verilen farklı roller ise toplumsal cinsiyet rolleri olarak bilinir. Kadınların ve erkeklerin, toplumun yazdığı “senaryoya” bağlı kalarak rollerini oynamaları beklenir. Toplumsal cinsiyet rolleri terimi cinsiyet kalıp yargılarını ya da toplumun belirlediği cinsiyet farklılıklarını yansıtmak üzere kullanılır. Daha özeldir, bu terim, geleneksel olarak kadınla ve erkekle ilişkili olduğu kabul edilen rolleri ifade eder. Toplum tarafından kız ya da erkek olarak etiketlenmelerinin ardından çocuklar cinsiyetin kültürel anlamlarını öğrenmeye ve kazanmaya başlarlar. Cinsiyetin kültürel anlamları, toplumsal cinsiyet rolleri olarak görülür. Toplumsal cinsiyet rolü, toplumun tanımladığı ve bireyin yerine getirmelerini beklediği cinsiyetle ilişkili bir grup beklentisidir. Sosyalleşme süreci ile kız ve erkek çocuklar, çeşitli nesnelere, etkinlikleri, oyunları, meslekleri ve hatta kişilik özelliklerini kendileri için “uygun” ya da “uygun değil” olarak ayırt etmeyi öğrenirler.

28

²⁶ Doğramacı, Emel, Türkiye’de Kadının Dünü ve Bugünü, Türkiye İş Bankası Yay. , Ank., 1992, s.3

²⁷ Nirun, Nihat, Aile ve Kültür, Atatürk Kültür Merkezi Yay. ,Ank., 1994 ,s. 23

²⁸ Dökmen, 2004, s. 15-18.

Cinsiyet rolü (toplumsal cinsiyet rolü) toplumun tanımladığı ve bireylerin yerine getirmelerini beklediği cinsiyetle ilişkili bir grup beklentidir. Başka bir ifadeyle cinsiyet rolü, aynı cinsiyetten insanların nasıl davranmaları gerektiğini tanımlayan bir takım kurallar veya kültürel olarak saptanan beklentilerdir.²⁹

Toplum beklenen ölçü ve kalıplardan sapan davranışları hoş karşılamadığı için bireyler genellikle kendilerini daha önceden belirlenmiş ve benimsenmiş normlara uydurmaya çalışırlar. Çocukluktan başlayarak bireylerin benlik imgelerinin önemli bir parçasını toplumun kendileri ile ilgili beklentileri oluşturur. Böylece hem kadınların hem de erkeklerin düşünceleri tutum ve davranışları bu beklentilere göre biçimlenir.³⁰

Toplumsallaşma sürecinin cinsiyet rollerinin gelişimine katkıda bulunduğunu biliyoruz. Cinsiyet rolü gelişimini etkileyen toplumsal faktörler; ebeveynler, kardeşler, akran grupları, öğretmenler ve kitle iletişim araçlarıdır. Bu toplumsal faktörlerin toplum tarafından kabul gören davranışları öğretmesi sürecine toplumsallaşma denir.³¹

Çocuk ile bu değişkenler arasında karşılıklı bir etkileşim vardır. Çocuğun gelişimini anlayabilmek için çocuğun içinde bulunduğu ve bu değişkenlerin oluşturduğu çevresel yapıyı tanımak gerekir. Bu yapı içinde çocuk cinsiyet tipine ilişkin bilgiyi, cinsiyet rollerine ilişkin kültürel beklenti ve normları ya gözleyerek ya da doğrudan bu normlara uygun olan ve uygun olmayan davranışların ödüllendirilmesi- cezalandırılması yoluyla öğrenir. Aynı zamanda bu süreci oluşturan sosyal çevre, kız ve erkek çocuktan farklı davranışlar görmeyi beklemektedir.

Toplumsallaşma sürecini anlayabilmek için anne-babaların gelişim dönemlerinin çocuk üzerindeki etkisini bilmek ve diğer toplumsallaşma süreçlerinin önemini kavramak gerekmektedir. Golberg ve Lewis, kız ve erkek çocuklarının ilk gelişim dönemlerinde farklı davranışlar sergilediklerini ortaya çıkarmışlardır. Bunun yanında ailelerde çocuklarını doğdukları anda farklı sıfatlarla tanımlamaktadırlar. Örneğin kızlar

²⁹ Sarıbay, A.S., Erken Yaşlarda Cinsiyet Rolü Kazanımı Üzerine Ebeveynlerin Etkisi, “ Psikoloji Denemeleri”, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. Ank. 2001, s. 4-8

³⁰ Balkır, A. , Kadınların Kendisini Algılaması, Ank., Üniv. , Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ank., 1989.

³¹ Gökaya, Füsün, Anne –Babaların Cinsiyet Rolü Algıları ve Cinsiyete Uygun Yetiştirme Eğilimleri ile Okul Öncesi Çocukların Cinsiyet Rolü Gelişimi (Oyuncak Tercihi İle) Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniv.,1994,İzmir, s. 24

için tatlı sevimli gibi sıfatlar kullanılırken, erkekler için aslan parçası güçlü gibi sıfatlar kullanılır. Ayrıca odalarına da ayrı oyuncaklar alınır. Bunun yanında anne-babalar kız ve erkek çocuklarına fiziksel temasta farklı davranırlar. Kız bebeği olan anneler, erkek bebeği olan annelerden daha fazla göz teması kurarlar.³² Anneler kız çocuklarıyla erkek çocuklarından daha fazla göz teması kurar ve konuşurlar.

Jackson ve arkadaşları, özellikle babaların, çocuğun erken dönemlerindeki cinsiyet tipi gelişimi üzerindeki etkisini incelemiştir. Babalar çocuklarıyla daha çok yuvarlanma, güreşme gibi oyunlar oynarken, çocuğun ilgisini oyuncaklar üzerine çekmede annelerden daha başarısız oldukları gözlenmiştir. Babalar çocuklarıyla annelere kıyasla daha yüzeysel ilişkiler kurup bu ilişkilerde karmaşık ifade ve sözcükler kullanırlar. Bu, aynı zamanda çocuğun dil gelişimini olumsuz etkilemektedir.³³ Bu durumu şöyle ifade edebiliriz; babaların annelere göre çocuklarıyla olan bağları daha uzak olduğundan ve fazla zaman ayıramadıklarından çocuklarıyla daha yüzeysel ilişkiler kurarlar ve çocuğun dünyasına fazla giremezler.

Çocuk üzerinde etkili olan faktörlerden biri de kardeşlerdir. Davidof, kardeşler arasındaki ilişkilerin cinsiyetçi boyutunu incelediği yazısında erkek ve kız kardeşlerin kendi aralarında taklit edilecek veya reddedilecek modeller oluşturabildiklerini belirtmektedir. Ancak ona göre, aynı ve karşı cinsten kardeşler birbirleri için model oluştursalar da, cinsiyet rolleriyle ilgili beklentilere göre kız ve erkek hemcins kardeşlerin kendi aralarındaki etkileşimlerinin içeriği ve şekli değişebilmektedir.

Çocuğun cinsiyetine uygun davranışlar kazanmasını destekleyen toplumsal faktörlerden biri de okuldur. Öğretmenler ve arkadaş grupları çocuklar için cinsiyet tipine uygun model olurlar. Öğretmenler çocuklar hakkında cinsiyet kalıp yargılarına sahiptirler. Fakat kadın ve erkek öğretmenler öğrencilerine dişil etkinlikler doğrultusunda eğitim vermektedirler.

Arkadaş grupları içerisinde kızlar, kızlarla erkekler ise erkeklerle oynar. Oyunlarda kız oyunu erkek oyunu diye ayırım yaparlar, ya da kızlar erkekleri, erkekler kızları, karşı cinsin oyunlarını oynamaması konusunda uyarırlar. Kitle iletişim

---

³² Gökaya, a.g.e., s. 24

³³ Gökaya, a. g.e.,s . 24

araçlarında cinsiyetler arası farkları uyaran yayınlar yapılmaktadır. Film ve programlarda erkeklerin eril özellikleri daha çok öne çıkarılırken, kadın karakterlere hemşirelik, temizlikçilik ya da onun dişilik yönünü vurgulayan taraflar anlatılır.

İnsanların sosyalleşmesi çok karmaşık bir süreçtir. Sosyalleşmenin uzun vadede amacı, çocuğu toplumun etkin bir üyesi haline getirmektir. Sosyalleşme süreci içinde her gün karşılaştığı sayısız olayları ve kişilerin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve kültürel koşulların, gelenek, töre ve yasaları, fiziksel çevrenin ve sayılmakla bitmeyen daha pek çok etkenin tesirinde olan insan, bu etkenlerin karmaşık etkileşimi sonucunda bir birey olarak belirir.³⁴

Nitekim sosyalleşme sürecinde Türk aile yapısında göze çarpan özelliklerden birisi erkek çocuklara göre kız çocuklarının başarı ve gizil güçlerinin gerçekleşmesine daha az elverişli ortam olduğudur.³⁵

Birçok toplumda erkekler daha güçlü benlikleri yansıtan ve istenir kalıp yargılarla, kadınlar ise daha zayıf benlikleri yansıtan kalıp yargılarla tanınmaktadır. Kadın cinsiyetine ilişkin bu olumsuz kalıp yargılar kadının onun politik ekonomik ve sosyal alanda erkeğe göre daha düşük konumda kalmasına neden olmaktadır.³⁶

Cinsiyet kalıp yargıları, kadınların ve erkeklerin ne gibi konularla ilgileneceklerinin de sınırlarını çizmektedir.³⁷

Bu sınırlamalar kız ve erkek çocukların yönedikleri serbest etkinlik türlerini ve dolayısıyla gizil güçlerini geliştirebilecekleri alanları belirlemekte, daha ileride ise meslek seçimini ve meslek yaşamlarını etkilemektedir. Özellikle okullarda cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar açık ya da örtülü iletilerle çocuklara aktarılmakta; bu

---

³⁴ Kağıtcıbaşı, Çiğdem , Yeni İnsan ve İnsanlar , Evrim Yay., İst., 1999.

Kağıtcıbaşı, Ç. Kültürel Psikoloji: Kültür Bağlamında İnsan ve Aile (2.Basım). İst., Evrim Yay. Evi 2000

³⁵ Tan, M. Kadının Ekonomik Yaşamı ve Eğitimi, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ank.1979

³⁶ Sakallı-Uğurlu, N. Cinsiyetçilik, Kadınlara ve Erkeklerle İlişkin Tutumlar ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Kuramı, Türk Psikoloji Yazıları 6 (11-12) Ank., 2003. s.1-20

³⁷ Dökmen, a.g.e., s. 17-18

iletiler yoluyla çocuklar geleneksel cinsiyet rollerini uygun davranışlara yöneltirken, kadına ve erkeğe uygun başarı ölçütlerini ve sınırlarını da öğretmektedirler.³⁸

Her toplumda var olan ve kültüre göre belirlenen kalıp yargılar kadın ve erkeklerin kendilerini belirli beklentilere cevap verebilecek şekilde davranmalarına yol açarak bir baskı yaratırlar. Cinsiyet rollerine ilişkin bu beklenti ve tutumlar, hem kızlar hem de erkekler açısından ayrı oranda olumsuzluklar içermekte, baskı yaratmakta ve kısıtlamaktadır. Toplumsallaşma süreci ise bu temel üzerine kurulur.³⁹

Buna göre erkeklerin güçlü olmaları, ailelerini geçindirmeleri; kadınların ise sabırlı ve anlayışlı olmaları, evi çekip çevirmeleri ve insan ilişkilerini düzenlemeleri beklenmektedir. Geleneksel aile düzeninde kadın ve erkek rolleri bu beklentilere göre ayrılmış; Ekonomik gücü temsil eden erkeğe aktif ve belirleyici, kadına ise erkeğe bağımlı ve düzenleyici bir rol yüklenmiştir.⁴⁰

Sonuç olarak kadınlar başarısızlığa uğradıklarında, kendilerini çaresiz görmektedirler. Çünkü başarısızlığı tersine döndürmek için yarışmaya güçleri olmadığına inanmaktadırlar. Bu bulgular, yetişkin kadınlarda da görülmektedir. Batılı araştırmacılara göre ise kızlardan annelerinin sahip olduğu rolleri yerine getirmeleri beklenmektedir.⁴¹

1.4.TOPLUMSAL CİNSİYET KALIP YARGILARI

İnsanlar, gruplar hakkında kalıp yargılar geliştirmeye eğilimlidirler. Kalıp yargılar bir gruba ilişkin, inanç ve beklentilerimizi içeren bilişsel yapılardır. Irk, cinsiyet, yöre, ulus ve meslek gibi çeşitli gruplara mensup olan kişilerin gerçekte çok çeşitli özellikler gösterebilecekleri halde, kategorileştirilerek her birinin aynı özelliğe sahipmiş gibi algılanması eğilimi, kalıp yargı olarak tanımlanmaktadır. Kalıp yargılar,

---

³⁸ Tan Göğüş, M. , Eğitimde Kadın Erkek Eşitliği ve Türkiye Gerçeği, Kadın Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş – Eğitim, Çalışma Yaşamı , ve Siyaset İçinde, TÜSİAT Yay. Ank. 2000. ,s.23-114.

³⁹ Günindi Ersöz, A. Cinsiyet rollerine ilişkin Beklenti, Tutum, Davranışlar ve eşler arası sorumluluk Paylaşımı(Kamuda Çalışan Yönetici Kadın Örneği) ,Hacettepe Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora tezi. Ank. 1997.

⁴⁰ Metin, Abdullah, Kimliğin Toplumsal İnşası ve Geleneksel Kadın Kimliğinin Aktarımı Yüksek Lisans Tezi Çankırı Karatekin Ün. İ.İ.B.F. , Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü , s. 86.

⁴¹ Balkır, A. Kadınların Kendini Algılaması, Ank., Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1989.

belli bir gruba mensup üyelerin tümünün paylaştığı özellikler hakkında sistemli bir biçimde oluşturulmuş inançlardır.⁴²

Güçlü kalıp yargıların söz konusu olduğu en önemli kategori, cinsiyettir. Toplumun grup düzeyinde kadın ve erkeklerin göstermelerini beklediği özelliklere toplumsal cinsiyet kalıp yargıları denir. Kadın ve erkek için uygun görülen rol ve faaliyetlere, cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar denmektedir.

Kalıp yargılar aynı zamanda aşırı yalınlaştırılmış kavramlar olarak da tanımlanabilir. Örneğin çocuklar sınırlı deneyimleri nedeniyle değişik kalıp yargıları geliştirirler. Dört yaşındaki bir kız çocuk ana sınıfından eve elinde kâğıttan yapılmış bir hemşire kepi ile gelmiş ve büyüdüğünde hemşire olacağını söylemiştir. Çünkü o gün okula bir doktor ve hemşire gelmiş ve meslekleri hakkında konuşmuşlardır. Doktorun erkek, hemşirenin ise kadın olması, kız çocuğunun yalnızca erkeklerin doktor kadınların ise hemşire olabileceği yönünde olan düşüncesini pekiştirmiştir. Annesinin niçin doktor yerine hemşire olmak istediği yönündeki sorusuna kızarak; “ kızlardan doktor değil hemşire olur” cevabını vermiştir.⁴³

Kısa bir süre, sonra hastalanan çocuğu kadın bir doktora götürmeye karar veren kadın muayeneden sonra çocuğuna tekrar sorar; hala kadınlardan doktor olmayacağına inanıyor musun?

Çocuk; “ama anne o bir hemşireydi” yanıtını verir.⁴⁴

Kız çocuğunun kadın doktora götürülüşü, kalıp yargıların bir başka yönünü ortaya koymaktadır. Çocuklar bir kavramı biçimlendirirken ona duygusal olarak bağlanırlar. Onunla uyuşan bilgileri özümser uyuşmayanları ise görmezlikten gelirler. Bu durumda zihinsel düzeyde bir dengesizlik yaşanmadığından, söz konusu kalıp yargıyı uyarılma ya da değiştirme yönünde bir güdülenme oluşmamaktadır. Böylece yalınlaştırılmış kavramın gelişimi durdurulmuş olmaktadır. Kız çocuğunda gözlenen durum da budur. Aksi taktirde bir kadın doktorla karşılaştığında dengesizlik yaşaması

---

⁴² Dökmen, a.g.e.,s. 18

⁴³ Gander , Mary j. , ve Harry W.Gardiner, Çocuk ve Ergen Gelişimi,Çev. Ali Dönmez –Nermin Çelen-Bekir Onur,İmge Yay. , İst. , 2004 s. 269-270.

⁴⁴ Gander , Mary J. Ve Harry W. Gardiner ,a. g. e. ,s:269-270.

kaçınılmaz olacaktır. Oysa o kendini hemşire kavramı içinde özümseyerek dengesizlik halini engellemiş olmaktadır.⁴⁵

William ve Best, yirmi beş ülkeyi kapsayan, cinsiyet klişeleri ile ilgili çalışmalarında tüm ülkelerde kadınların duygusal, uysal ve boş inançlı olarak algılandığını, erkeklerin ise gözü pek, bağımsız ve ikna edici olarak görüldüğünü ortaya koymuşlardır. Hıristiyan ülkelerde kadınlar, besleyip-büyüten anne aile düzeninin temeli olarak algılanırken, bazı Müslüman ülkelerde kadına yaklaşımın bu ölçüde olumlu olmadığı ifade edilmiştir. Bu çalışmanın ortaya koyduğu bir başka sonuç da, kadın ve erkek farklılıklarının derecesi konusundaki algıların ülkeden ülkeye değiştiğidir. Bolivya, Peru, Yeni Zelanda ve İskoçya da farklılıklar davranış bazında algılanırken, Nijerya, Japonya ve Kuzey Afrika da farklılıklar güç bazında algılanmaktadır. Bu çalışmadan çıkan sonuca göre bir ülke ne kadar gelişmiş ise, kadın erkek klişeleri arasındaki farklar da o ölçüde azalmaktadır.⁴⁶

Martine Horner`in yapmış olduğu bir araştırmaya göre kadınların başarısının kadınsı özellikleri azaltacağı korkusuyla, feminen(kadınsı) davranmaktan kaçındıklarını göstermiştir. Horner`in araştırmasında kız ve erkek üniversite öğrencilerinin başarıya ilişkin tutumlarını ölçmek için projektif bir teknik kullanmıştır. Buna göre erkeklerde “Tıp öğrencisi olan John, ilk dönem bitirme sınavlarından sonra kendisinin sınıf birincisi olduğunu öğrenir” şeklindeki bir ipucundan hareketle bir öykü yazmaları istenmiştir. Örneklemdaki kız öğrencilerden ise kişinin Anne olduğu ipucuna dayanarak bir öykü yazmaları istenmiş. Horner erkeklerin yazdığı öykülerin John`ın geleceğine ilişkin parlak tahminler ile dolu olduğunu ifade etmiştir. Anne arkadaşı, kimsesiz, evde kalmış, başarısından dolayı kendisini suçlu hisseden ve mutsuz bir kişi olarak anlatılmıştır. Hatta öykülerin çoğunda Anne`nin başarısı kopya çekmesine ve notlarının hatalı hesaplanmasına yüklenerek reddedilmiştir. Horner` e göre, Anne hakkındaki öykülerin yaklaşık % 66`sı başarı korkusunu yansıtmaktadır; Ancak kadınların başarısı

---

⁴⁵ Gander ,Mary j.ve Harry W.Gardiner , a.g.e. ,s:270.

⁴⁶ Uzun, Gizem, Kadın ve Erkek Yöneticilerin Liderlik Davranışları Arasındaki Farklılık ve Bankacılık Sektöründe Uygulama. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2005, s.34-35

yaygınlaştıkça cinsiyet rolüne ilişkin kalıp yargıların bu etkisinin değişmesi beklenebilir.⁴⁷

Bu konuya benzer diğer bir çalışma da Psikolog Condry (1976) tarafından yapılmıştır. Condry, dokuz aylık bir bebeği oyuncakla oynarken video'ya çekmiş ve çektiği videoyu seyrettirdiği yüzlerce üniversite öğrencisinin yarısına bebeği kız olduğunu diğer yarısına ise erkek olduğunu söylemiştir. Araştırmanın sonunda iki grubun, bebeğin davranışlarına ilişkin algılayış biçimlerinin ve ona atfettikleri duyguların birbirlerinden farklılık gösterdiğini tespit etmiştir. Çocuğun oyun oynarken sergilediği davranışlar aynı olduğu halde denekler, zihinlerinde daha önceden oluşturdukları cinsel kalıp yargılarına dayanarak erkek ya da kız bebeğe uygun algılamalarda bulunmuşlardır.⁴⁸

Kalıp yargıların oluşmasında kitle iletişim araçlarının da çok büyük etkisi vardır. Televizyon, bilgisayar internet, vb. aracılığı ile aktarılan reklam filmleri ve diziler, bu kalıp yargıların oluşumunda önemli bir rol oynarlar.

Özlem Gündüz Kalanın 2010'da Kinder Reklam filmleri üzerine "*Reklamda Çocuğun Toplumsal Cinsiyet Teorisi Bağlamında Konumlandırılışı*" adlı çalışmasına göre;

Toplumsal cinsiyet ve kitle iletişimi ilişkisine bakıldığında medyanın çocuğun sosyal öğrenme sürecindeki etkileri gündeme gelmektedir. "Televizyon izleme, çocukların sosyalleşmelerinin bir aracıdır. Çocuklar televizyondan çeşitli bilgilerin yanı sıra, toplumsal cinsiyete ilişkin bilgiler de öğrenirler. Televizyondaki toplumsal cinsiyet sunumlarını dikkate alarak çocuklar, erkekler ve kadınlar hakkında baskın kalıp yargılardan anlam çıkarabilirler". Çocukların en çok tercih ettiği program türü olarak bilinen çizgi filmler üzerine Thompson ve Zerbinos'ın yaptığı bir araştırmaya göre; çizgi filmlerde yer alan kadın ve erkek karakterler üzerine yapılan inceleme sonucunda macera içeren çizgi filmlerde erkeklerin daha fazla temsil edildiği, öğretici çizgi filmlerde ise kadınların fazlasıyla kalıp yargılı davranışlar içinde oldukları ortaya

---

⁴⁷ Morgan, Clifford T. , Psikolojiye Giriş Ders Kitabı, Çev. Hüsnü Arıca ve arkadaşları. , Psikoloji Bölümü Yayınları, Ank., 2005 . , s.406-407.

⁴⁸ Cüceloğlu,Doğan , İnsan ve Davranışı ; Psikolojinin Temel Kavramları, Remzi Kitapevi: İst. ,1997 s.393.

çıkarmışlardır. Bu bilgiler ışığında dünyada olduğu gibi Türkiye’de de medyanın iletişim kodlarının taşıdığı imajlar kadının (medyatik kadın) bağımlılığını ve ikincil konumunu pekiştiren geleneksel ideolojiye hizmet ettiği söylenebilir.⁴⁹ Kitle iletişim araçları da, kadınların eve ve aileye ilişkin rollerinin önceliğini vurgulamaktadır. Bu tür bir ele alış tarzının cinsiyet eşitliğinin gelişimini engelleyici bir işlev gördüğü kabul edilmektedir. Kızlar televizyon kanallarından içinde yaşadıkları dünyanın bir erkekler dünyası olduğunu ve kendi bakış açılarını değiştirmek durumunda olduklarını öğrenmektedirler.

1.4.1. ÇOCUKTA TOPLUMSAL CİNSİYETİN OLUŞUMU

Cinsel eğitimin ilk ve en temel adımı, çocuğun annesinin, babasına karşı olumlu tutumunu babasının da annesine olan sevgi ve saygısını görerek, karşılıklı olan sevgi ve saygı alışverişini yaşayarak öğrenmesidir. Cinsel özdeşleşiminin belirlenmesi yani kız ya da erkek olduğunun farkına varması 3-4 yaş aralığında gerçekleşir. Çocuklarda toplumsal cinsiyete ilişkin farkındalık ise, genellikle 7 yaş civarında gerçekleşmeye başlamaktadır. Çocuğun 7-8 yaş civarında içinde bulunduğu kültüre ait toplumsal normları ve davranış biçimlerini anlayabilme kabiliyeti gelişmeye başlamaktadır. Çocuk, 8 yaşını geçtikten sonra cinselliğin karmaşık mekaniğini anlayabilir fakat fizyolojik ayrıntıyı ancak 11 yaşından itibaren algılayabilir. Çocuk bu konudaki ilk izlenimlerini kendi ailesinde edinir. Ailede anne ve babanın rol paylaşımları ve birbirlerine davranış biçimlerini gözlemlerken toplumsal cinsiyet hakkında bir düşünce biçimi geliştirir. Gümüšoğlu’nun “İlköğretim Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Algıları” konulu araştırmasında araştırmaya katılan çocukların toplumsal cinsiyetle ilgili algılarının geleneksel kadın erkek rollerine paralel olduğu saptanmıştır. Araştırmaya katılan çocuklar anneleri çalışıyor da olsa annenin görevinin ev işleri ve yemek yapmak olduğunu, babanın ise gazete okumak ya da televizyon seyretmek gibi davranışlar içinde olması gerektiğini belirtmişlerdir. Sosyal Öğrenme Kuramına göre ebeveynler ve başkaları, erkek ve kız çocuklara farklı davranır. Aynı zamanda çocuğa öğretilenler, sınırlar ve sunulanlar, da bu düşünce biçimini destekler. “Erkekler bebekle oynamaz”, “kız gibi ağlama”, “hanım hanımcık ol” gibi söylemler ve erkeklere mavi kızlara sürekli pembe giydirilmesi gibi davranış biçimlerini gören çocuk, böylece

⁴⁹ Gündüz Kalan ,Özlem,Reklamda Çocuğun Toplumsal Cinsiyet Teorisi Bağlamında Konumlandırılışı: Kinder Reklam Filmleri Üzerine bir İnceleme İst. Ün. İletişim Fakültesi Dergisi , 2010 s.,76-87.

davranışlarına sınır koymaya ve etrafını da böyle algılamaya başlar. Çocukların toplumsal cinsiyete ilişkin bu kalıp yargıları kabul etmeleri onların kendi varlıklarını ve diğer cinsiyeti algılama biçimlerini etkiler. Bu algı biçimi arkadaşlık ilişkileri, evliliğe bakışını meslek seçimini etkilemekte çocuğun hayatını yönlendirmede etkili olmaktadır.

Basmakalıp yargıların etkisi altında kalan birey özgür seçimler yapamaz ve kendini rahat ifade edemez. Bu da bireyin kişisel başarısı ve hayat tatminini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Erkek çocukların hayalini kurduğu meslekler benzerlikler taşır. Pilot, araba yarışçısı, astronot, futbolcu olmak isteyen pek çok erkek çocuğu vardır. Çünkü oynadıkları oyuncaklar ve onlara anlatılanlar onları bu şekilde yönlendirmektedir. Kız çocuklar ise küçük yaşlardan itibaren bebekler, evcilik oyununu kurguladıkları ev gereçleri, ütü, ayna, tarak gibi oyuncak setleriyle oynarlar. Oyunları annelerinin günlük yaşamının simülasyonu gibidir. Kız çocukları ise bebekleriyle oynarken içselleştirdikleri annelik rolüne özenirler. Bunlar da genellikle insanlarla ilgilenmeyi gerektiren ve kadınların şefkatli, duygusal olarak tanımlanan yapılarına uygun olarak öğretmen, doktor, hemşire, hostes gibi mesleklere yönlendirildikleri görülür. Dünya genelinde de bakıldığında bu meslekleri tercih eden kadın sayıları oldukça yüksektir. “Ortalama bir ailede kadınlığın ve erkekliğin temsilinin egemen ideolojiyi yansıttığı ve bu durum kitle iletişim araçlarıyla da desteklendiği için, giderek kız çocuğunun gözlediği kadınlık ve erkeklik temsili, ona doğal gelmeye başlar”⁵⁰.

Sonuç itibari ile cinsiyet ayrımcılığı ve kalıp yargılar hayatımızın en erken dönemlerinde başlayarak, değişik kaynaklardan beslenip süreklilik gösterir. Bunlar davranışlarımızı sosyal yaşamda çok farklı yönlerden etkilemektedir. Anne babalar yetişkinler, öğretmenler, kısaca tüm toplum bireyleri, günlük yaşamda kadın erkek ilişkilerinde ön yargıların, kalıp yargıların ve ayrımcı tutumların etkisinde kalarak sosyal ilişkilerini düzenlemektedir. Değişik toplumda yapılmış araştırmalar, çocuğun evde ve okulda ön yargılarla cinsiyet ayrımcılığına maruz kaldığını tespit etmişlerdir. Çocuklara bebeklikten başlayarak alınan oyuncaklar, giydirilen giysilerin renkleri ve davranışlara dönük beklentiler, eğitim sistemi içerisinde ders kitaplarından öğretmenlerin sınıf içi davranışlarına kadar pek çok yolla toplumsal cinsiyete ilişkin ön yargılar pekiştirilmektedir.

---

⁵⁰ Gündüz Kalan, a.g.e., 2010, s. 76- 87.

2. BÖLÜM

2.1. TOPLUMSAL CİNSİYETLE İLGİLİ KURAMLAR

Bireyler tarafından toplumsal cinsiyetin nasıl kazanıldığına, cinsiyetler arası farklılıkların açıklanmasına ilişkin çok sayıda kuram ortaya atılmıştır. Kuramlar işlevleri açısından ele alındıklarında çevremizde olup biten sosyal ve fiziksel her türden olayın, ortaya çıkan durumlarını nasıl neden ve niçin oluştuğunu açıklamayı amaçlayan sistemli fikirlerdir.

Bu bölümde toplumsal cinsiyet konusunda ortaya atılan kuramlar ele alınacaktır.

2.1.1. BİYOLOJİK KÖKENLİ KURAMLAR

2.1.1.1. PSİKANALİST KURAM

Psikanalitik kuram, Freud'un toplumsal cinsiyetin oluşumuna ilişkin kuramı olan libido(bilinç altı-ilkel benlik) kavramlaştırmasına dayanır. Libido, biyolojik ve toplumsal cinsiyeti organize eden biyolojik temeli olan cinsel enerjidir. Freud, Libidoyu erkek cinsel organını merkeze alarak açıklamaktadır.⁵¹

Toplumsal cinsiyetin kazanılma sürecinde üç dönem vardır. Freud'un psikoseksüel gelişim kuramı yaygın olarak bilinen gelişim kuramlarından biridir. Freud, psikanalistik yaklaşımın bir bölümünü oluşturan kuramında bireylerin oral, anal, fallik, latent ve genital olmak üzere beş döneme ayrıldığını belirtir. Bu dönemlerin her biri vücudun belirli bir organıyla ilişkilendirilerek tanımlanır. Şöyle ki; 0 ila 2 yaşlarında çocukların oral (ağız) dönemde buldukları varsayılır. Bu devrede zevk veren en baskın davranışlar emme ve yemedir. Çocuklar 2 ila 4 yaşlarında anal(çocuğun tuvalet alışkanlığı kazandığı dönem) uygulamalardan uyarılmadan zevk almaya başlarlar. 4 yaş civarındayken fallik(cinselliği hissettiği dönem) döneme ulaşan çocuğun ilgisi cinsel organına yönelir. Fallik dönemi, üstü kapalı evre olarak ta isimlendirilen ve 5 ila 12 -13 yaşlarını kapsayan örtük (latent) dönem izler. Cinsiyet ile ilgili konulardan hoşlanmadığı için uzak duran çocuğun cinsel dürtüsü gizli bir nitelik taşımaktadır.

---

⁵¹ Adasal, Rasim, Tabii ve Hasta Cepheleri İle Cinsiyet Aşk Evlilik, Tarhan Kitap Evi, Ank., 1963, s. 8

Ergenlikle beraber genital dönem kendini gösterir. Birey bu dönemde, cinsel organları ve duyguları arasında bir bağ olduğunu fark etmeye başlar.⁵²

Freud'un kuramında toplumsal cinsiyetin kazanımına ilişkin üç dönem görülmektedir. Birinci dönemde, çocukların cinsiyet arasındaki farklılıkların bilincinde olmadıkları; İkinci dönemde farklılıkları anlamaya başladıkları üçüncü dönem olan ödipal dönemde ise farklılaştıkları düşünülmektedir. Bu dönemleri kısaca özetlersek:

Birinci dönem: Bu dönemde (oral ve anal dönem) doğumdan itibaren erkek ve kız çocuklarının, toplumsal cinsiyet deneyimleri aynıdır. Bu dönemin başında (oral dönem) çocuk, kendisini adeta annesinin bir parçası gibi hisseder ve ondan ayrı bir varlık olduğunun farkında değildir. Bu nedenle anne ile çocuk arasında beslenmenin ne zaman ve ne kadar süreceği konusunda bir çatışma yaşanır.(Emzirme dönemi ile ilgili) Bu çatışmanın çözülmesi, gerçeklik, sınama ve rasyonellik kaynağı olan egonun gelişimini sağlar. Belirli bir dönem sonra bu dönem biter ve çocuk annesinden özgün bir şekilde kişiliğini geliştirmeye çalışır.

Dönemin ikinci bölümünde (anal dönem) çocuk ile ana baba arasındaki tuvaletin ne zaman ve nereye yapılacağı konusunda yeni bir çatışma yaşanır.⁵³

İkinci dönem : (18 – 24) aylar arasını kapsar. Çocuklar bu dönemde kadın ve erkek cinsiyeti arasındaki farklılıkları anlamaya başlamakta ve beş yaş civarında da cinsel kimlikleri oluşmaktadır. Freud'a göre erkekler annelerini sevgi objesi olarak kabul ederler. Bu dönemde çocuklar tek bir cinsiyet olabileceğini düşündüklerinden aralarındaki cinsiyet farkını erkeklik cinsel organına sahip olup olmamaya dayandırmaktadırlar. Freud'a göre erkek çocuklar, kendi cinsel organlarının farklılığını hissederek kaybetme endişesi duyarlar. Kızlar ise bu duygudan dolayı eksiklik hissine kapılırlar.

Erkek çocuklar ilgilerini annelerine, kız çocuklar ise ilgilerini babalarına çevirirler. Anne ve babalarının ilişkilerini kıskanan kız ve erkek çocukların bu dönemdeki kaygılarına psikolojide "Odipus kompleksi" denir. Yaşadıkları hayal kırıklığı ve öfke sonucunda annelerinden uzaklaşarak babalarına yönelirler. Erkek

---

⁵² Adasal, a.g.e., s. 14

⁵³ Dökmen,a.g.e., s. 33-34

çocuklarındaki bu öfkenin sebebi, kadınlardan(özellikle de annesinden)farklı bir cinsiyete sahip olmasından kaynaklanır. Böylece anneden uzaklaşıp, babaya yönelmeleri, onların heterosexüel anlamda kadınsılık yönünde gelişmelerinin başlangıcını oluşturur.⁵⁴

Bu ikinci dönemde yaşanan sürece ilişkin olarak Chodorow (1998) kadın ve erkeğin cinsiyet rollerini kazandıkları farklılaşma sürecini, anneden ayrılma-bireyleşme – bağımsız olma bağlamında inceleyerek yeniden ele almaktadır. Chodorow’ a göre farklılaşma, çocuğun ilk bakıcısı olan anneye ilişkilerinde ortaya çıkmaktadır. Anneden ayrılma çocuğun annesinin kendisinden farklı olduğunun algılanmasıyla başlamaktadır. Anneden farklı olma yani ayrı bir birey olma süreci, kız ve erkek çocuk için farklı dinamikler içermektedir. Annenin kadın olması nedeniyle bu süreçte erkek çocuk daha çok problem yaşamaktadır. Bu durumda erkek çocuk kadın olmadığını ve anne olmayacağını da öğrendiği için daha çok zorlanacaktır. Çocuğun ilk dönemlerinde annenin önemi ve önceliği fazla olduğu ve erkek çocuğun dünyasında somut, gerçek ve uygun bir erkek figürü henüz bulunmadığı için erkeksi olmak kadın olmamakla, tanımlanır. Bu ilk gelişimsel öğrenmenin sonucu erkekler için cinsiyet farkının ortaya konması, iki cins ve kadınsılık-erkeksilik arasında kesin sınırları olması önemlidir. Erkek çocukları kendilerindeki kadınsı özdeşimler ve duyguları reddederek, bunları kaygı verici bulurlar. Kız çocuklar için ise cinsel kimliği kazanmak daha az problemlidir, çünkü kız çocukları, annenin devamı olarak ve ona benzeyerek büyürler. Kız çocuklarının cinsel kimliklerini kabullenmelerinde karşılaşacakları en önemli güçlük, anneye benzememek çabasıdır. Toplum içinde zayıf konumda olan kadın ve anne figürü ile özdeşimden kaynaklanabilir. Bunlar için annelik ve kadınsılık önemli ama değersiz bulunmaktadır. Annenin kendisi de genellikle toplumsal ve kültürel değeri ve gücü nedeniyle bir çatışma yaşamaktadır. Güçlü ve baskın olan erkek, bu gücünü, erkeksiliği, insan olma ile eş değerde tanımlayarak, kadını da erkek olmayan biçiminde betimlemiştir.⁵⁵

Stevens, bu durumu şöyle ifade eder : *“Başlangıçta anne işlevsel olarak kendiliğin taşıyıcısı konumundadır. Bu, bir anlamda çocuğa ait kendiliğin bilinçsiz*

---

⁵⁴ Millet, Kate , Cinsel Politika, Çev. Seçkin Selvi, Payel Yay., İst. , 1987, s. 297

⁵⁵ Dökmen, a.g.e., s. 38-39

olarak participationmystique (birbirlerinin farklı bireysel kimliklerinin ayırđına varamayacak kadar yoğun biçimde birbirleriyle özdeşleşmiş insanların ilişkisi) biçiminde anneye yansıtılmaktadır. Bu hem kız hem erkek çocuklar için geçerlidir. Toplumsal cinsiyet iç görüsü gerçek anlamda anneyle bütünleşme üzerine inşa edilmelidir. Bu durum kız çocuklar için bir problem teşkil etmez: Kızın toplumsal cinsiyet iç görüsü, annesiyle paylaştığı ortak kimliğe dayanır. Oysa erkek çocuk açısından bu dönüşüm anneden farklı bir kimliğe sahip olma iç görüsüyle sağlanır. Bu noktada bir baba figürünün mevcudiyeti çok önemlidir. Bu sayede erkek çocuğun anne kimliğine dayalı kişisel farkında oluşunu babayla özdeş bir hüviyete dayandırması mümkün olur. Kız çocuk açısından babanın varlığı daha az önemli değildir. Bu durum erkeğin mecburi farklı olma haline karşılık, kız çocuğun dişil olma anlayışını geliştirir. Bu bağlamda onun erkeklerle olan ilişkisinde kadınlığını nasıl tecrübe edeceğini derinden etkiler.⁵⁶

Üçüncü dönem: Toplumsal cinsiyet rolünün öğrenilmesi sürecinin *üçüncü dönemi* olan ödipal (Anne ve babalarının ilişkilerini kıskanan kız ve erkek çocuklarının bu dönemdeki kaygıları) dönemde, anneleri için babaları ile erkeklik yarışına giren çocuklar, kastrasyon(cinsel organını kaybetme korkusu) endişesiyle babalarıyla olan bu çekişmelerinden ve annelerine olan cinsel yönelimlerinden vazgeçip, babalarıyla özdeşleşerek, daha geniş bir yapıya sahip sosyal dünyada erkeklik açısından kendileri için uygun olan yerlerini alırlar. Ödipal kompleksinin çözülmesiyle birlikte ahlaki yargılamanın kaynağı olan süper ego da gelişme gösterir. Kız çocuklar açısından bakıldığında, babaları ile kurdukları yeni ilişkilerinde kız çocukları, önce babalarının kendilerine, eksikliğini hissederek annelerine öfke duymalarına neden olan erkeklik cinsel organını verecekleri ümidine kapılırlar. Ancak daha sonraki süreçte bu arzularından yavaş yavaş vazgeçerler. Freud'a göre, kız çocuklarının anneleriyle tamamen özdeşleşmeye zorunlulukları olmadığı için süper egoları da erkek çocuklarının süper ego gelişim seviyesine ulaşamamıştır. Bu nedenle O, kadınların hem cinsel hem de ahlaki açıdan erkekler kadar üstün olamadıklarını ileri sürmektedir.⁵⁷

⁵⁶ Stevens, Anthony , Jung, Çev., Ayda Çayır, Kaknüs Yayınları., İst.1999.,s. 70.

⁵⁷ Dökmen, a.g.e., s. 35-36 / Donovan, Josephine, Feminist Teori Çev. Aksu Bora, M. Ağduk Gevrek, Fevziye Sayılan, İletişim Yay. , İst. , 2007.,s.183-184.

Freud'un bu görüşünden farklı olarak Gilligan, kadınların kendilerini ilişkiler çerçevesinde, anne, eş, âşık vb. olarak tanımladıklarını ve benzer olarak da ahlaki yargılamalarını da bu çerçevede, sorumluluk sahibi ve fedakâr olup olmadıklarına bağlı olarak yaptıklarını vurgulamaktadır. Buna göre, kadınların ahlaki olarak aşağı, eksik, tamamlanmamış değil, sadece bu şekilde yorumlarda bulunan erkek kuramcılarının erkek standartlı açıklamalarından farklı olduklarını söylemektedir.⁵⁸

Chodorow, toplumsal cinsiyetin kazanılması sürecini ele aldığı, *Anneliğin Yeniden Üretimi (The Reproduction of Mothering)* adlı kitabında kültürel cinsiyet ya da kimlikten söz eder. O'na göre annelik, yeniden üretilerek, toplumun tanım ve değerleri aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Bu aktarma süreci kız çocukla annesi arasında, ödipal öncesi aşamada gerçekleşir. Anne, erkek çocukla özdeşleşemediğinden daha çok kız çocukla özdeşleşir. Bu durumda erkek çocuk, daha kısa süreli bir ödipal öncesi dönemin ardından toplumsallaşma sürecini terk eder. Oysa anne, kız çocuğu tutabildiği ölçüde ödipal öncesi aşamada, kanatları altında, tutar. Böylece kız çocuk ve anne arasında çok temel ve özel bir bağın kurulduğu alan oluşur. Bu bağın kişilik gelişimindeki çarpıcı etkisi ise kadınların benlik sınırlarının daha esnek çizilmiş ve başkalarıyla özdeşleşme yeteneklerinin daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır. İşte bu yetenek sayesinde ki kız çocuk, erkek çocuktan daha az üzüntü yaşayarak, koptuğu anne-çocuk bütünlüğüne yeniden kavuşabilmek arzusuyla, olgun bir kadın düzeyine ulaştığında annelik rolünü üstlenir. Böylece annelik rolü kuşaktan kuşağa aktarılır. Bu rolün tümüyle bağlayıcı, yani kadının kişiliğini tek işleve indirgeyen bir rol haline gelmemesi için Chodorow, ödipal öncesi aşamada, babanın da çocuğa, doğduğu andan itibaren, anne kadar yakın olmasını yani ortak ebeveynliği önermektedir. Bu yaklaşım, cinsiyetle ilgili olarak yaşanan kültürel kimlikler arasındaki zıtlışmayı törpüleyeceği gibi, anneliğin kadını kısıtlayıcı bir biçimde üretilmesi sorununun çözümüne de katkı sağlayacaktır.⁵⁹

Cinsiyetle ilgili olarak yaşanabilecek kültürel kimlikler arasındaki zıtlışmaya yol açması muhtemel etkenlerden biri olarak Freud'un ortaya attığı erkeklik cinsel organına ilişkin imrenme duygusu konusunda Adler, erkek cinsel organına yönelik

---

⁵⁸ Dökmen, a.g.e., s. 39-40

⁵⁹ Parla Jale , Kadınlar Dile Düşünce İletişim Yay. İst. , İst. , 2005. , s.29-30

olarak yaşanan imrenme duygusunun, hâkim kültürde erkekliğe atfedilen niteliklere sahip olma arzusunun sembolik bir anlatımı olduğunu ifade eder. Ayrıca Adler, Batı kültüründe kadınların erkeklere duydukları ilginin altında erkeklere özgü sayılan güç, başarı, cesaret, bağımsızlık, cinsel özgürlük, eş seçme hakkı gibi niteliklerin ya da ayrıcalıkların yattığını ileri sürmektedir.⁶⁰ Çünkü Ona göre, sosyal bir varlık olarak insan psikolojisine şekil veren güçlü duygu, *kudretli olma* duygusu, *hâkimiyet kurma* arzusu, *üstün olma* çabasıdır. Dolayısıyla, her iki cins arasında ortaya çıkabilecek kutuplaşmanın önlenmesi, ancak kudretli olma, hâkimiyet kurma ve üstün olma gibi duygu ve arzuların tatmin edilebildiği aile ortamı ve ilişkiler ağı içinde mümkün olacaktır.

Freud, kadın kişiliğinin oluşumunu dayandırdığı *mazoşizm* ile kadında temel kaygının kaynağı olan *sevgiyi yitirme korkusu* gibi olguların da biyolojik süreçler çerçevesinde açıklanabileceğini ileri sürmektedir. Oysa psikanalitik kuramların çoğu geleneksel olarak nitelendirilebilecek biyolojik kökenli görüşten uzaklaşmıştır. Nitekim klasik psikanalizin temsilcisi olan Freud bile kadın konusunda ortaya attığı biyolojiye sıkıca bağlı ilk dönem görüşlerini zamanla yumuşatmış ve giderek toplumsal ve kültürel faktörlerin önemine dikkat çekmiştir.⁶¹

Toplumsal ve kültürel faktörlere atıfta bulunan Freud'un görüşlerini yumuşatarak gösteren Horney, kadının doğuştan aşağı olduğuna ilişkin görüşü bağlamındaki Freud'un sözünü şöyle aktarmaktadır: “*Ne var ki kadını sadece doğalarının cinsel işleyişleriyle belirlenmesi ölçüsünde tanımladığımızı unutmamız gerekir. Bu etken elbette çok geniş kapsamlıdır; ancak belli bir kadının bunların ötesinde bir insan olabileceğini de unutmamız gerekir.*” Horney'e göre, Freud'un en son makalelerinde ortaya koyduğu bazı ifadeler, önceki çalışmalarına kıyasla kültürel etkenlerin kadın psikolojisi üzerindeki etkisine daha fazla yer vermektedir. Freud bu yaklaşımını ” *ancak kadınları pasif durumlara zorlayan toplumsal geleneklerin etkisini de göz ardı etmemeye özen göstermeliyiz. Konunun tamamı yeterince açık değildir. Özellikle kadınla içgüdüsel yaşam arasındaki sabit ilişkiyi gözden kaçırmamalıyız.*

⁶⁰ Beauvoir, Simon de , Kadın “İkinci Cins” Genç Kızlık Çağı, Payel Yay. 1993, s.49.

⁶¹ Uzun, Gizem, Kadın ve Erkek Yöneticilerin Liderlik Davranışları Arasındaki Farklılık ve Bankacılık Sektöründe Uygulama. , Yüksek Lisans Tezi Çukurova Üniv. Sosyal Bilimler Enst., Adana, 2005, s. 40

Kendi yapıları ve toplumsal çevre nedeniyle kadının saldırganlığının bastırılması, mazoşistik dürtülerin gelişmesine zemin hazırlar ve bu dürtüler de içe yönelen yıkıcı eğilimlerin erotik alanla birleşmesine yol açar.” sözleriyle ortaya koymaktadır.⁶²

Klasik psikanalitik yaklaşımdan farklı yorum ve açıklamalar ileri süren Horney'e göre ise, mazoşizm biyolojik olmayıp, kültürel nedenlere bağlı olarak açıklanabilir. Şöyle ki; mazoşizm kendini yok sayarak ve bir güce bağımlı kılarak yaşamda bir güvenlik duygusu ve doyum sağlama girişimini temsil eder. Bu tutumun temelinde yatan kültürel etken ise, kadınların zayıflıkları nedeniyle güçlü birine dayanmaları gerektiğini, yaşamlarının ancak başkaları (eşleri ve çocukları gibi) ile bir anlam kazanabileceğini vurgulayan erkek temelli ideolojik yaklaşımdır. Horney, *sevgiyi yitirme korkusu*'nu da benzer şekilde açıklar. O'na göre, kadın yüzyıllar boyunca ekonomik ve siyasal sorumlulukların dışında tutulmuş ve yaşamını özel bir duygusal alanla sınırlı tutmak zorunda bırakılmıştır. Aşk ve bağımlılık salt kadına özgü erdemler ve idealler olarak kabul edilmiştir. Sevginin yaşamda önemli biricik değer olarak algılanmasına yol açan kültürel koşullar, aynı zamanda kadındaki *yaşlanma korkusu*'nun da kökenini oluşturmaktadır. Kadının ulaşmayı arzu ettiği sevgi, cinsellik, aile kurma ve çocuk sahibi olma gibi doyumların, ancak erkekler tarafından sağlanabileceğine inanıldığından erkeklerin hoşuna gitme çabası yaşamsal bir zorunluluk haline gelmiştir. Toplumda erotik çekiciliğe verilen aşırı önem sebebiyle, yaşla birlikte çekiciliğin de yitip gitmeye başladığı düşüncesi derin bir hüznün kaynağı olmaktadır. Çekiciliğini yitirme korkusu, yaşla da sınırlı olmadığından kadının tüm yaşamını gölgeleyerek yaşam karşısında büyük bir güvensizlik duygusuna zorunlu olarak yol açar; ayrıca kadının olgunluk, bağımsızlık gibi nitelikleri değerlendirmesini de engeller.⁶³

Toplumsal cinsiyetin kazanılması sürecine, psikanalitik gelenekten gelmiş olmasına rağmen kendi kurmuş olduğu, analitik psikoloji penceresinden bakan Jung, bilinçaltında kadınsı ve erkeksi figürlerin bulunduğunu belirterek bu figürleri anima ve animus olarak isimlendirmiştir. O animayı şu şekilde betimlemektedir: *“Her erkek, kendi içinde salt bu veya şu kadına ait olmayan, ebedi bir kadın tasviri, belirli bir*

---

⁶² Horney, Karen, Psikanalizde Yeni Yollar, Çev. Selçuk Budak, Öteki Yay. , Ank.,1994 ,s.99.

⁶³ Horney, a.g.e.,1994, s. 96-97.

kadınlık imgesi taşır. Bu tasvir temelde bilinçdışıdır ve başlangıçtan beri var olan kaynağın kalıtsal bir faktörüdür... Bu sebeple ben kadınlarla yansıtma-üreten etmeni animus olarak adlandırdım... Animus baba'ya ait Logos'a, anima ise anneye ait Eros'a tekabül eder.”⁶⁴

Bir erkeğin animasının bireysel görünümü, genellikle anne tarafından şekillendirilmektedir. Eğer erkek olumsuz bir anne tecrübesi yaşarsa, bu erkeğin animası kendisini sinirli, depresif, şüpheli, güvensiz ve alıngan olarak ifade edecektir. Psişede ki negatif anima figürü kendisini sürekli şu cümlelerle açığa çıkarmaktadır: ‘*Ben hiçbir şeyim.*’ Bu ruh durumu bireyde ruhsuzluk, hastalık korkusu, iletişimsizlik korkusu ya da kazalara neden olabilmektedir. Diğer taraftan olumlu olarak tecrübe edilen anne figürünün etkisi altındaki erkek ya oldukça kadınsı ya da hayatın zorluklarıyla başa çıkamayan ve kadınlar tarafından kolaylıkla etki altına alınabilen bir kişi haline gelebilmektedir. Böyle bir erkek oldukça duygusal ve alıngan bir yapıdadır. Jung’a göre animanın şekillenmesi dört evrede gerçekleşmektedir: Birinci evre bütünüyle içgüdüsel ve biyolojik ilişkileri sunan Havva figürüyle sembolize edilmektedir. Animanın ikinci evresi ise seksüel öğelerle birlikte romantik ve estetik bir seviyenin kişileşmesidir. Faust’un Heleni, bu evrenin güzel bir örneğidir. Sevgiyi spiritual bağlılığın zirvelerine yükselten Bakire Meryem ise animanın üçüncü evresini temsil etmektedir. Dördüncü evre ise, en kutsal ve en saf aşkın bilgeyi temsil eden Sapientia’sı ile sembolize edilmektedir.⁶⁵

Bir erkeğin animası anne tarafından oluşturulmaktaysa, kadının animusu’da temel olarak babası tarafından şekillendirilmektedir. Anima gibi animusta dört gelişim evresi göstermektedir. İlk evrede o, sadece fiziksel gücün bir kişileşmesi olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin Tarzan tiplmesi animusun ilk evresinin kişileşmesinin bir örneği olarak gösterilebilir. İkinci evrede o, girişkenlik ya da planlanmış bir hareket kapasitesi olarak bedenlenmektedir. Üçüncü evrede ise o, bir rahip ya da profesör olarak görünen başka bir deyişle onlara yansıtılan bir *kelam ya da söz* olarak ortaya çıkmaktadır. Dördüncü evrede ise o *anlamın vücut bulması*’dır.

⁶⁴ Stevens, Anthony , Jung, Çev. Ayda Çayır, Kaknüs Yay. , İst. ,1999.s.72.

⁶⁵ Kısa, Cihat , Carl Gustav Jung ’da Din ve Bireyleşme Süreci, İzmir İlahiyat Vakfı Yay., İzmir ,2005.,s.112-115.

Bu evrede o, anima gibi dini tecrübenin aracısı olmakta ve böylelikle yaşam yeni bir anlam kazanmaktadır. O, kadına spiritüel bir kararlılık, dışsal yumuşaklığını dengeleyen görünmeyen içsel bir destek sağlamaktadır. Ayrıca en gelişmiş formülüyle animus kadının zihni ve çağının spiritüel gelişimi arasında bir bağlantı kurmakta ve böylelikle de onu yaratıcı düşünceyi alma hususunda erkeğe göre daha alıcı yapmaktadır. Bu nedenle çok eski dönemlerden bu yana pek çok kavim, kadınları kâhin ve sihirbaz olarak kullanmıştır. Günümüzde de birçok erkek, kadınların cesaretlendirmesiyle orijinal girişimlerde bulunmaktadır. Her ne kadar bu düşünceler ve fikirler kadının bilinçli zihni tarafından üretiliyor gibi görünse de, aslında bu düşünce ve fikirler animus tarafından onun bilincine aktarılmaktadır.⁶⁶

Toplumsal cinsiyetin oluşumunu ve etkinliğini, eril dilin egemenlik kurusunu dil bağlamında açıklayan Lacan'a göre, ödipal öncesi aşamadan ödipalaşamaya geçiş aynı zamanda dile hapsoluştur. Çocuk ödipal öncesi aşamanın kusursuz varoluş bütünlüğünü, bu bütünlük içinde anneyle bütünleşmiş halini yitirir. Bundan böyle birey yaşamını, yitirdiği bütünlüğe kavuşmayı arzu ederek ve çabalayarak sürdürecektir. Bir başka ifadeyle sürekli olarak ödipal öncesi aşamaya dönerek yitirdiği o mükemmelliği bir daha yakalamak isteyecektir. Ancak bu amaçla kullanabileceği tek araç dil olduğundan, söz konusu arzusunu dille ifade etmekten başka bir çaresi de bulunmamaktadır. Bu nedenle dil, onun yaşamındaki bu müthiş boşluğu ve arzuyu yansıtmaktadır. Ancak dilin taşıdığı anlam yalnızca bu çabaya yönelik bir telafi girişimi olduğundan aynı zamanda sonuçsuz kalmaya da mahkûm bir girişimdir. Bu dil, aynı zamanda babanın dilidir. Bu dile ve bilince mahkûm olmakla birlikte çocuk, cinsiyet ayrımının ve bu ayrımın belirlediği farklı yaşamlarında farkına varır. Erkekler bu mahkûmiyeti egemenlik kurarak telafi etmeye çalışarak, babanın dilini benimseyip, erkek egemen söylemi kurarlar. Kadınlar ise sürekli erkek egemen söyleme ulaşmaya, bir bütünlüğü barındırdıklarını sandıkları bu söylemin olmayan anlam odaklarının gizini çözmeye çalışırlar. Böylece güç, söylemin sahibinde, yani erkekte kalır, dili belirleyen erkek olduğundan toplum yaşamının diğer bütün kurallarını da o belirler. Babanın Kanunu'nun (yani dilin)egemen olduğu bir dünyada kadının kültürel cinsiyeti bu söylemin keyfiliği içinde tekrar tekrar üretilip durur.⁶⁷

---

⁶⁶ Kısa, Cihat , a.g.e. s.116-119

⁶⁷ Parla, Jale , Kadınlar Dile Düşünce, İletişim Yay, İst. 2005, s.31.

Lacan'a göre, bilinçdışının yapısı ile dilin yapısı temelde birbirine benzer niteliktedir. Dil, öznenin zihnin içindeki düşünceleri ifade etmek için kullandığı bir araç değil, aksine öznenin kuruluşunda temel bir rol oynayan dışsal bir güçtür. İnsanın toplumun bir ferdi haline gelebilmesi, dilin dolayımından geçen toplumsal ilişkileri içselleştirmesine bağlıdır. Bu yaklaşıma göre ailesel ilişkiler ve cinsel konular dünyaya geldiğimiz andan itibaren bize konuşulmaktadır. Bu yüzden dildeki anne, baba, kardeş, dost, düşman, devlet, ordu vs. gibi tüm kavramlar, toplumun o kavramlara verdiği değere göre anlam yüklenirler. Hepimizin de değeri ve hiyerarşik konumu birbirinden farklıdır. Sonuç olarak, özne, dilin sahibi ve efendisi değil onun sonucudur.⁶⁸

2.1.1.2. BİYOLOJİK KURAM

Kuşkusuz hiç kimse kadın ve erkek arasında biyolojik farklılıklar olmadığını ileri süremez. Kadın ve erkeğin vücut yapısı ve cinsel özellikler açısından tümüyle aynı varlıklar olmadıkları açıktır. Biyolojik açıdan bakıldığında, kadın ve erkeğin kromozomal cinsiyet, gonodal cinsiyet, hormonal cinsiyet, morfolojik cinsiyet olmak üzere dört önemli boyutta farklılaştığı söylenebilir.⁶⁹

Girginer, bu konuyu daha anlaşılır hale getirmek amacıyla "...erkekler ve kadınlar biyolojik yapılarında farklılık göstermelerine rağmen, onların biyolojik olarak farklı olmaları gündelik ya da sosyal yaşamlarını nasıl belirlemektedir? Toplumun bu farklılıkları algılaması ve yorumlaması hangi boyutlardadır? Biyolojik yapıdaki farklılıklar onların rolleriyle tözsel bir biçimde bağlantılı mıdır? Ya da sosyal yaşamdaki cinsiyet rolü farklılıklarını açıklamak için biyolojik perspektif yeterli midir?" tarzındaki soruları gündeme getirmektedir.⁷⁰

Girginer, bu sorulara açıklık getirilebilmesi amacıyla, cinsiyetler arası herhangi bir farklılığın biyolojik temele oturtulmasının aşağıdaki dört koşulun yerine getirilmesine bağlı olduğunu Maccoby ve Jacklin'e ve Lippa'ya atıfla ileri sürmektedir.

Söz konusu şartlar şunlardır:

⁶⁸ Demir, Zekiye, Modern ve Postmodern Feminizm, İz Yay., İst ,1997, s.109

⁶⁹ Adasal, a.g.e.,1963, s.55-57

⁷⁰ Girginer, Haluk Uğur, Türk Toplumunda Cinsiyet Algısı, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniv., İzmir, 1994, s.21

1. Davranış, çocuk çevresel öğrenme sürecine girmeden önce, gelişimin ilk dönemlerinde ortaya çıkmış olmalıdır.
2. Davranış, tutarlı bir şekilde, tüm kültürlerde ortaya çıkmalı ve bir cinsiyet için diğerine oranla daha tipik bir nitelikte görülmüş olmalıdır.
3. Cinsiyet farklılıklarına ilişkin bir özellik, diğer primat türleri arasında da cinsiyetlerden birinde baskın olmalıdır.
4. Cinsiyet açısından farklılığa neden olacak bir özelliğin hormonal bulgularla desteklenmesi gerekmektedir.⁷¹

Toplumsal cinsiyetin kazanılması sürecine tarihsel açıdan bakıldığında toplumsal alanda kadın ve erkek tarafından üstlenilmesi beklenen rollerin farklılaşması, her iki cinsin doğurganlık açısından yüklendikleri farklı rollerde kendini göstermektedir. Tarih boyunca çocuk bakımı ve yetiştirilmesi, kadınlar hakkındaki en kesin gerçeklik olarak kabul görmüştür. Bir başka ifadeyle kadının çocuk bakımıyla ilgilenmesi gerekliliği, hem erkek hem de kadın tarafından paylaşılan ortak bir inanç ve beklentiye temel teşkil etmiştir. Ev bakımı, çoğunlukla kadınlara yakıştırılmıştır. Çünkü çocuk bakımı, çocuk doğurmanın doğal bir sonucu; ev bakımı ise, kadının çocuk doğurması ve bakımından dolayı hareket etme özgürlüğünün kısıtlanması itibarıyla, kadının doğal bir sorumluluk alanı olarak algılanmıştır. Buna karşın erkekler, avlanma ya da savaşa gitme ve orada daha hızlı ve güçlü kas yapısına sahip olmalarının avantajını kullanmaları sebebiyle dışarıya yönelik eril özellikleri kazanmaları yönünde pekiştirilmişlerdir.

Kadın ve erkek cinsinin biyolojik özelliklerinin toplumsal ilişkilere yansımaları konusu, radikal feministler tarafından farklı bir açıdan ele alınmaktadır. Şöyle ki; radikal feministlere göre, tarihsel dinamizmi ortaya çıkaran en temel etken, farklı cinsiyet sınıfları arasındaki çatışmadır. Onlara göre, sınıfsal ayrımın merkezinde üretim değil, üreme yer almaktadır. Dolayısıyla kadın erkek ilişkilerini anlamak için üretim sürecine değil üreme sürecine bakmak daha doğru olacaktır. Çünkü kadın erkek arasındaki biyolojik farklılık toplumsal ilişkilerin temelini oluşturmaktadır.

---

⁷¹ Girginer, a.g.e., s.23

Farklı toplumlarda kadın ve erkek arasındaki ilişkilerin doğasını anlamak için, bu toplumlarda kadın ve erkeğin üremede üstlendiği rollere bakmak, onları analiz etmek gerekmektedir.⁷²

Biyolojik temelli kadın-erkek farklılığını yaratan bir özelliğin de, saldırganlık olduğuna ilişkin birçok kanıtın elde edildiği sayısız araştırma, tutarlı olarak erkek çocukların, kız çocuklarına oranla daha saldırgan davranışlar gösterdiklerini ortaya koymuştur. Saldırganlık davranışı, erkekler ve kadınlar arasında oluşan cinsiyet farklılıklarını açıklamak için en çok başvurulan bir özellik olmasına rağmen, bu konuda ortak bir anlayışa ulaşılamamıştır. Saldırganlık davranışı da birçok davranış gibi sosyalleşme süreci içinde kontrol edilebilecek bir farklılıktır. Ayrıca kadın ve erkeği birbirinden farklılaştıran tek davranış örüntüsü, saldırganlık değildir. Toplumsal yaşamın karmaşık örüntüsü içinde kadın ve erkeğe ilişkin pek çok farklılık mevcuttur. Bu farklılıkları açıklamaya yönelik olarak ortaya atılan biyolojik temelli kuramsal yaklaşımlara ilişkin geliştirilen eleştirilerden bazılarını kısaca değinmek faydalı olacaktır. Aksi takdirde tüm bu mevcut farklılıklara sadece biyolojik bir temel aramak, çevrenin ya da genel anlamıyla kültürün farklılaşmadaki etkisini yok saymak anlamına gelecektir. Aşağıda değinilecek biyolojik yaklaşıma yönelik eleştirilerin temelinde yatan görüş, *Anatominin bir kader olmadığı* biçiminde dile getirilen anlayışa dayandırılabilir.⁷³

Kültürün ortaya koyup geliştirdiği bu görüşten hareketle, kadın ve erkek arasındaki cinsiyet rollerine ilişkin farklılıkların yine kültürün kendisinde ve onun bireyleri hangi farklılıklara doğru yönlendirdiğinde aranması daha doğru olacaktır. Biyolojik temelli cinsiyetler arası farklılıklara yönelik ortaya atılan ve etkisini günümüzde de devam ettiren bazı eleştirilerin sahibi olan Beauvoir'a göre, biyolojik olguları, ontolojik, ekonomik, sosyal ve psikolojik faktörlerin oluşturduğu bağlamın ışığında değerlendirmek gerekmektedir. Zira sadece biyoloji, kadınların neden *başkası/öteki* olduklarını açıklamak için yeterli olamamaktadır. Kadın bedeninin, onun sahip olduğu bazı güçlerini kullanmasını engelleyen yahut sınırlayan oldukça önemli bir faktör, ayrıca kadının dünyadaki varlığının temel unsurlarından biri olduğu doğru

---

⁷² Demir, Zekiye , (1997), Modern ve Postmodern Feminizm, İz Yay., İst. s.64-65

⁷³ Girginer, 1994, s. 23-24

olmakla birlikte, kadını kadın yapan şeyin sadece onun bedeni olmadığı da açıkça ortadadır. Çünkü kadını da *kendi başına varlık* olmaktan çıkarıp *kendi için varlık* yapan bir var oluş süreci vardır. Bir başka deyişle “*İnsan kadın doğmaz, kadın olur*” ifadesiyle de cinsiyet kavramının aslında biyolojik olmayıp toplumsal bir nitelik taşıdığı vurgulanmış olmaktadır.

Beauvoir, kadınların *başkalık*’larını açıklamayı amaçlayan psikanalitik yaklaşımın, biyolojik açıklamalardan pek de farklı olmayan bir şekilde, kadını bir adet kadınsı ve erkeksi cinsel isteklerin çatışmasının ürünü olan bir yaratık olarak sunmaktan başka bir şey yapmadığını ileri sürmektedir. Oysa cinsellik, yaşamın sadece bir boyutunu oluşturmaktadır. Bir başka ifadeyle, uygarlığın tamamını bastırılmış yahut yüceltilmiş cinsel dürtülere indirgemek mümkün değildir. Beauvoir özellikle Freud’un, kadının, üstünlüğü sembolize eden erkek cinsel organından mahrum olması nedeniyle toplumsal açıdan ikincilliğe mahkûm edildiği biçimindeki tezine karşı çıkar. O’na göre, kadınların mücadelesi, böyle bir organa sahip olmaya değil, ayrıcalıkların ortadan kaldırılmasına yöneliktir. Çünkü erkeklere sağlanan ayrıcalıkların kaynağı, onların cinsellikleri olmayıp, cinselliklerini üstünmüş gibi gösteren sahip oldukları iktidardır. Bu nedenle, kadınların da sahip olmak istedikleri şey güçtür.⁷⁴

2.1.1.3. SOSYOBİYOLOJİK KURAM

Biyolojik yaklaşım içinde de ele alınabilecek olan bu kuram, 1970’lerde ortaya çıkmıştır. Wilson sosyobiyolojiyi, insanın da dâhil olduğu bütün organizmalarda sosyal davranışın ve sosyal örgütlenmenin biyolojik temellerinin sistematik incelenmesi olarak tanımlamaktadır. Temel olarak, organizmaların hayatta kalma, üreme ve gelecekte hayatta kalacak ve üreyecek bir soy bırakma potansiyellerini maksimum düzeye çıkarma çabasında olduklarını iddia etmektedir. Biyolojik yaklaşım, daha çok hormonları, beyin yapısı ve işleyişini cinsiyet farklılıklarının nedeni olarak görürken, sosyobiyolojik yaklaşım yüzbinlerce yıllık evrimsel süreci ve genetik değişimi cinsiyet farklılıklarının açıklanması için temel almaktadır.⁷⁵

---

⁷⁴ Beauvoir, Simon de, Kadın “İkinci Cins” Genç Kızlık Çağı, Payel Yay., İst.,1993, s.69-83

⁷⁵ Dökmen, a.g.e., s.45-46

2.2. BİLİŞSEL KÖKENLİ KURAMLAR

2.2.1. BİLİŞSEL GELİŞİM KURAMI

Toplumsal cinsiyet gelişiminin açıklanmasında bilişsel bir yaklaşıma dayanan ilk kuram Kohlberg tarafından önerilmiştir. Bununla birlikte başka bilişsel kuramlarda vardır. Kohlberg'ün bilişsel gelişim kuramı bazı kaynaklara dayanılarak açıklanmaktadır.

Kendini Sosyalleştirme: Sosyal öğrenme kuramı, çocuğu pasif alıcı ve çevreyi, özellikle de yetişkinleri, onun davranışlarını biçimlendiren bir etken olarak görmektedir. Oysa bilişsel yaklaşımı benimseyenler, cinsiyet rolü kazanımını çocuğun bilişsel süreçleri ile açıklamaktadırlar. Onlara göre çocuk, içinde bulunduğu sosyalleşme sürecine aktif olarak katılıp kendi cinsiyet rolünün biçimlenmesinden bizzat kendisi sorumludur. Bu durum kendini sosyalleştirme olarak tanımlanmaktadır.⁷⁶

Yukarıda değinildiği gibi bu yaklaşımı vurgulayan kuramlardan biri de Kohlberg'ün bilişsel gelişim kuramıdır. Bu kuram, Piaget'in bilişsel gelişim kuramına dayanmaktadır. Piaget'e göre, küçük çocukların düşünce biçimleri, daha büyük çocuklarıkinden niteliksel olarak farklıdır. Örneğin, küçük çocuklar iki dizi olarak sıralanmış aynı sayıdaki madeni paraların dizilişlerindeki değişiklikten dolayı farklı miktarlarda olduklarını, bir başka ifadeyle aralıklı olarak dizilmiş olanların yanyana dizilmiş olanlardan daha çok olduklarını düşünürler. Çünkü nesnelerin fiziksel durumu çocukların yargılarını büyük ölçüde etkilemektedir. Kohlberg'de çocukların niceliksel ve ahlaki yargılarının gelişiminde kavramları öğrenmeleri gibi cinsiyete uygun davranmayı da öğrendiklerini ileri sürmektedir. Kohlberg'e göre, çocuklar bilişsel olarak olgunlaştıklarında kendilerini kadın ya da erkek olarak kategorileştirirler ve bu cinsel kimlikle, bu kategoriye uygun olduğunu düşündükleri şekilde davranmaya çalışırlar.⁷⁷

Bilişsel Tutarlılık: Bilişsel yaklaşımın temel varsayımlarından birine göre, insanların bilişsel tutarlılığa ihtiyaçları var olup, bu ihtiyaç kendilerine ve dünyaya ilişkin tutarlı ve dengeli bir görüş oluşturmayı ve sürdürmeyi istemelerine yol

---

⁷⁶ Dökmen, a.g.e., s.60

⁷⁷ Dökmen, a.g.e., s.60

açmaktadır. Çocuklar için bu tutarlılığı sürdürmenin bir yolu da, nasıl en uygun kız ya da erkek olunabileceği sorununu çözmektir. Çocuğun, kız olduğunu fark etmesiyle birlikte kadınsı nesnelere, etkinlik ve davranışları tercih etmeye başladığı gözlenmektedir. Bu kuram, sosyal öğrenme kuramından farklı olarak, çocuğun kadınsı ya da erkeksi olmayı arzu etmesinin altında yatan nedenin, başkaları tarafından ödüllendirilmeyi istemek değil, kendisine bir kız ya da erkek kimliği kazandırma isteği olduğunu ileri sürmektedir.⁷⁸

Çocukların yaşamlarında bilişsel tutarlılığın önemi, kadınlarla erkekler arasındaki farklılıkları anlamaya çalışmalarında gözlenebilir. Çocuğun kadın/erkek ayrımında tutarlılık arayışındaki bir problem, dört yaşındaki bir çocuğun fiziksel görünümünü değişmesine karşın bir kişinin cinsiyetinin aynı kaldığını anlayamamasıdır. Bu kavramı henüz kazanmamış bir çocuk, bir kadının saçlarını kestirdiğinde erkek olacağına, bir erkeğin ise kadın elbisesi giydiğinde kadın olacağına inanabilir. Bu yaşta çocuklar, toplumsal cinsiyet ipuçlarının sadece kültürel olduğunu anlamazlar; bunların bir kişinin kadın ya da erkek olmasının asıl nedeni olduğuna da inanırlar. Bilişsel tutarlılık isteğinin çocuklarda ortaya çıkan sonuçlarından biri, çocukların cinsiyet kalıp yargılarını katı, değişmez ve ahlaki kurallar olarak kabul etmeleridir. Cinsiyet kalıplarının dışına çıkanlar, ayıplanması ve hatta cezalandırılması gereken, günahkârlar olarak görülürler. Bu sosyal baskı özellikle erkek çocuklar için daha kuvvetlidir. Şöyle ki, erkek çocuk gibi davranan ve erkek çocukları ile oynayan kız çocukları, akranları tarafından dışlanmazlarken kız çocukları ile beraber kız oyunları oynayan erkek çocuğun akranları arasındaki statüsünün düşme ihtimali oldukça yüksektir.⁷⁹

Cinsiyet rolü gelişiminde üç dönem: Kohlberg'e göre, çocukların cinsiyet rol gelişimleri üç dönemde gerçekleşir. Bunlar, yaklaşık 2 ilâ 3,5 yaşlar arasında gözlenen cinsiyeti etiketleme dönemi, yaklaşık 3,5 ilâ 4,5 yaşlar arasındaki cinsiyetin kararlılığı dönemi ve yaklaşık 4,5 ilâ 7 yaşlar arasındaki cinsiyetin değişmezliği dönemidir.

Cinsiyeti etiketleme döneminde, çocuklar insanların iki cinsiyetten birine ait olduklarının yavaş yavaş farkına varmaya başlarlar, ama önceleri kız ya da erkek olmak

---

⁷⁸ Dökmen, a.g.e., s.61

⁷⁹ Dökmen, a.g.e., s.62

bir ad olmaktan farklı değildir. Başkalarının cinsiyetini her zaman doğru olarak bilemeyebilirler. Bu dönemde çocuklar, cinsiyetin kalıcılığını ve değişmezliğini henüz kavramamışlardır; örneğin bir kız çocuk büyüyünce baba olacağını söyleyebilir.

Cinsiyetin kararlılığı: Bu dönemde ise çocuklar bir kişinin cinsiyetinin sürekliliğini anlamaya başlar ve bebekliğinde kız ya da erkek olanın büyüyünce de aynı cinsiyette kalacağını bilirler. Ancak yine de fiziksel özelliklerinden etkilenirler. Objelerin fiziksel görünüşleri farklılaşınca farklı olduklarını düşünürler.

Tıpkı Piaget'nin ince-uzun ve geniş-kısa bardaklarla yaptığı deneylerde, bu yaşlardaki çocukların aynı miktardaki suyun ince ve uzun bardağa konduğunda daha fazla olduğunu söylemeleri gibi, saç kesilince bir kızın erkek çocuk olacağını düşünürler.

Cinsiyetin değişmezliği döneminde ise; çocuklar artık cinsiyetin değişmezliği ilkesini kazanmışlar ve cinsiyetin fiziksel görünümünden bağımsız olduğunu, dış görünüm ne olursa olsun değişmeyeceğini kavramışlardır. Bu dönemde çocuklar cinsiyetlerine uygun tercihler, beğeniler geliştirip etkinliklerde bulunurlar ve bunu bu yönde ödüllendirildikleri için değil de cinsiyetleriyle tutarlı olduğu için yaparlar.⁸⁰

2.2.2. TOPLUMSAL CİNSİYET ŞEMASI KURAMI

Bem'e göre, gelişen çocuk, toplumunun kadınlık ve erkeklik tanımlarını öğrenir. Çoğu toplumlarda bu tanımlar, sadece doğrudan kadınla ve erkekle ilişkili anatomik farklılıklara, iş bölümüne ve kişilik özelliklerine dayanmamakta olup bunların yanı sıra dile, yapılan benzetmelere yansımış çok zengin bir çağrışımı da içermektedir. Genel olarak toplumlarda, kadın ve erkek farklılığındaki ikilik kadar zengin bir içeriğe ve kendine özgü özelliklere sahip bir başka ikilik bulunmamaktadır. Çocuk, cinsiyetle ilgili bu özel bilgileri sadece öğrenmekle kalmayıp, aynı zamanda kendisine ulaşan her yeni bilgiyi cinsiyetle ilişkilendirilen bu zengin içeriğe bağlı olarak değerlendirmekte ve özümsemektedir. Kısacası çocuk, gelişen bir toplumsal cinsiyet şeması aracılığıyla gelen bilgiyi kodlamayı ve örgütlemeyi de öğrenmektedir.⁸¹

---

⁸⁰ Dökmen, a.g.e., s.62-63

⁸¹ Burger, Jerry M., Kişilik: Psikoloji Bilimini İnsan Doğasına Dair Söyledikleri, Çev. İnan Deniz Erguvan Saroğlu, Kaknüs Yayınları, İst. 2006, s.253

2.2.2.1. CİNSİYETLERİ TİPLEŞTİRME (AYRIŞTIRMA)

Cinsiyetleri tipleştirme sürecinde çocuk, hem kendilik kavramını oluşturur hem de dünyayı algılamak için içselleştirdiği bu cinsiyet şemasını kullanır. Gelen bilgileri cinsiyet şemasına göre algılar, kodlar ve örgütler. Buna göre çocuk, kız çocuğunu zayıf olarak, erkek çocuğunu kuvvetli olarak algılamayı; zayıf erkek çocuklarla güçlü kız çocukları ayırt etmemeyi öğrenir. Çocuk aynı şematik seçiciliği kendine uygulamayı, sadece cinsiyetine uygun olanları kendilik kavramına dâhil etmeyi öğrenir. Çocuk bu şema aracılığıyla, kendisinin bir kişi olarak yeterliliğini değerlendirmeyi; tercihlerini, tutumlarını, davranışlarını ve kişilik özelliklerini bu şemadaki prototipe göre oluşturmayı da öğrenir. Sonuç olarak cinsiyetleri ayırıştırıcı/tipleştiren bir birey olur.⁸²

Rubin ve arkadaşları, cinsiyet tiplemesinin genellikle doğumdan hemen sonra, çocuğa ad verilmesi ve odasının süslenmesiyle birlikte başladığını ileri sürmektedirler. Gerçekleştirdikleri bir çalışmada ana babaların erkek ve kız bebeklerden farklı beklentileri olduğu ve babaların annelerden daha fazla farklılık algılama eğilimi gösterdiğini bulmuşlardır. Lewis, on iki haftalık kız bebek annelerinin kızlarıyla, erkek bebek annelerinin oğullarıyla konuştuklarından daha fazla konuştuklarını ve kız bebeklerin çıkardıkları seslere daha fazla karşılık verdiklerini tespit etmişlerdir. Karşı cinsten ikizlerle yapılan bir çalışma, annelerin birçok bakımdan erkeklere kızlardan farklı davrandıklarını ortaya koymuştur.⁸³

Seavey ve arkadaşları, cinsiyet tiplemesiyle ilgili yürüttükleri bir çalışmada, yetişkinlere bazen bir bebeğin cinsiyetini yanlış olarak söyleyip daha sonra bebeğe yönelik davranışlarını gözlemlemişler ve araştırmaya katılan yetişkinlerin davranışlarının bildirilen etikete göre değiştiğini bulmuşlardır. Bu durumda yetişkinler, bebeğin gerçek özelliklerinden çok, erkekler ve dişiler konusunda sahip oldukları ön bilgilere göre tepki vermektedirler. Anaokulu öğretmenleri üzerinde yapılan bir başka çalışmada Serbin ve O'Leary, öğretmenlerin, erkek çocuklarında saldırganlığı ve atılganlığı, kız çocuklarında ise edilgenliği özendirme eğiliminde olduklarını

---

⁸² Dökmen, a.g.e., s.66

⁸³ Gander, Mary J. ve Harry W. Gardiner, Çocuk ve Ergen Gelişimi, Çev. Ali Dönmez-Nermin Çelen-Bekir Onur, İmge Yay., İst.2004, s.323

bulmuşlardır. Aynı zamanda, öğretmenlerin öğretim konusunda erkek çocuklarına daha fazla ilgi gösterdikleri ve onları daha fazla pekiştirdikleri gözlemlenmiştir.⁸⁴

Ana babalar, öğretmenler, kardeşler ve başkaları çocukların yalnızca kendi cinsiyet rolü tanımlarına uymalarını beklemekle kalmazlar; aynı zamanda kızları kız gibi, oğlanları da oğlan gibi davranmaya özendirerek, tam tersi davranışlara ise görmezden gelerek ya da açıkça eleştirerek, engel olmaya çalışırlar.⁸⁵

Oyuncak seçimi, ana babaların cinsiyete uygun oyunların oynanmasını uyarmak amacıyla kullandığı yollarından biridir. Rheingeld ve Cook bir aylıktan altı yaşına kadar olan erkek ve kız çocuklarının odalarının içeriklerini sayarak sınıflandırdılar. Erkek çocukların odaları açık hava etkinliklerini destekleyen çok çeşitli oyuncakları içerirken; kızların oyun araçları, bebekler, bebek evleri, temizlik ve mutfak eşyası oyuncakları, açıkça ev ortamını ve çocuk yetiştirmeyi simgeliyor. Rosenfeld, erkek çocukların oyuncaklarının ve oyun malzemelerinin yeterliği geliştirmede kızlarınkinden daha etkili olduğunu tespit etmiştir. Genel olarak, küçük çocukların oynadığı oyuncak türleri ve katıldıkları motor etkinlikler ilerde kazanacakları zihinsel ve devinimsel becerilerini etkilemektedir. Becerilerin gelişmesinde ilk gelişen becerilerin daha sonra gelişen becerilere temel olması nedeniyle, dar bir cinsel tipten cinsiyet farklılıklarını abartabileceğini düşünmek yanlış olmayacaktır.⁸⁶

Toplumsal cinsiyet olgusu ile ilgili empirik araştırmalarda kullanılmak üzere geliştirilen ölçeklerden biri de Bem'in geliştirdiği Bem Cinsiyet Rolü Envanteridir. Bu envanter toplumsal cinsiyet araştırmalarında kullanılmak üzere Bem (1974) kadınsılığı ve erkeksiliği birbirinden bağımsız iki boyut olarak varsayan bir ölçek geliştirmiştir. Bu içeriğe göre birey, kadınsılık ve erkeksilik boyutlarının her iki boyutunda da yer alabilmektedir.

2.2.3. SOSYAL BİLİŞSEL KURAM

Sosyal bilişsel kuram, toplumsal cinsiyetin gelişimini üçlü karşılıklı nedensellik modeli çerçevesinde açıklamaktadır. Üçlü karşılıklı nedensellik modelinde, kişisel

---

⁸⁴ Gander ve Harry, a.g.e., s.323

⁸⁵ Gander ve Harry, a.g.e., s.323

⁸⁶ Gander ve Harry, a.g.e., s.324

faktörler, davranışsal örüntüler ve çevresel olaylar birlikte ele alınmaktadır. Kişisel faktörler, bilişsel, duyuşsal ve biyolojik olayları, cinsiyete ilişkin kavramlaştırmaları, davranışsal ve yargısal standartları ve benlik düzenleyici etkileri içermektedir. Davranışsal örüntüler, cinsiyete ilişkin etkinlik örüntülerini ifade etmektedir. Çevresel olaylar ise, günlük yaşamda karşılaşılan geniş bir sosyal etkinlikler ağını göstermektedir. Bunlar karşılıklı bir etkileşim içerisinde bulunmakla birlikte örüntü göstermeyip, her birinin katkısı, etkinliği, duruma ya da sosyo-yapısal sınırlılıklara ya da fırsatlara bağlı olarak değişir ve biri diğerlerinden daha baskın olabilir. Bir başka yönüyle toplumsal cinsiyetin gelişiminde üç tür sosyo-bilişsel etkiden söz etmek mümkündür. Bu etkiler, model alma, doğrudan tecrübe etme ve öğretim süreci olarak sınıflandırılabilir. Bunların görelî etkilerinin, bireylerin gelişimsel statülerine ve deneyimlerinin sosyal yapılanmalarına bağlı olarak değiştikleri söylenebilir. Buna göre, bazılarının bazı gelişim dönemlerinde etkileri daha fazladır. Örneğin, model alma doğumdan itibaren vardır ve bebek model alma yoluyla öğrenmeye çok açıktır.⁸⁷

2.3. SOSYAL ETKİLERİ VE ETKİLEŞİMİ VURGULAYAN KURAMLAR

2.3.1. SOSYAL ÖĞRENME KURAMI

Sosyal öğrenme kuramının oluşmasında özellikle Bandura'nın rolünden söz edilebilir; ancak toplumsal cinsiyet rollerinin ya da cinsiyetleri ayrıştırma (tipleştirme) davranışı gelişiminin sosyal öğrenme yaklaşımına göre açıklanması özellikle Mischel tarafından yapılmıştır.⁸⁸

Öğrenme Süreçleri: Sosyal öğrenme kuramında özellikle edimsel koşullanma ve model alarak taklit etme gibi iki farklı öğrenme sürecine ağırlık verilmektedir:

1. *Edimsel Koşullanma:* Ödüllendirilen ya da olumlu sonuçları olan davranışın gelecekte tekrarlanma olasılığı artar. Cinsiyetine uygun davranışlarda bulunan çocuk ödüllendirilir; cinsiyetine uygun olarak davranmadığında ise cezalandırılır. Örneğin; ağlama davranışı kız çocukları için uygun görülüp ödüllendirildiğinden aynı zamanda kalıcı bir davranış örüntüsü haline gelir; erkekler açısından ise aynı davranış ödüllendirilmediğinden kalıcı bir nitelik kazanmaz. Özellikle ana-babalar ve

---

⁸⁷ Dökmen, a.g.e., s.59

⁸⁸ Dökmen, a.g.e., s.54

öğretmenler aynı davranış için kız ve erkek çocuklara yönelik olarak farklı tepkilerde bulunurlar. Örneğin, erkek çocukların atılganlık ve saldırganlık içeren davranışları pekiştirilirken, aynı davranışlar kız çocuklar söz konusu olduğunda pekiştirilmez.

2. *Model Alma ve Taklit Etme*: Gözlemlenen figürler (ana-baba, öğretmen, arkadaş, beğenilen ve sevilen herhangi bir kişi ya da televizyondaki kahraman vb.) model alınır ve bu figürlerin sergiledikleri davranışlar uygun bir zamanda taklit edilir. Cinsiyet rollerinin kazanımında da genellikle kız çocuklar annelerini ve kadın figürleri, erkek çocuklar da babalarını ve erkek figürleri model alarak taklit ederler. Bunların yanı sıra, sosyal öğrenme kuramcıları, çocukların uygun cinsiyet rolü davranışlarını dolaylı olarak da öğrenebildiklerini, yani başkalarının davranışlarını ve onların hangi davranışlarının ödül ve ceza aldığını izleyerek de öğrenebildiklerini ileri sürmektedirler. Gözlemleyerek Öğrenme de denen bu süreç, çocukların ödül aldığını gözlemledikleri modeli taklit etmelerine yol açmaktadır.⁸⁹

Sosyal Öğrenme Kuramı, diğer insanların davranışlarının gözlenmesi, pekiştirilmesi, cezaların uygulanması ve taklit aracılığıyla cinsiyet farklılıklarının şekillendiğini ileri sürmektedir. Mischel ve Bandura'ya göre, çocuklar, cinsiyetlerine uygun ya da uygun olmayan davranışlarda bulunmaları halinde, uygulanan ceza ve ödül sonunda cinsiyet rolüne ilişkin davranışları öğrenebilmektedirler. Bu sosyal geribildirim, çocuklara hangi davranışların gelecekte ödül ya da ceza alabileceğine ilişkin bilgi sağlamaktadır. Bu ödül ve cezalar çocuğun gelecekteki davranışlarını şekillendirecektir. Örneğin, babasına araba tamir ederken yardım etmek isteyen ama ona uygun bir iş olmadığı için uzaklaştırılan bir kız çocuğu gelecekte babasına bir daha yardım etmek konusunda hiç de istekli olmayacaktır. Ama annesine mutfakta yardım etmesi halinde övgü alıyorsa yeniden annesine yardım etmek isteyecektir. Cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde daha çok aynı cinsiyetten kişilerin davranışlarına dikkatin yöneltmesi söz konusu olmakla birlikte diğer cinsiyete mensup olan kişilerde cinsiyetlere uygun davranışların öğrenilmesi amacıyla dikkatle izlenir. Özellikle ana-babalar, diğer yetişkinler, akranlar ve güçlü figürler model olarak alınmakla birlikte televizyon, kitap ve diğer kaynaklardaki figürler de model olarak alınabilmektedir.

---

⁸⁹ Dökmen, a.g.e., s.55

Cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde ana-babalar, öğretmenler ve yakın çevre önemli rol oynamaktadır. Ancak kitle iletişim araçlarının cinsiyet rollerinin öğrenilmesi sürecindeki rolü de inkâr edilemez. Örneğin, kitle iletişim araçları arasında, özellikle günümüzde televizyon, çocuklar için etkili modeller sunan bir araç durumundadır. Zamanlarının büyük bir bölümünü televizyon izleyerek geçiren çocukların bu modellerden cinsiyet rollerini öğrendikleri yazılı ve sözlü olarak ifade edilmektedir. Ayrıca Sosyal Öğrenme Kuramına göre, cinsiyet rol beklentilerinin açıkça tanımlanıp katı bir şekilde uygulandığı toplumlarda bir cinsiyete ilişkin tüm modellerin davranışları arasında büyük tutarlılık bulunmaktadır. Davranışları açısından tutarlılık gösteren bu modellerin varlığı ve uygun olan davranışların pekiştirilmesi sonucunda geleneksel cinsiyet rolleri bir kuşaktan diğerine aktarılarak devamlılık kazanır.⁹⁰

Bussey ve Bandura, bir çalışmada, 3-4 yaşlarındaki çocuklara, çeşitli kız ve erkek oyuncakları ile oynayan bir grup çocuk ile ilgili bir film izletmişlerdir. Burada, film izletilen çocuklardan, filmdeki çocukların cinsiyete ilişkin davranışlarını değerlendirmeleri istenmiştir. Küçük yaşlarına rağmen çocukların dahi cinsiyetleri ile uyumsuzluk gösteren davranışları (örneğin, bebekle oynayan erkek çocuğun davranışı gibi) onaylamadıklarını görmüşlerdir.

Lloyd ve Duveen tarafından yapılan bir çalışmada, çeşitli oyuncaklarla oynarken videoya alınmış, 18 aylık ilâ 3 yaşlar arası 120 çocuk gözlemlenmiş; analizler sonucunda erkeklerin erkek oyuncakları ile çok daha uzun süre oynadıkları ancak kızların her iki tür oyuncakla da eşit süre oynadıkları saptanmıştır.

Bandura, Toplumsal Öğrenme Kuramına ilave ettiği yeni boyuta dayanarak, çocukların, büyüklerin davranışlarını taklit etmeleri yanında, gözlemleyerek de öğrenmeye yöneldiklerini ileri sürmektedir. Bandura'ya göre, çocuklar bir modelin davranışını zihinlerinde çözümlerler ve kendileri için olumlu bir sonucu olduğuna inanmadıkça davranışını taklit etmezler.

Sonuç olarak, toplumsal öğrenme yaklaşımı, cinsiyet rollerinin kazanılmasında ödül, ceza ve gözlemleyerek öğrenmenin önemini vurgulamaktadır.⁹¹

---

⁹⁰ Dökmen, a.g.e., s.55-56

⁹¹ Uzun, Gizem , Kadın ve Erkek Yöneticilerin Liderlik Davranışları Arasındaki Farklılık ve Bankacılık Sektöründe Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Adana 2005, s.43

2.3.2. SOSYAL ROL KURAMI

Herhangi bir tiyatro oyununda sergilenen dramatik rolde aktör, kurgusal veya tarihsel bir karakterin kişiliğini ve davranışını geçici olarak üstlenir ve canlandırdığı kişiymiş gibi oyundaki rolünü sergiler. Sosyal rol kavramı bu dramatik role benzetilebilir; ancak temel farkı şudur: Kurgusal ve geçici olmayan, sosyalizasyon sürecinde öğrenilen sosyal rolde birey, kendisinin katıldığı çeşitli gruplarda rol oynar ve bu rolünü sosyal kişiliğinde içselleştirir.⁹²

Sosyal Rol Kuramı, kadınlarla erkekler arasındaki tüm davranışsal farklılıkların cinsiyet, kalıp yargıları ve sosyal rollerle açıklanabileceğini ileri sürmektedir. Tanım gereği sosyal rol, toplum tarafından belirlenen, sosyal içerikli bir kategoride yer alan bireylerin her birinden beklenen, öğrenilmiş tepkilerdir. Bütün toplumlarda, kadınlardan ve erkeklerden beklenen sosyal roller ve bu beklentilere uygun farklı davranış örüntüleri ile karşılaşmaktadır. Örneğin, çoğu kültürde çocukların bakımı ve yetiştirilmesine ilişkin sorumluluk erkeklere değil kadınlara yüklenmiştir. Cinsiyet kalıp yargıları diğer kalıp yargılar gibi, insanların günlük yaşamda neler yaptıklarına ilişkin gözlemleri yansıtır. Eğer bir grup insan her zaman belli bir etkinlik sırasında gözleniyorsa, o insanların o etkinlik için gereken yetenekleri ve kişilik özelliklerini taşıdıklarına inanılır. Örneğin, kadınlar her zaman çocuk bakımıyla ilgileniyorlarsa onların çocuk bakımı için gerekli olan sıcak ve şefkatli olma gibi özelliklere sahip olduklarını düşünmek kolaylaşır; tersini de düşünmek mümkündür; eğer erkekler çocuk bakımıyla ilgilenmiyorlarsa bunun nedeni, onların gereken özelliklere sahip olmamaları diye düşünülebilir. Bunun gibi, insanların çoğu etkinliği toplum içindeki sosyal rollere göre belirlenir. Ayrıca sosyal baskılarla insanların buldukları sosyal rollere uygun davranışlar sergilemeleri de sağlanır. Cinsiyet rolleri de toplum tarafından tanımlanmıştır ve insanların cinsiyetlerine uygun bu tanımlamalara göre davranışları yönünde baskılar vardır. Örneğin, evli bir kadın ev işleriyle birinci dereceden ilgilenmesi yönünde güçlü yönlendirmelerle karşılaşır; başta annesi olmak üzere eşi, komşuları, arkadaşları evdeki işlerin yapılmasından onu sorumlu tutarlar ve ev işlerindeki aksamadan dolayı öncelikle onu eleştirirler. Bu baskı kadının istemese de kendini bu işleri yapmak zorunda hissetmesine neden olur.⁹³

⁹² Fichter, Joseph, Sosyoloji, Çev. Nilgün Çelebi, Atilla Kitap Evi, Ank., 1996, s.94

⁹³ Dökmen, a.g.e., s.81

Eagly ve Steffen tarafından yapılan bir çalışmada, deneklere uyarıcı olarak erkek ve kadının işleri ile ilgili betimlemeler verilerek ya tam-zamanlı bir işte çalıştıkları ya da ev işi yaptıkları belirtilmiştir. Kontrol koşulunda ise yapılan iş hakkında bilgi verilmemiştir. Bu tanıttımdan sonra deneklerin hedef kişilerin kişilik özelliklerini (örneğin, bağımsız, baskın, yardımsever, anlayışlı) değerlendirmeleri istenmiştir. Yapılan işle ilgili bir bilgi verilmediği durumda hedef kişiler cinsiyet kalıp yargılarına göre değerlendirildiler. Mesela, kadınlar daha yardımsever, anlayışlı vb. Erkekler daha bağımsız ve baskın vb. Meslekle ilgili bilgiler verildiğinde ise, kadınlar ve erkekler sosyal rollere göre değerlendirildiler. Ev işi yapan kadınlar da erkekler de daha yardımsever, anlayışlı vb. olarak değerlendirildi. Eagly ve Steffen'e göre bu sonuçlar, cinsiyet kalıp yargılarının kadın ve erkeğin biyolojik özelliklerine bağlı olmadığını, daha çok sosyal rollerine dayandığını göstermektedir.⁹⁴

2.3.3. BENLİK SUNUŞU KURAMI

Deaux ve Major, Benlik Sunuşu Kuramının, toplumsal cinsiyetle bağlantılı interaktif davranış (birbirini karşılıklı etkileme) modelinin, toplumsal cinsiyetle ilgili davranışların kazanılmasıyla değil, ortaya konuluşuyla ilgili olduğunu belirtmektedir. İnteraktif davranış modeli, cinsiyetle bağlantılı sosyal davranışların pek çok faktörden etkilendiğini, çok esnek olduğunu ve ortama bağımlı olduğunu vurgulamaktadır. Davranışlar, büyük ölçüde kişisel tercihlere, başkalarının davranışlarına ve ortamın koşullarına bağlı olarak değişebilmektedir. Deaux ve Majör, toplumsal cinsiyeti, güçlü ve çarpıcı bir sosyal kategori olarak ele almakta ve toplumsal cinsiyetle ilişkili davranışların görüleceği sosyal etkileşimlerdeki üç önemli duruma dikkati çekmektedirler:

1) *Algılayan*: Birey ,toplumsal cinsiyetle ilgili inançlara sahip olarak girdiği herhangi bir sosyal etkileşimde, söz konusu inançları ve kişisel amaçları tarafından yönlendirilen algılayıcı aktörün davranışlarını biçimlendirir. Beklentilerin doğrulanması yönünde süreç işler. Algılayan bilişsel ve davranışsal olarak bu süreci işletir. Yani, algılayanın kafasında aktör hakkında bazı kalıplar vardır ve aktörü olduğu gibi değil, bu kalıplara göre algılar. Böylece bilişsel olarak beklentilerini doğrular. Bilişsel

---

⁹⁴ Dökmen, a.g.e., s.82

yanlılıklar, başlangıçtaki beklentileri sürdürecektir şekilde işlev görerek bilişsel doğrulamanın gerçekleşmesini sağlar. Ayrıca algılayan, aktörün davranışlarının başlangıçtaki beklentileri doğrultusunda biçimlenmesini sağlayarak davranışsal doğrulamanın da gerçekleşmesini mümkün kılar.⁹⁵

2)*Aktör*: Cinsiyetle ilgili davranışta bulunacak kişi, o anki davranışını ortamın gereklerine göre yapılandırır. Bu nedenle de farklı zamanlarda ve mekânlarda farklı kimliklerini gösterebilir. Toplumsal cinsiyetle ilişkili benlik kavramı vardır ve bu benlik kavramıyla ve kişisel amaçlarıyla birlikte iletişime girmektedir. Aktör, kendi benlik kavramına uygun olacak şekilde kendisine ulaşan bilgiyi işleyerek çevresi ile etkileşim içerisinde davranışlarını yapılandırır.⁹⁶

3)*Durumsal ipuçları*: Herhangi bir davranışın sosyal olarak beğenilirliği, algılayanın ya da aktörün beklentilerinin güçlü ya da kesin olması, davranışın ne olacağına ortam tarafından belirlenmiş ya da sınırlandırılmış olması, bireylerin gelecekte etkileşimde bulunma ihtimalinin ne olacağı vb. gibi toplumsal cinsiyetle ilgili farklı düzeylerde çarpıcı nitelik taşıyan konuları içeren durumsal ipuçları, cinsiyetle ilgili davranışların gösterilişini etkilemektedir. Bu üç durum (aktör, algılayan, ortam) karşılıklı etkileşim içindedir ve cinsiyetle ilgili davranış biçimlendirirler.⁹⁷

2.4. ÇOK FAKTÖRLÜ TOPLUMSAL CİNSİYET KİMLİĞİ KURAMI

Toplumsal cinsiyet özelliklerini tek ya da iki faktörle açıklamanın mümkün olmadığını belirten Spence, çok faktörlü toplumsal cinsiyet kimliği kuramını önermiştir. Spence'e göre, toplumsal cinsiyet kimliği, birbirleriyle ilişkili pek çok faktörden oluşan bir yapı olarak kavramlaştırılmalıdır. Yine Spence'e göre, toplumsal cinsiyetle ilişkili fenomenler, dört önemli boyuta ayrılabilir:

1. Toplumsal cinsiyet kimliği ya da benlik kavramı (kişinin temel kadınsılık ve erkeksilik duygusu);
2. Araçsal ve dışavurumcu kişilik özellikleri (kalıp yargılı olarak kadınla ya da erkekle bağlantılı olduğu düşünülen özellikler);

---

⁹⁵ Dökmen, a.g.e., s.85

⁹⁶ Dökmen, a.g.e., s.86

⁹⁷ Dökmen, a.g.e., s.86

3. Toplumsal cinsiyetle ilişkili ilgiler, rol davranışları ve tutumlar;

4. Cinsel yönelim. Kişinin çeşitli özellikleri vardır ve bunların kimi bu dört boyutun bazılarında kadınsı bazılarında ise erkeksi olabilir. Örneğin, kişilik özellikleri kadınsı bir çizgi gösterirken, ilgilerinin bir kısmı erkeksi ya da tutumlarının bir bölümü erkeksi çizgiler taşıyabilir. Spence'e göre, kişinin benlik kavramı genellikle biyolojik cinsiyetiyle paraleldir. Gerçekte bireyin biyolojik cinsiyetine uygun olarak kadınsı ya da erkeksi yanları olduğu kadar biyolojik cinsiyetine uymayan karşıt cinsiyet rol yönelimleri de olabilir. Ancak kişi kendisini yine de biyolojik cinsiyetine uygun bir şekilde kadınsı ya da erkeksi diye tanımlar ve buna bağlı olarak bütüncül benlik kavramı oluşur. Yaşına ve tecrübelerine bağlı olarak kişinin toplumsal cinsiyetle ilişkili özelliklerinde bazı değişimler olmakla birlikte bu benlik kavramı, yani kendini kadınsı ya da erkeksi olarak tanımlama, genellikle yaşam boyu sabit kalır.⁹⁸

---

⁹⁸ Dökmen, a.g.e., s.89.

3. BÖLÜM

3.1. DİNLERDE VAR OLAN CİNSİYET KALIP YARGILARI

Toplumsal cinsiyet kavramı kadın ve erkek için toplumun uygun gördüğü doğal olmayan yapay değer kalıp yargılarına dikkat çeker. ‘‘Toplumsal cinsiyet kavramını sosyolojiye kazandıran Ann Oakley’ e göre cinsiyet, biyolojik olarak erkek kadın ayırımını anlatırken; toplumsal cinsiyet erkeklik ile kadınlık arasındaki buna paralel ve toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmeye gönderme yapmaktadır’’. Bu terim ilk ortaya çıktığından beri yalnızca bireysel kimliği ve kişiliği değil, ayrıca sembolik düzeyde erkekliğin ve kadınlığın kültürel idealleri stereotiplerini, yapısal düzeyde ise kurumlar ve örgütlerdeki cinsel iş bölümünü içine alacak kadar genişlemiştir.⁹⁹

Doğuştan gelen kadın erkek cinsiyeti ile ilgili özellikler zamanla içinde yaşanılan toplumun kültürü tarafından yorumlanarak yapılandırılır ve toplumun kadın ve erkekte beklenenleri de buna göre şekil alır. Fakat bu farklılıklar her toplumda değişiklik gösterir. Toplumsal cinsiyeti, toplumun her zaman içinde üretip süregeldiği siyasi ve kültürel kesişme noktalarından ayırarak değerlendirmek imkânsızdır.¹⁰⁰

1970’ler de Toplumsal Cinsiyetin varlığını; erkekler ve kadınlar arasındaki farklılıkları ve ayrılıkları biyolojik farklılıkla açıklanamayacağını, kültürel açıdan egemen fikirlere denk düşen stereotipleri temsil ettiklerini kanıtlamaya yönelik sosyolojik ve psikolojik çabalar vardır. Bu çalışmalar toplumsal cinsiyetle ilgili düşünceler söz konusu olduğunda çeşitli kültürler arasında muazzam değişiklikler bulunduğunu ortaya koyar. Benzer doğrultuda erkek ve kız çocuklarının yetiştirilme biçimi gençlik kültürü istihdam kalıpları ve aile ideolojisi alanlarındaki toplumsallaşma süreci ile yetişkin erkek ve kadınlara dönüşmelerini kapsayan araştırmalar yapıyordu. Yapısal düzeydeki araştırmalar ev içindeki eşitsiz bölünme, ayrıca iş türleri ile terfi olanaklarının belirlenmesinde cinsiyetin büyük rol oynadığı, işe alma kalıbındaki ayrımcılıklara eğilmekteydi.¹⁰¹

---

⁹⁹ Fatmagül Berktaş, Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın, Hristiyanlıkta ve İslamiyet’te Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım, Metis Yay., İst., 1995, s.6

¹⁰⁰ Judith Butler, Cinsiyet Belası Feminist Kimliği Alt Üst Edilmesi, Çev. Başak Ertür, Metis Yay., 2008, s.46

¹⁰¹ Marshall Godon Sosyoloji Sözlüğü Çev. Osman Akınbay – Derya Kömürçü, Bilim ve Sanat Yay., Ank.,1999, s.98

Barbara Hill, “Bizans İmparatorluk kadınları” adlı kitabında o dönemdeki (1025-1204) toplumda, toplumsal cinsiyeti tasvir ederken şunları belirtmektedir. Toplumda her hangi bir etkinliğin değerli görülüp görülmemesini, etkinliği gerçekleştiren kişinin cinsiyetinin belirlediğini düşünmektedir. Erkeklerin her yaptığı, ister çocuk bakmak olsun isterse avlanma, toplum tarafından değerli bulunuyordu; Kadınlarsa ne yaparsa yapsın, ister avlansın ister çocuk baksın toplumca değerli görünmüyordu.¹⁰²

Görüldüğü gibi kadın ve erkeğin doğasında olmayan doğuştan gelmeyip sonradan oluşan farklılıklar beraberinde toplumsal cinsiyet tartışmalarını da getirmiştir. Bu bağlamda toplumlarda var olan toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının oluşmasında dinin etkisinin de önemli bir yeri vardır. Din bireysel ya da kolektif insan yaşamının her safhasında en derin yönleriyle hissedilen bir olgudur.

Din insanın belli türden davranışlarını ihtiva eden bir kurum değildir. Toplumdaki en eski ve en etkili güçlerden biri olan din insan ve toplum hayatında son derece önemli bir kurum olarak sosyal bilimcilerin ilgi odağı olmuştur.

Temel kurumsal ilişkilerin yerine getirilmesinde dinin önemli bir rolü vardır. İçinde bulunduğu toplumlara göre farklılık göstermekle birlikte din kurumu sadece aşkın nitelikli işlemlerin değil pek çok yerde doğum ve ölümlerin kayıt edilmesi evlenme işlerinin tescili bazı vergi türlerinin toplanması, yoksullara yardım, eğitim, siyasi otoritelerin göreve başlatılma yöntemleri, ölüleri gömme vb. gibi sosyal ve siyasal hizmetleri yerine getirmektedir.¹⁰³

Dinlerin en önemli sosyal işlevlerinde biri, mensuplarının dünya karşısında ki tutum ve davranışlarını belirleyen bir zihniyet ve ideolojiyi kazandırma işlevidir.¹⁰⁴

Din mensubu olduğu insanlara belirli bir dünya görüşü sağlar. İnananlar, inandıkları dinin etkisi ile dünya ve dünyevi olaylar karşısında nasıl bir tutum ve eylem içinde bulunacaklarını belirler.¹⁰⁵

---

¹⁰² Hill Barbara, Bizans İmparatorluk Kadınları İktidar Himaye ve İdare, Yarih Vakfı Yurt Yay., İst., 2003, s.12-13

¹⁰³ G.A.Lundberg, Sosyoloji, Çev. Özer Ozankaya-Ülker Gürkan, Siyasal Bilimler Derneği Yay., C.2, Ank., 1970, s.151

¹⁰⁴ P.L.Berger, “Dini Kurumlar” Çev. A.Çitfci, DEÜİFD sayı.9, İzmir, 1995, s.89

¹⁰⁵ Ejder Okumuş, Toplumsal Değişme ve Din, İnsan Yay., 2003, s.69

Şerif Mardin in dediği gibi din, bir dünyayı anlama ve kendini o dünyada belli bir yere yerleştirme modeli olarak işlev gören bir fenomendir.¹⁰⁶

Kişinin toplum karşısındaki tutumu ve dinin toplumsal ilişkiler ve kurumlar üzerine olan etkisini bir kısmıyla dinin kurumun akideleri, ibadetleri ve teşkilatına nüfuz etmiş bulunan zihniyete bağlıdır. Belli bir toplumun içerisinde insanlar arasında ilişkiler bu ruh tarafından belirlenmiş bulunmaktadır. Evlenme, aile, akrabalık ve devlet gibi kurumlar merkezi dini tecrübenin ışığı altında anlaşılır ve bir toplumun ideali ona göre şekillenir.¹⁰⁷

İnsanlık tarihi gelip geçen hemen bütün dinlerin tarihini kendisine konu edinmiş bulunan dinler tarihi disiplinine göre din şöyle tanımlanmaktadır. “Din, bir cemaati, sahip olduğu kutsal kitap, Peygamber veya kurucu; Tanrı kavramını da genellikle içinde bulunduran inanç sistemi ve bu sisteme bağlı olarak yaptığı ibadet ve ahlaki kurallar bütünüdür.”¹⁰⁸

Din kelimesi Batı’da modern anlamda XVI ve XV II yy.larda kullanılmaya başlanmıştır. Başlangıçta basit ibadet ve ayin biçimleri anlamında kullanılan religion kelimesi daha sonra insanların kurduğu inanç sistemlerini de ifade etmek üzere kullanmıştır.¹⁰⁹

Dinin teolojik tanımlarına baktığımızda

- Thomas Aquinas’a göre din; “Tanrıya inanmadır”
- E.B Taylor’a göre din; “Manevi varlıklara inançtır”
- Newton Clark’a göre din; “Tanrının insan ruhunda yaşamasıdır”
- Rudolf Otto’ya göre din; “İnsan kutsal saydığı şeylerle ilişkisidir.”

Teolojik bir tanımı, bir şeyin din olabilmesinde genel olarak bir yüce varlık olarak kişiselleştirilen ancak zaman zaman güçlü manevi varlıkları da kapsayan bir varlık olarak tasavvur edilen bir güce ya da gayri şahsi, gizemli tabiat üstü bir güce inancı temel ölçüt haline getirir.¹¹⁰

---

¹⁰⁶ Şerif Mardin, Din ve İdeoloji, İletişim Yay., İst.1992, s.25

¹⁰⁷ Joachim Wach, Din Sosyolojisi, Çev. Enver Günay, MÜİFVY, İST., 1995, s.53-54

¹⁰⁸ Joachim Wach, a.g.e., 1995, s.53-54

¹⁰⁹ Smith Wilfred Cantwell, The Meaning and End of Religion, Londra, 1964, s.15

¹¹⁰ Cox, James L., Kutsalı ifade Etmek, İz Yay., 2004, s.19

İnsan tarihinde sayısız dinden söz etmek mümkündür. Bunların hepsini burada ele almak imkânsız olacağından ilkel dinlerden günümüz dinlerine kadar öne çıkan bağlı dinleri ve onların kadına bakış biçimlerini ele almak daha yararlı olacaktır. Totemizmde bir çeşit hayvan, bitki ve nesnelere totem olarak bakıldığı, hatta bazen cansız bilinen bir şeye kaya vb. bazen bir tabiat olayı olarak gök gürültüsünde yıldırıma veya bazı göksel cisimlere totem denildiği bilinmektedir. Totemle klan arasında kan akrabalığının bulunduğu benimsenmektedir. Hatta bu totem bir hayvan ise çoğu zaman o hayvanın klan mensubu ilk ataları olduğu kabul edilmektedir.¹¹¹

Kural olarak yenilebilen zararsız ya da tehlikeli bir hayvan, ender olarak da bir bitki ya da (yağmur, su gibi) bir doğa varlığı olarak kabul edilen totemin bütün klanla özel bir ilişkisi vardır. Totem, her şeyden önce klanın atasıdır. İkinci klanın koruyucusu ruhu ya da gözetenisidir, klan halkına güç zamanlarda yol gösterir, çocuklarını daima tanır ve korur. Bunun için totemdaşlar totemlerini öldürmek ya da ona zarar vermek onun etini yemeyi kutsal bir borç olarak bilirler. Bu yasağın her hangi bir biçimde çiğnenmesi otomatik olarak cezalandırılır. Bir totemin özelliği yalnızca tek bir hayvanın ya da bir varlığın içinde değil türün bütün üyelerinde gizlidir.

Totemizmin önemli bir özelliği de kadının rahmindeki bebeğe totemin geçtiğine inanılmasıdır. Bu yüzden kadının totem sayıldığı söylenebilir. Totemizm de ölen bir insanla akrabalığı bulunan kadınlar saçlarını kesmek vücutlarına toprak sürmek ve yas süresinde konuşmamak zorundadırlar. Hindistan dinlerinden Hinduizm’ de ise kadına karşı şiddet, baskı, her türlü aşağılama kutsal bir kılıfla insanlara telkin edilir. Bundan dolayıdır ki Hindular kadına zulmetmeği onları aşağılamayı bir ibadet olarak görürler. Kadınların mülk edinme hakları yoktur. Kadın her türlü işte çalışıp para kazanabilir. Fakat kazandıklarını babasına ve eşine vermek zorundadır. Hinduizm’e göre kız çocukları 7 yaşında evlendirilir. Boşanma hakkı sadece erkektedir.

Kutsal Kitaplarda bu durum “Eğer kocasının herhangi bir özel yönü yoksa bile, onu kendi tanrısı gibi saymalıdır” şeklinde sapkın bir emirle hükme bağlamaktadır. Bu inanış günlük hayattaki uygulamalarda da görülmektedir.¹¹²

Budizm’de ise kadınlara yönelik tutum aynıdır. Hatta kutsal metinlerde bu durum “Kadınlar zavallı yaratıklar.....Kadınlar nankördür, haindir.....Bütün kadınlar

¹¹¹ Gürhan Nazife , Toplumsal Cinsiyet ve Din ,Mardin Artuklu Üniv. Edebiyat Fak. Sosyoloji Bölümü., 2010, s.63.

¹¹² Nazife Gürhan, a.g.e. , . s.64

aşğılıktır...” gibi cümlelerle ifade edilmektedir. Yine başka bir metinde de Kadınların yılanla özdeşirildiğini görmekteyiz. “Ey keşişler, zehirli yılanların özellikleri: Nefret doludurlar ve hınç doludurlar, dostlukları engellerler, bu kadınların zehridir. Çoğu zaman iftira atarlar.¹¹³

Eski Çinlilerde kadın kocasının kölesi sayılırdı. Kocasını ve çocukları ile yemeğe oturamazdı, ayakta durur ve onlara hizmet ederdi.¹¹⁴

Eski Çinlilerde kadın insan bile sayılmaz, ona ad takılmazdı. Erkek çocuklar makbul sayılır fakat kız çocukları “domuz” diye anılırdı.¹¹⁵

Japon Dinlerinden Konfüçyanizm’de ise kadının erkeğe saygı duyup boyun eğmesi gerekir. Bir insanın evlenmeden veya bir erkek evlat bırakmadan ölmesi büyük günah sayılır. Çünkü erkek evladın, ata ruhlarına ibadeti devam ettireceğine inanılır.

Uygarlığın beşiği olarak Yunan’da ise kadının hemen hemen kölelerle bir tutulduğu görülmektedir. Koca karısını dövebildiği gibi, başkasına da armağan edebilirdi. Tüm miras erkek çocuklarına aitti. Bir erkeğe söylenebilecek en büyük küfür ise ona “kadın” demektir. Bu aşğılamaların ötesinde kadın, tüm kötülüklerin kaynağı olarak kabul ediliyordu.

Eski Yunanda ifade edilen “en iyi kadın hiç konuşmayan kadın” olduğu şeklindeki formülasyon; Avrupalı erkek yazarların metinlerinde yinelendi durdu; yalnızca erkeğin gerçekten insan olduğu, buna karşılık “tavuğun kuş olmadığı gibi, kadının da insan olmadığını” öne süren Rus atasözü, çeşitli biçimlerde, Avrupa tarihinde hep yankılandı.¹¹⁶

Bizans İmparatoru VI. Leon (886-912) kadınların tanık olarak mahkemeye çıkmasını ya da ifade vermesini yasaklamıştı. Yasalarda bir şeymişçesine korunan ve Bizanslı erkeklerin ahlakına ya da Bizanslı kadınlara yakıştırılan zekâ düzeyine ilişkin pek hoş bir kanı uyandırmayan başka tuhaf tavırlar da vardı. Sözgelimi kadınlar pek çok davada cezalandırılmıyordu; çünkü kadın oldukları için yasayı anlayabileceklerine

¹¹³ Tipitaka, Anguttarna Nikaya 3:23 ,<http://firatb1984.blogspot.com/kadin.html>., Erişim Tarihi 11.08.2012.

¹¹⁴ Necla Arat, Kadın Sorunu, Say yay., İst.,1986,s.25.

¹¹⁵ Bekir Topaloğlu, İslamda Kadın, Ensar Neşriyat, İst., 1988, s.18.

¹¹⁶ Fatmagül Berktaş, a.g.e, s.106

inanılmıyordu. Bir kadının genellikle hüküm giydiği yegâne suçlar cinayet ve zina idi.¹¹⁷

Hristiyanlıkta IV.yy. kilise vaizlerine göre kadınlar öncelikle Havva'nın çocuklarıydı ve isteyerek ya da doğaları gereği bir erkeği yoldan çıkarabilirlerdi. Özellikle IV.yy. vaizi İoannes Hrisostomos kadınları “ gerekli bir kötülük” olarak değerlendirmiştir.¹¹⁸

Az çok düşünen, soru soran kadınların Engizisyonun hışmına uğradığı ve “cadılık” gerekçesiyle yakıldığı, Ortaçağ batısında kadının konumunu, şu atasözleriyle de özetlemek mümkündür: “Bir kadın evinden dışarıya üç kez çıkmalıdır, vaftiz edildiği, evlendiği ve öldüğü zaman”.

Yahudilikte de kadının hiçbir değeri yoktur. Yahudilerin her sabah tekrar ettikleri dualarında “ezeli ilahımız kâinatın kralı, beni kadın yaratmadığın için sana hamdolsun” cümlesi geçmektedir.¹¹⁹

Yahudilikte kadının yaratılışıyla ilgili kutsal kitapta “...Adem uyurken, Rab Tanrı onun kaburga kemiğinden birini alıp yerini etle kapadı.” Adem'den aldığı bir kaburga kemiğinden bir kadın yaratarak onu Ademe getirdi.¹²⁰

Yine Yahudilikte erkek egemenliği ön plandadır. Tevrat'ta “Rab Tanrı, kadına çocuk doğururken sana çok acı çektireceğim” dedi. “Ağrı çekerek doğum yapacaksın kocana istek duyacaksın, seni o yönetecek” denilmektedir.¹²¹

Yahudilikte, kadın aile kurumu içerisinde hapsedilmekte, başka hiçbir alanda söz sahibi olamamakta ve saygı görememektedir. Kadının toplumda sahip olduğu konumdan kaynaklanan görevi sadece ev içerisinde kalmaktadır. Tevrat'ta evlilik, boşanma ve mirasa ilişkin kuralların tümü, erkeklerin lehindedir. Toplumsal yaşayışta poligami egemendir. Erkeğin aynı anda birden çok eşi olabilmektedir. Bu konu

---

¹¹⁷ Hill, Barbara , a.g.e. ,s.17

¹¹⁸ Hill, Barbara , a.g.e., s.18

¹¹⁹ M. Tayyib Okiç, İslamiyet'te Kadın Öğretimi Diyanet İşleri Başk. Yay., Ankara.,1978, s.7

¹²⁰ Eski ve Yeni Ahit , Kitabı- Mukaddes(Tevrat) , yaratılış 2/21-22 , Kitabı Muk. Şirketi, İst., 1958.

¹²¹ Yaratılış 3/16

hakkında Tevrat'ta "İsmail, (diğer ismiyle Hz. Yakup) o gece kalktı; iki karısını, iki cariyesini, on bir oğlunu yanına alıp Yabuk Irmağı'nın sığ yerinden karşıya geçti."¹²²

Tevrat boşanma hakkını yalnızca kocaya tanımıştır. Kadının bir hakkı yoktur. Erkek gerektiğinde Tevrat'ın bildirildiği koşullar altında karısını boşayabilmektedir.

Bu konuyla ilgili Tevrat'ta geçen "Eğer bir adam evlendiği kadında yakışksız bir şey bulur, bundan ötürü ondan hoşlanmazsa, "Boşanma belgesi" yazıp ona verir ve onu evinden kovar...."¹²³ Sözleri örnek olarak verilebilir.

Günümüz Yahudi toplumuna baktığımızda kadın özgürlük hareketlerinin etkisiyle, kadının toplumdaki konumu bu kadar "aşağı" olmamakla beraber anlayışın temelinde yine bu mantığın yattığını görmekteyiz. Kadına toplumsal hayatta birtakım özgürlükler verilmesine rağmen toplumun kadına bakış açısı hala aynıdır.

Kadını aşağılama durumunu Hristiyanlıkta da görüyoruz. Hristiyanlıkta büyük önem taşıyan "İlk Günah" bu dinin sahip olduğu kadına bakış açısından temelini oluşturmaktadır. Kadın haram meyveyi Adem (a.s)'a yedirerek cennetten kovulmasına neden olmuştur. Kadının gebelik süresi, doğum ağrıları, karı koca ilişkisindeki baskı ezme-ezilme durumları, insanın geçimini sağlamak için toprakla uğraşma aşırı emek tüketme zorunluluğu, kıtlık, açlık, sıkıntı, geçim darlığı gibi pek çok olay yani insanın alnyazısı, Tanrının Adem- Havva çiftinin suç işlemelerine kızarak düzenlendiğine inanılmıştır.

Hristiyanlıkta kadının kötülüğu, şeytana uymayı veya yaratıcılığı temsil etmektedir. Bu İncil'de şu şekilde belirtilmiştir:

"Çünkü önce Adem sonra Havva yaratıldı. Ve Adem aldanmadı, fakat kadın aldanarak suça düştü; fakat iman ve sevgi ve takdisle vakar ile dururlarsa çocuk doğurması ile kurtulacaktır."

Kadın Hristiyanlığa göre ayıplı ve kabahatli olup, günahı onu yeryüzüne indirmiştir. Bu nedenle kilise papazları evliliği kötölemişlerdir.¹²⁴

---

¹²² Yaratılış 32/22

¹²³ Yasa 24/1

Protestan mezhebinin kurucusu Marthin Luther ise evliliğin zorunlu bir ihtiyaç olduğunu belirterek, rahip ve rahibelerin evlenmesini savunmuş ve bu konudaki kilise kurallarına karşı gelmiştir.¹²⁵

İleri derecede Kadın Düşmanı olan Yahudi geleneği Hristiyanlıkta Saint Paul aracılığıyla hortlamıştır. Saint Paul kadınlara silik kişiliği ve ağırbaşlılığı öğütler gerek Tevrat'a gerek İncil'e dayanarak kadının erkeğe bağlı olması ilkesini koyar: "Erkek kadından değil, kadın erkekten doğmuştur; erkek kadın için değil, kadın erkek için yaratılmıştır." Der. Başka bir yerde de : "Kilise nasıl İsa'nın buyruğundaysa, kadınlar da işte böyle kocalarının buyruğunda olsunlar."¹²⁶

Hristiyanlıkta, da erkek egemenliği ön plandadır. Bu konuyla ilgili İncil'den çeşitli örnekler verilebilir. Birkaç örnek vermek gerekirse "Kadınlar toplantılarda konuşmamalıdır. Kadınlar toplantılarda sessiz kalsın. Konuşmalarına izin yoktur. Kutsal Yasa'nın belirttiği gibi, uysal olsunlar."¹²⁷

Kadın toplantılarda öğrenmek istediklerini, ancak eve geldiklerinde kocasına sorabilir.¹²⁸ "Kadın erkeğe egemen olmasın. Kadın sükûnet ve tam bir uysallık içinde öğrensin, kadının öğretmesine, erkeğe egemen olmasına izin vermiyorum."¹²⁹

"Kadın erkeğin altında ikinci derecededir. Çünkü önce Adem sonra Havva yaratıldı. Aldatılan da Adem değildi, kadın aldatılıp suç işledi. Bu bakımdan yöneten, kadın değil erkek olmalıdır."¹³⁰

"Erkek kadın için değil kadın erkek için yaratıldı".¹³¹

"Kocalarınıza bağımlı olun. Ey kadınlar! Rabbe bağımlı olduğunuz gibi, kocalarınıza bağımlı olun".¹³²

---

¹²⁴ Nazife Gürhan , a. g. e., s.69

¹²⁵ Günseli Özkaya, Kadınların Savaşı, Garanti Matbaası, İst., 1970, s.36

¹²⁶ Simone de Beauvoir, Kadın "İkinci Cins" Genç Kızlık Çağı, Payel Yay. I.Cilt İst., 1993, s.93

¹²⁷ 1.Korintliler 14/34

¹²⁸ 1.Korintliler 14/34

¹²⁹ 1.Timoteos 2/11

¹³⁰ 1.Timoteos 2/13.14

¹³¹ 1.Korintliler 11/9

¹³² 1.Petrus 3/1,7

Mesih bedeninin kurtarıcısı olarak kilisenin başı olduğu gibi, erkek de kadının başıdır.¹³³

“Zina etmeyeceksiniz” dediğini duydunuz. Ama ben (İsa) size diyorum ki, “Bir kadına şehvetle bakan her adam, o kadınla zina etmiş olur”.¹³⁴

“Kim karısını boşarsa ona boşanma belgesini versin” denmiştir. Ama ben (İsa) size diyorum ki, “Karısını fuhuş dışında bir nedenle boşayan onu zinaya itmiş olur. Boşanmış bir kadınla evlenen de zina etmiş olur.”¹³⁵

Sonuç itibarıyla ilkel dinlerden tek tanrılı dinlere gelene kadar kadının konumu farklılık göstermektedir. Genel olarak bakıldığında kadınlar aşağılanmış, temel işlerinin doğurganlık ve erkeğe eşlik olduğu belirtilmiştir.

3.2. İSLAMİYETTE TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI

İslam dinine baktığımızda kadın sorununa ilişkin temel problemleri çözdüğü; ilerici düşünce tarzıyla kadına ilişkin cahilce yaklaşımları değiştirerek insanlığın yarsını teşkil eden kadın cinsini yeniden insanlığa kazandırdığı; bilinen genellikle de kabul gören bir gerçektir.

Her yönüyle ilahi bir sistem olan İslam, insana, insan olduğu için değer verir. İslam insanlığa evrensel bir mesajla indirildiği için diğer dinlere nazaran kadına hiçbir sistemin vermediği bir değeri vermiştir.

Kur’an-ı Kerim, erkeklere ve kadınlara hitap eder. Kadınlar ile ilgili önemli konuları ihtiva eden “Nisa suresi” de onların adını taşır.

İnsanın yaratılışından bahseden ayetlerde, erkek ile kadının cinsiyet farklılığından dolayı, herhangi bir fazilet tanımlanmamıştır. “ Önce tek nefis yaratan Allah, sonra ondan eşini yaratmış daha sonra da bu ikisinden pek çok kadın ve erkek türemiştir.”¹³⁶ Kadının her şeyden önce insan olduğu ve başta yaşama hakkı olmak

---

¹³³ Efesliler 5/23

¹³⁴ Matta 5/27,28

¹³⁵ Matta 5/31

¹³⁶ Nisa Suresi 4/1

üzere birçok temel haklarının bulunduğu bizzat Hz. Muhammed (s.a.v) tarafından ifade edilmiştir.

Başka bir ayette de : “Dilediğine kız dilediğine erkek veren Allah’tır” denmiştir.¹³⁷ Böylece insanın kendi cinsiyetini seçme özgürlüğünün olmadığını belirtmiştir. Yüce Allah, kadın ve erkek ayrımı yapmadan, hatta hiçbir din ayrımı yapmadan, İslam Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v)’i bütün insanlığa göndermiştir. O’na “alemlere rahmettir” denmesi de bundandır. Kur’an’daki tüm hitaplar, din ayrımı yapılmadan “insana” yöneliktir.

Allah insanları doğru yola davet ederken kadın ve erkek ayrımı yapmadan insanlara seslenmektedir. “Erkeği ve dişiği yaratana and olsun ki sizin çalışmanız çeşit çeşittir. Bundan dolayı kim fakirlere verir, korunursa ve en güzel sözü doğrularsa ona en kolayı kolaylaştırır. Fakat kim cimrilik eder kendini Allah’tan müstağni görür ve en güzel (sözü) de yalanlarsa en kolayı zorlaştırırız.”¹³⁸ Başka bir ayette kadın erkek eşitliği vurgulanır. “İnanan erkekler ve inanan kadınlar birbirlerinin dostlarıdır. İyiliği emrederler, kötülükten alıkoyarlar, namazı kılarlar, zekâtı verirler. Allah’a ve Resule itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir. Allah daima üstündür, hikmet sahibidir”¹³⁹.

Kuranı Kerimde kadın - erkek eşitliğini açıkça vurgulayan daha birçok ayet vardır.

Bunlardan biri Ahzab suresi 35.ayettir: “Müslüman erkeklerle Müslüman kadınlara, mü`min erkeklerle mü`min kadınlara, ibadete devam eden erkeklerle, ibadete devam eden kadınlara, sadık erkeklerle sadık kadınlara, sabırlı erkeklerle sabırlı kadınlara, Allah’tan hakkıyla korkan erkeklerle Allah’tan hakkıyla korkan kadınlara, sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlara, oruç tutan erkeklerle oruç tutan kadınlara, iffetlerini koruyan erkeklerle iffetlerini koruyan kadınlara, Allah’ı çok anan erkeklerle Allah’ı çok anan kadınlara şüphesiz ki Allah onların hepsine mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.”

---

¹³⁷ Şura süresi 42/49

¹³⁸ Leyl suresi, 92/59.

¹³⁹ Tevbe Suresi 9/71.

Ayette kadın ve erkek eşitliği net bir şekilde görülür.

İslam'ın, bir insan olarak erkeğe tanınan temel insan haklarını kadına da tanıdığıdır.

Buna göre; hayat hakkı, mülkiyet ve tasarruf hakkı kanun önünde eşitlik ve adaletle muamele görme hakkı, mesken dokunulmazlığı, şeref ve onurun korunması, inanç ve düşünce hürriyeti, evlenme ve aile kurma hakkı, özel hayatının gizliliği ve dokunulmazlığı, geçim teminatı, siyasi haklar gibi temel haklar bakımından kadınla erkek arasında hiçbir fark bulunmamaktadır.

“Erkeklerin de çalışıp kazandıklarından nasipleri var, kadınların da çalışıp kazandıklarından nasipleri var”. Nisa suresi 4-32 ayeti kadının mal mülk sahibi olmasına bir engel bulunmadığını ifade etmektedir.¹⁴⁰İslam ilk yıllarında Hz. Peygamberin eğitim-öğretim için kadınlara ayrıca zaman ayırdığı, durumu müsait olan kadınların Cuma ve bayram namazı da dahil olmak üzere bütün namazlara katıldıkları, Müslüman kadınların Hz. Peygamberin evine giderek onunla sohbet ettikleri, kadınların kamu hizmetlerinde görev aldıkları rivayet edilmektedir.¹⁴¹Yine Veda Hutbesinde, Hz. Peygamberin üzerinde en çok vurgu yaptığı hususlardan lardan birisi de insanın can ve mal emniyetinden sonra kadın hakları olmuştur. Batı dünyası ile İslam dünyasının toplumsal gerçekleri birbirinden çok ayrı yapıda olmasına rağmen kadın hakları konusunda hem fikirdirler. Kadının Batı'da ihtilaller toplumsal çalkantılar içinde kazanılmış haklarına karşı İslam dininde ilahi iradeye teslimiyet ortamı ve barış ortamı içinde kadına verilen haklar vardır.¹⁴² Eğitim-Öğretim kadın olsun erkek olsun bir kişinin insanlığını kavraması ve kişiliğini bulmasının temel şartlarından birisidir. Ayrıca insanın sorumluluklarını daha iyi kavramasına yardımcı olacaktır. İşte bu ve benzeri sebepten dolayı İslam dini kadın erkek ayrımı yapmadan bütün Müslümanlara ilim öğrenmeyi ve öğretmeyi emretmiştir.

İslam dini kadının mal-mülk sahibi olmasına bir engel bulunmadığını kutsal kitapta ifade etmektedir.¹⁴³ Bu konuda kadınla erkek arasında hiçbir fark yoktur. Kadın

¹⁴⁰ Nisa Suresi 4/32, Nem Suresi 27/29,32,34,44

¹⁴¹ Savaş Rıza , Hz. Muhammed (s.a.v) Devrinde Kadın, Gelenek Yay.,2004, s.236-241

¹⁴² Hamza Aktan, İslam'a Göre Kadının Sosyal Aktivitesi, Ensar Neşriyat, İst.,1996, s.255-258

¹⁴³ Nisa Suresi 4/32.

her türlü ticari, zirai, sınai faaliyetlerde bulunabilir. Dilediği kadar mal edinebilir. Malını erkeklerle aynı şartlar altında dilediği gibi tasarruf edebilir. Her türlü borç ilişkilerinde taraf olabilir. Kefil veya vekil olabilir. Kendisini temsil edebilecek kişiler tayin edebilir.¹⁴⁴ İslam, kadının ekonomik özgürlüğünü sağlamak için bazı düzenlemeler yapmıştır. Bunlar: Miras, İslamiyet'ten önce kadın, anne-babasının malından miras alamazdı. İslamiyet kadına miras hakkı vermiştir.¹⁴⁵ Mehir: Kadının ekonomik hürriyetini sağlayan önemli bir gelir kaynağı da, evlenirken kocasından aldığı mehirdir. Kutsal kitap kadının bu hakkını açık bir şekilde ifade etmektedir.¹⁴⁶ Kadın çalışarak servet biriktirebilir. Evli kadın nafakası, giyim ve meskeni kocası tarafından temin edilir. Harcamalarını karşılamayacak durumda olan kadının giderlerini devlet karşılar.

İslam'ın kadına verdiği hakların başında, ona tam bir kişilik sağlamış olması gelmektedir. Kadın hür iradesini kullanarak düşündüğünü ifade etme ve yapma yetkisine sahiptir. Yaptıklarının iyiliği de kötülüğü de kendisine aittir.

Hz. Muhammed (s.a.v) zamanında kadın, toplum hayatında kendisini soyutlamamış bizzat kendi haklarını kendisi koruyan şahsiyet sahibi bir varlık olduğunu bilinci ile hareket etmiştir. Yeri geldikçe de erkeklerle eşit haklarda bulduklarını kabul ettirmek için girişimlerde bulunmuştur. Ayrıca bu konuyla ilgili olarak ayette şöyle buyrulmaktadır: “Ey Peygamber! Mümin kadınlar sana gelip, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, başkasının çocuklarını sahiplenerek kocasına ait olduğunu ileri sürmemek iyi ve doğru olan hususlarda sana karşı gelmemek üzere sana biat etmek isterlerse onların biatlarını kabul et, Allah'tan onları bağışlamalarını iste. Şüphesiz Allah çok affedici ve bağışlayıcıdır.”¹⁴⁷

---

¹⁴⁴ Aktan, Hamza ,İslama göre Kadının Sosyal Aktivitesi Sosyal Hayatta Kadın İSAV. Ensar Neşriyat İst., 1996, s.225-268.

¹⁴⁵ Nisa Suresi 4/7.

¹⁴⁶ Nisa Suresi 4/4.

¹⁴⁷ Mümtehine Suresi 60/12.

Kadın çalışarak servet biriktirebilir. Evli kadının nafakası giyimi ve meskeni kocası tarafından temin edilir. Harcamalarını karşılayamayacak durumda olan kadının giderlerini devlet karşılar.

İslam dini evlilik konusunda da kadının düşüncelerine ve fikirlerine önem vermektedir. Kadının onayını istemektedir. Kadın istemediği bir erkekle evlendirilemez. Böyle bir evlilik dinen yapılamaz. Kadının onayı olmadan yapılan evlilikleri Hz. Muhammed (s.a.v) bozmuştur. Ayrıca kadının onayı alınarak yapılan evliliğin devamı sırasında ortaya çıkan ve evliliği çekilemeyecek hale getiren sebepler yüzünden kadın kocasından ayrılma isteğinde bulunabilir.¹⁴⁸

Hz. Muhammed (s.a.v), bu konuda kadınların görüşleri kendi görüşleriyle uyuşmasa da onların tercihlerini kabul etmiştir.

Murteza Muteharri'nin Nizamı Hukuk-u Zen der (İslamda kadın Hakları) adlı eserinden nakledilen bir rivayette; Bir gün bir kız tedirgin ve endişeli bir halde Resul-i Ekrem'in huzuruna vardı: "Ya Resullallah! "Babam, fikrimi almadan amcamın oğluna nikâh kıymış". Peygamberimiz madem öyle, sen de itiraz etme; kabullen ve amcaoğlunun helallisi ol buyurmuş. Sevmiyorsan da itiraz et, son kararı verecek olan sensin. Git ve kimi seviyorsan onunla evlen." Kadın şu cevabı verir; "Ya Resullallah! Aslında ben amcam oğlunu çok seviyorum başkasında gönlüm yok, fakat babam benim fikrimi sormaksızın kendi başına böyle bir karar aldı. Ben de kasten huzurunuzda varıp böyle konuştum ki bu sözü bizzat sizden duyabileyim. Böylece babaların tek yönlü karar almayacaklarını ve kızların rızası olmaksızın onları başkalarına nikâhlayacaklarını söylediğini tüm kadınlara duyurabileyim."¹⁴⁹

Kadınların siyasi konularda görüş beyan etme ve yönetime katılma hakkına sahip oldukları, İslam'ın ilk devrindeki uygulamalarda gözükmemektedir. Kadının politik konularda görüş beyan etmesinde bir engel yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v) siyasi konular da dahil olmak üzere hanımların zaman zaman görüşlerini, eleştirilerini ve tavsiyelerini kabul etmiştir.¹⁵⁰

---

¹⁴⁸ Savaş Rıza, a. g. e., s.17

¹⁴⁹ Muteharri Şehit Murteza, Nizamı Hukuk-u Zen der (İslam`da kadın hakları)İslam Kültür ve İlişkiler Merkezi Tercüme ve Yayınevi Müdürlüğü, 1998, s.73

¹⁵⁰ Buhari, Sahih Buhari, Şurut 15, Çev. Mehmet Sofuoğlu, Üçgen Yay., İst.,1990.

Avrupa hukuku yakın zamana kadar kadını, birçok haklardan mahrum bırakmıştır. İslam dininin kadına verdiği bu hakları Avrupa kadını on iki asır sonra görebilmiştir.

Dinlerin somut içeriğinde yer alan nesnel anlamı ele alarak toplumlarda farklı uygulamalara yol açabileceğini göz ardı etmemek gerekir. Din teoride ve pratikte farklı olabilir; yani farklı toplumsal ve tarihsel bağlamlarda insanlar tarafından hem algılanış hem de uygulanışı farklı olabilir.

Bu açıdan bakıldığında İslam dininin teoride ve tebliğinin ilk yıllarında kadına verdiği değeri sonraki dönemlerde görebilmek pek de mümkün görünmemektedir.

Birçok dini öğretilerde kadına tanınan ayrımcılığın türü ve derecesi farklı olmuştur.

Kuranın kadına verdiği değer ve toplumsal düzlem de kadın statüsünü her noktada yüceltmesi hiçbir dinde ve kültürde görülmemiştir.

Asrımızın şartları pek çok meselenin yeniden değerlendirilmesini ve geçmişte yapılan değerlendirmelerin yenilenmesini gerekli kılmaktadır.

Kadınlarla erkeklerin toplumsal hakları bu meselelerin en başında gelir.

Kadın erkek farklılığı, kadının sosyal hayatta sorumlu bir birey olarak yer almasını engellenemez. Bireysel ve sosyal kimliğine vurgu yaparak toplumsal değişimin ve istikrarın belirleyici kutuplarından biri olarak görür. Kadının sahip olacağı bu özerk kimlik onu hayatın her alanında günün ve geleceğin garantörü kılar.

4. BÖLÜM

4.1. BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1.1. OLGUSAL DURUM (DENEKLERİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNE GÖRE DAĞILIMI)

4.1.1.1. ÖRNEKLEMİN DEMOGRAFİK BOYUTU

Tablo 1. ÖRNEKLEMİN DEMOGRAFİK BOYUTU

DEĞİŞKENLER	FREKANS	%
CİNSİYET		
ERKEK	156	56,9
KADIN	122	43,1
YAŞ		
17-20	91	32,8
21-25	183	65,8
26-30	4	1,4
MEDENİ DURUM		
EVLİ	7	2,5
BEKÂR	268	96,4
DUL	3	1,1
ÇOCUK SAYISI		
YOK	273	98,2
VAR	5	1,8
KARDEŞ SAYISI		
1 KARDEŞ	4	1,4
2 KARDEŞ	14	5,0
3 KARDEŞ	38	13,7
4 KARDEŞ	58	20,9
5 VE ÜZERİ	164	59,0
AİLE AYLIK GELİRİ		
0-500	107	38,5
501-1000	102	36,7
1001-2000	48	17,3
2001-3000	14	5,0
3001-4000	2	0,7
4001 VE ÜZERİ	5	1,8
KİŞİLERİN BÖLGELERE GÖRE DAĞILIMI		
DOĞU ANADOLU	139	50,0
GÜNEYDOĞU ANADOLU	92	33,1
İÇ ANADOLU	9	3,2
AKDENİZ	2	7,9
EGE	8	2,9
MARMARA	5	1,8
KARADENİZ	3	1,1

Anketimize 156 erkek, 122 bayan katılmıştır. Toplamda 278 kişi katılmıştır. Anketimize katılanların % 56.9'u bay , % 43. 1'i bayandır. Yani çoğunluğu erkekler oluşturmaktadır ya da diğer deyişle anketimize katılanların çoğunluğu erkek deneklerden oluşmaktadır.

Anketimize katılanların % 33'ü, 17 – 20 yaş aralığına mensup erkeklerden oluşmaktadır ve bu yüzden sayı itibarıyla 90 kişiye tekabül etmektedir. Anketimize katılanların % 66'sı, 21-25 yaş aralığına mensup öğrencilerden oluşmaktadır. Bu yüzde ise 183 kişiye tekabül etmektedir. Deneklerden sadece dört tanesi 26-30 yaş aralığına mensuptur.

Araştırmamızın uygulamalı kısmı bir meslek yüksekokulunda yapıldığı için araştırmaya katılanların % 94' ü bekârdır. Ankete katılanların % 2.5'i evli, kalan % 2.5'i ise nişanlıdır. Ankete katılanlardan sadece üç kişi duldur ve bu da % 1'e tekabül etmektedir.

Anketimize katılanlardan 273'ü, ki bu % 98.2' ye tekabül eder; yani bunların hiç çocuğu yoktur. % 0.7'lik bir grubun bir çocuğu vardır. % 0.4'lük bir grubun iki çocuğu, % 0.4'lük başka bir grubun ise beş ve üstü çocuğu vardır.

Ankete katılanların % 59'u beş ve üstü sayıda çocuğa sahiptir. %21'i ise dört çocuk ve %14'ü ise üç çocuk sahibidir.

Örneklemin %13,3'ü 500 lira ve altı düzeyinde bir gelire sahiptir. %36.7'si 501-1000 lira arası bir gelire sahiptir. Örneklemin % 17,3'ü de 1001-2000 lira arası bir gelire sahiptir. Deneklerin sadece % 6.7'si 2001-3000 arası bir gelire sahiptir. Deneklerin sadece % 2'ye yakın bir kısmı da 4001 ve üstü bir gelire sahiptir. %252lik- hiç de azımsanmayacak bir denek grubu- soruya cevap vermemeyi tercih etmiştir.

Araştırmaya katılanlardan % 21'i lise mezunu, % 47'si, üniversite mezunu ve %24'ü ise ön lisans mezunudur. Sadece % 42'si yalnızca okuma yazma bilen insanlardan oluşmaktadır. Üniversite mezunlarının çoğunlukta olmasının nedeni araştırmanın çoğunlukla bir Üniversitede uygulanmış olmasıdır.

Araştırmaya katılan denekler çoğunlukla Doğu Anadolu Bölgesi'ne mensupturlar ki bu çoğunluk yüzde olarak % 49.8'e sayı olarak ise 138 kişiye tekabül

etmektedir. Yine deneklerin %33.1'i de Güney Doğu Anadolu Bölgesi'ne mensuptur ki bu sayı olarak 92 kişiye tekabül etmektedir. Araştırmaya katılanların % 8'i Akdeniz Bölgesi'ne mensuptur ki, bu rakam olarak 22 deneğe tekabül etmektedir. Kalanların % 3.2'si İç Anadolu Bölgesi'ne geriye kalanların da %2.9'u Ege Bölgesi'ne mensuptur. Araştırmaya katılanların sadece % 1.8'i ve % 1.1'i de Marmara ve Karadeniz Bölgelerine mensupturlar.

4.1.1.2. DİNDARLIK BOYUTU

Tablo 2. ÖRNEKLEMİN DİN VE DİNDARLIK BOYUTU

Değişkenler	Frekans	%
1.Örneklemin Allahın Varlığına inanıp İnanılmadığına Göre Dağılımı		
EVET	277	99,6
HAYIR	1	0,4
2.Örneklemin Peygamberlik Kurumuna İnanıp İnanılmadığına Göre Dağılımı		
EVET	276	99,3
HAYIR	2	0,7
3. Örneklemin Oruç Tutup Tutmadığına Göre Dağılımı		
DEVAMLI	233	83,8
ARASIRA	44	15,8
HİÇ	1	0,4
4. Örneklemin Dua Edilip Edilmediğine Göre Dağılımı		
DEVAMLI	223	80,2
ARASIRA	55	19,8
HİÇ	0	0
5. Örneklemin Namaz Kılma Durumuna Göre Dağılımı		
DEVAMLI	109	39,2
ARASIRA	139	50,0
HİÇ	30	10,8
6. Örneklemin Ahret Gününe İnanma Durumuna Göre Dağılımı		
EVET	274	98,6
HAYIR	4	1,4
7. Örneklemin Öznel Dindarlık Algısına Göre Dağılımı		
Çok Dindar	91	32,7
Dindar	145	52,2
Az Dindar	32	11,5
Dindar Değil	10	3,6

Araştırmaya katılanlardan % 100' e yakını yani, % 99' u Allah' a inandığını beyan etmiştir ki, bu bizim açımızdan oldukça önemli bir rakamdır. İnanmayan kişi sayısı sadece bir tanedir. Bu sayı yüzde olarak % 0,4' e tekabülü etmektedir. Soruya

cevap vermeyen sayısı da sadece bir tanedir. Bu sayı yüzde olarak yine % 0,4'e tekabül etmektedir ki bu rakamlar bize gençlerin büyük çoğunluğunun Allah'a inandığını göstermektedir.

Örneklemin nübüvvete ya da peygamberliğe veya peygamberlere inanıp inanmadığına dair soruya verdikleri cevaba gelince, örneklemin % 98,9'u peygamberlik kurumuna inandığını beyan etmiştir ki, bu yüzde rakam olarak 275 kişiye tekabül etmektedir. Araştırmaya katılanlardan sadece iki tanesi peygamberliğe inanmadığını söylerken, bir denek bu konuda cevap vermeyerek çekimser kalmıştır.

Araştırmaya katılan deneklerden 233'ü, devamlı surette oruç tuttuğunu beyan etmiştir ki bu rakam, yüzde olarak % 83,8'e tekabül etmektedir. Araştırmaya katılan deneklerden % 15,8'i ise ara sıra oruç tuttuğunu beyan etmiştir ki bu yüzde rakam olarak 44 kişiye tekabül etmektedir. Sadece bir kişi ise hiç oruç tutmadığını beyan etmiştir.

Araştırmaya katılan deneklerden % 80'i devamlı dua ettiğini % 19'u ara sıra dua ettiğini ve sadece % 0,4' de hiçbir zaman dua etmediğini söylemiştir. Yani hemen hemen deneklerin tamamı dua etmekte olduklarını beyan ettiklerini beyan etmişlerdir.

Araştırmaya katılan deneklerden 108'i, ki bu yüzde olarak % 38,8'e tekabül etmektedir. Bu denekler devamlı namaz kıldıklarını beyan etmişlerdir. Araştırmaya katılanlardan 139'u, ki bu yüzde olarak % 50 ye tekabül etmektedir. Bu denekler ara sıra namaz kıldığını söylemiştir. Hiç namaz kılmadığını söyleyenlerin sayıysa 30 kişidir. Bu rakam ise sadece % 10,8'e tekabül etmektedir.

Örneklemin % 98,6'sı , ahiret gününe inandığını belirtmektedir ki, bu , rakam olarak 274 kişiye denk gelmektedir. Örneklemeden sadece dört kişi ise ahiret gününe inanmadığını beyan etmiştir.

Örneklemin % 32,7'si yani 91 kişi, kendisini çok dindar, % 52,2'si yani 145 kişi sadece dindar, % 11,5'i yani 32 kişi ise az dindar olarak görmektedir. Dindar olmadığını düşünenlerin sayısı sadece % 3,6 yani on kişidir. Bu sonuç ise çoğunluğun kendisini dindar olarak gördüğünü göstermektedir.

4.1.2. İTAATKÂRLIKLA İLGİLİ TUTUMLAR

Tablo 3. ÖRNEKLEMİN İTAATKÂRLIKLA İLGİLİ TUTUMLARI

1. Örneklemin Herhangi bir Hata Durumuna Karşı Tepkilerine Göre Dağılımı		
Tamamen Uygun	31	11,2
Oldukça Uygun	45	16,2
Fikrim Yok	17	6,1
Çok az Uygun	66	23,7
Hiç Uygun Değil	119	42,8
2. Örneklemin Toplumdaki Davranışlara Sosyal Uyumu Açısından Dağılımı		
Tamamen Uygun	3	1,1
Oldukça Uygun	5	1,8
Fikrim Yok	10	3,6
Çok az Uygun	29	10,4
Hiç Uygun Değil	231	83,1
3. Örneklemin Para İle İlgili Tutumlarına Göre Dağılımı		
Tamamen Uygun	22	7,9
Oldukça Uygun	20	7,2
Fikrim Yok	7	2,5
Çok az Uygun	56	20,1
Hiç Uygun Değil	173	62,2
4. Örneklemin Öz Benlik Algısına Yönelik Eleştirilere Verdikleri Tepkilere Göre Dağılımı		
Tamamen Uygun	3	1,1
Oldukça Uygun	3	1,1
Fikrim Yok	5	1,8
Çok az Uygun	11	4,0
Hiç Uygun Değil	256	92,1
5. Örneklemin Bireyin Davranışındaki Samimiyet ve İçtenliğe Göre Dağılımı		
Tamamen Uygun	62	22,3
Oldukça Uygun	60	21,6
Fikrim Yok	19	6,8
Çok az Uygun	59	21,2
Hiç Uygun Değil	78	28,1
6. Örneklemin Hatalı Durumlarda Takındıkları Davranışa Göre Dağılımı		
Tamamen Uygun	30	10,8
Oldukça Uygun	52	18,7
Fikrim Yok	13	4,7
Çok az Uygun	102	36,7
Hiç Uygun Değil	81	29,1
7. Örneklemin Ebeveyniyle Kurduğu Diyaloğa Göre Dağılımı		
Tamamen Uygun	78	28,0
Oldukça Uygun	47	16,9
Fikrim Yok	13	4,7
Çok az Uygun	70	25,2

Hiç Uygun Değil	70	25,2
8. Örneklemin Arkadaş Çevresiyle Kurduğu Diyalog Üslubuna Göre Dağılımı		
Tamamen Uygun	43	15,5
Oldukça Uygun	35	12,6
Fikrim Yok	12	4,3
Çok az Uygun	77	27,7
Hiç Uygun Değil	111	39,9
9. Örneklemin Sosyal Ortamlarda Nasıl Tutum Takındıklarına Göre Dağılımı		
Tamamen Uygun	21	7,5
Oldukça Uygun	23	8,3
Fikrim Yok	32	11,5
Çok az Uygun	98	35,3
Hiç Uygun Değil	104	37,4
10. Örneklemin Başkalarıyla Göz Teması Halinde Takındıkları Tutumlara Göre Dağılımı		
Tamamen Uygun	45	16,4
Oldukça Uygun	34	12,2
Fikrim Yok	22	7,8
Çok az Uygun	51	18,3
Hiç Uygun Değil	126	45,3
11. Örneklemin Kendilerine İyilik Yapıldığında Gösterdikleri Tutumlara Göre Dağılımı		
Tamamen Uygun	161	57,9
Oldukça Uygun	80	28,8
Fikrim Yok	5	1,8
Çok az Uygun	25	9,0
Hiç Uygun Değil	7	2,5
12. Örneklemin Utangaçlık Konusundaki Tutumlarına Göre Dağılımı		
Tamamen Uygun	42	15,0
Oldukça Uygun	38	13,7
Fikrim Yok	16	5,8
Çok az Uygun	70	25,2
Hiç Uygun Değil	112	40,3
13. Örneklemin Sosyal Ortamlardaki Takındıkları Tutumlara Göre Dağılımı		
Tamamen Uygun	21	7,5
Oldukça Uygun	18	6,5
Fikrim Yok	25	9,0
Çok az Uygun	98	35,3
Hiç Uygun Değil	116	41,7
14. Örneklemin Davete İcabet Konusundaki Tutumuna Göre Dağılımı		
Tamamen Uygun	42	15,2
Oldukça Uygun	47	16,9
Fikrim Yok	28	10,1
Çok az Uygun	65	23,4
Hiç Uygun Değil	96	34,5
15. Örneklemin Sosyal Yardımlaşma Konusundaki Tutumlarına Göre Dağılımı		
Tamamen Katılıyorum	223	80,2

Katılıyorum	43	15,5
Kararsızım	7	2,5
Katılmıyorum	3	1,1
Hiç Katılmıyorum	2	0,7
16. Örneklemin Faiz Kavramıyla İlgili Tutumlarına Göre Dağılımı		
Tamamen Katılıyorum	110	39,6
Katılıyorum	55	19,8
Kararsızım	46	16,5
Katılmıyorum	40	14,4
Hiç Katılmıyorum	27	9,7
17. Örneklemin Namus Kavramıyla İlgili Tutumlarına Göre Dağılımı		
Tamamen Katılıyorum	79	28,5
Katılıyorum	46	16,5
Kararsızım	44	15,8
Katılmıyorum	50	18,0
Hiç Katılmıyorum	59	21,2

Örneklem grubundan 31 kişi, yani % 27,14'ü herhangi bir hatalı durumda tatsızlık çıkmasın diye sesini çıkarmadığını beyan etmiştir. Örneklem grubunun % 42,8'i ise böyle bir durumda tepkisini yüksek sesle dile getireceğini beyan etmiştir.

Örneklem grubunun, **kendim yapmaktan hoşlanmasam da diğer insanlar yapıyor diye onların yaptıkları davranışların aynısını yaparım** cümlesine verdikleri cevaba göre dağılımlar şöyledir:

Örneklem grubunun % 1,1'i bu cümle bana tamamen uygundur; % 1,8'i oldukça uygundur; % 3,6'sı fikrim yok ; % 10,4' ise çok az uygundur diye cevap vermişlerdir. Hiç uygun değildir diyenlerin oranları % 83,1'dir. Görülüyor ki araştırmamıza katılan deneklerin çoğunun **isyankâr** bir tutum içinde olduğu ortaya çıkmıştır.

Örneklem grubunun % 7,9'u "paramın üstü eksik verilmiş olsa bile sesimi çıkarmadan oradan uzaklaşırım" cümlesine tepki olarak, tamamen uygun, % 7,2'si oldukça uygun,% 2,5'i fikrim yok şeklinde cevap verirken, bu cümleye % 20,1'lik bir kısım çok az uygun, % 62,2'de hiç uygun değil cevabını vermişlerdir. Yani örneklemin büyük bir kısmı parası ile ilgili çok titiz davranacaklarını beyan etmişlerdir.

Örneklem grubunun kendi şahıslarına yönelik eleştirilere ilişkin tavırları hakkında bilgi edinebilmek için **"başkalarının beni eleştirmesine ve aşığılamasına**

izin verir, kendimi savunamam” şeklinde ki cümleye verdikleri cevaba göre dağılımına gelince; bu cümleye % 1,1’lik bir grup tamamen uygun, % 1,1’lik bir grup çok az uygun, % 1,8’lik bir grup fikrim yok, % 4,0’lik bir grup ise çok az uygun diye cevap vermişlerdir. Ancak örneklem grubunun % 92,1’i bu soruya hiç uygun değil diye cevap vermişlerdir. Yani diğer sorulara verilen cevaplardaki **isyankâr** tavır burada da devam etmektedir.

Örneklem grubu “**sevdiğim biri benden yakınlık istediğinde o anda içimden gelmese de yakınlık göstermeye çalışırım**” cümlesine şu şekilde tepki vermiştir: Ankete katılan deneklerden % 22,3’ü bu cümleye tamamen uygun; % 20,6’sı oldukça uygun; % 6,8’i fikrim yok; % 21,2’si çok az uygun ve % 28,1’i de hiç uygun değil şeklinde cevaplar vermişlerdir.

Örneklem grubunda “**konuşmaya çalışırken birisi lafı ağızımdan alıp konuşmayı sürdürürse ben susarım**” şeklindeki cümleye verdiği cevapta böylesi bir tutumun yani hakkını savunmak yerine susmanın kendilerine tamamen uygun olduğunu söyleyenlerin oranı % 16,5; oldukça uygun diyenlerin oranı % 12,6; fikrim yok diyenlerin oranı % 4,3; çok az uygun diyenlerin oranı % 25,5’ tir. Bu cümleye ‘böylesi bir tutum bana hiç uygun değildir’ şeklinde cevap verenlerin oranı da % 40,3’tür.

Örneklem grubunda “**küçük hatalarım yüzünden sürekli özür dilerim**” şeklinde ki cümleye verilen cevaplarda; bu tutum bana tamamen uygun diyenlerin oranı,% 10,5; oldukça uygun diyenlerin oranı % 18,8; fikrim yok diyenlerin oranı % 4,7 ve çok uygun diyenlerin oranı da % 36,8’dir. Bu tutum bana hiç uygun değil diyenlerin oranı da % 29,2’dir.

Örneklem grubunda “**annem ve babam benim hakkımda hoş olmayan şeyler söylerken ben sessizce dinlerim**” diyenlerin oranı % 27,7; “bu tutum bana oldukça uygun” diyenlerin oranı % 17; fikrim yok diyenlerin oranı % 4,7; bu tutum bana çok az uygun diyenlerin oranı % 25,3; hiç uygun değil diyenlerin oranı % 25,3’tür.

Örneklem grubunda “**arkadaşlarıma kızdığım zaman bu kızgınlığımı onlara asla söylemem**” cümlesine, bu tutum bana tamamen uygun şekilde cevap verenlerin oranı % 15,2; oldukça uygundur diyenlerin oranı % 12,6; fikrim yok diyenlerin oranı

% 4,3 ve bu tutum bana çok az uygundur diyenlerin oranı % 27,8'dir. Böylesi bir tutum bana hiç uygun değil diyenlerin oranı % 40,1'dir.

Örneklem grubunda “**arkadaş toplantılarında konuşmayı başkalarının yönetimine bırakırım**” cümlesine karşılık, verilen cevaplarda, bu tutum bana tamamen uygun diyenlerin oranı % 7,2; oldukça uygun diyenlerin oranı % 8,3; fikrim yok diyenlerin oranı % 11,5; çok az uygun diyenlerin oranı % 35,3 tür. Hiç uygun değil diyenlerin oranı ise % 37,5'tir.

Örneklem grubunda “**insanların benimle konuşurken gözlerime bakmalarından hoşlanmam**” cümlesine verdikleri cevaba göre dağılımlarına gelince: deneklerin % 15,9'u bu cümleye bana tamamen uygun cevabını verirken; % 12,3'ü oldukça uygun, % 7,9'lu fikrim yok, % 18,4'ü çok az uygun, % 45,5'i hiç uygun değil cevabını vermişlerdir.

Örneklem grubunda “**herhangi biri benim için küçük bir iyilikte bulursa bile içtenlikle tekrar tekrar teşekkür ederim**” cümlesine verilen cevaplar da şöyle bir tabloyla karşılaşmaktayız: Bu cümleye deneklerin % 57,8'i tamamen uygun cevabını verirken, % 28,9'u oldukça uygun, % 1,8'i fikrim yok, % 9'u çok az uygun,% 2,5'i de hiç uygun değil cevabını vermişlerdir.

Örneklem grubunun “**insanlarla göz göze gelmekten kaçınırım**” cümlesine verdikleri cevaba göre dağılımı ise şöyledir: Bu cümleye örneklem grubunun % 14,8'i tamamen uygun; % 13,7'si oldukça uygun; % 5,8'i fikrim yok; % 25,3'ü çok az uygun ve % 40,4'ü hiç uygun değil cevabını vermişlerdir.

Örneklem grubunun, “**arkadaş toplantılarında konuyu açan kişi ben olmam**” cümlesine verdikleri cevaba göre dağılımı: Deneklerin % 7,2'si bu cümleye tamamen uygun, % 6,5'i tamamen uygun,%9,0'ı fikrim yok, % 35,4'ü çok az uygun ve % 41,9'u hiç uygun değil cevabını vermişlerdir.

Örneklem grubunun “**Birinin davetini geri çevirirken bile mutlaka hastalık gibi bir bahane bulmaya çalışırım**” cümlesine verdikleri cevaba göre dağılımı ise şöyledir: Deneklerin % 14,8'i bu cümleye tamamen uygun, % 17,0'ı oldukça uygun,

% 10,1'i fikrim yok, % 23,5'i çok az uygun, % 34,7'si ise hiç uygun değil diye cevap vermişlerdir.

Örneklem grubunun “**Yoksul insanlara yardım etmeyi severim**” cümlesine verdikleri cevaba göre dağılımına gelince: Deneklerin % 80,1'i tamamen katılıyorum, % 15,6'sı sadece katılıyorum,% 2,5'i kararsızım,% 1,1'i katılmıyorum ve % 0,7'si de hiç katılmıyorum diye cevap vermişlerdir.

Örneklem grubunun “**Yaptığım alış-verişlerde faiz kavramına dikkat ederim**” şeklindeki cümleye verdikleri cevaba gelince; örneklemin %39,1'i buna tamamen katılıyorum, % 19,9'u sadece katılıyorum,% 16,7' si ise kararsızım, % 14,5'i katılmıyorum ve % 9,8 hiç katılmıyorum şeklinde cevap vermişlerdir.

Örneklem grubunun “**Namus tensel bir kavramdır**” cümlesine verdikleri cevaba göre dağılıma gelince; deneklerin % 28,2'si buna tamamen katılıyorum, % 16,6'sı katılıyorum,% 15,9'u kararsızım,% 18,1 katılmıyorum ve % 21,3'ü de hiç katılmıyorum şeklinde cevap vermişlerdir.

4.1.3.TOPLUMSAL CİNSİYET İLE İLGİLİ TUTUMLAR

Tablo 4. ÖRNEKLEMİN TOPLUMSAL CİNSİYET İLE İLGİLİ TUTUMLARI

1. Örneklem Kadın-Erkek Ayrımına Yönelik Tutumlarına Göre Dağılımı		
Tamamen Katılıyorum	47	16,9
Katılıyorum	35	12,6
Kararsızım	32	11,5
Katılmıyorum	76	27,3
Hiç Katılmıyorum	88	31,7
2. Örneklem Kadınlara Akşamları Tek Başına Sokağa Çıkma Yönelik Tepkilerine İlişkin Dağılımı		
Tamamen Katılıyorum	38	13,6
Katılıyorum	58	20,9
Kararsızım	47	16,9
Katılmıyorum	68	24,5
Hiç Katılmıyorum	67	24,1
3. Örneklem Kadın Hasta Erkek Doktor Eksenindeki Davranış Normlarına Göre Dağılımı		
Tamamen Katılıyorum	123	44,2
Katılıyorum	92	33,1
Kararsızım	29	10,4
Katılmıyorum	23	8,3
Hiç Katılmıyorum	11	4,0

4. Örneklemin Kadınların Seyahat Özgürlüğüne İlişkin Düşüncelerine Göre Dağılımı		
Tamamen Katılıyorum	179	14,3
Katılıyorum	68	24,5
Kararsızım	18	6,5
Katılmıyorum	8	2,9
Hiç Katılmıyorum	5	1,8
5. Örneklemin Aile İçi Geçimsizlik İle İlgili Görüşlerine Göre Dağılımı		
Tamamen Katılıyorum	183	65,7
Katılıyorum	48	17,3
Kararsızım	16	5,8
Katılmıyorum	18	6,5
Hiç Katılmıyorum	13	4,7
6. Örneklemin Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Hakkındaki Görüşlerine Göre Dağılımı		
Tamamen Katılıyorum	104	37,4
Katılıyorum	63	22,7
Kararsızım	32	11,5
Katılmıyorum	43	15,5
Hiç Katılmıyorum	36	12,9
6. Örneklemin Kadının Yeteneklerini Kısıtlayan Anlayışına İlişkin Bakış Açıklarına Göre Dağılımı		
Tamamen Katılıyorum	76	27,4
Katılıyorum	44	15,8
Kararsızım	35	12,6
Katılmıyorum	71	25,5
Hiç Katılmıyorum	52	18,7
7. Örneklemin Miras Hakkının Sadece Erkeklerle Tahsisi Yaklaşımına İlişkin Dağılımı		
Tamamen Katılıyorum	31	11,1
Katılıyorum	20	7,2
Kararsızım	27	9,7
Katılmıyorum	76	27,3
Hiç Katılmıyorum	124	44,6
8. Örneklemin Kadınların Miras Hakkından Yararlandırılmasına İlişkin Bakış Açıklarına Göre Dağılımı		
Tamamen Katılıyorum	155	55,8
Katılıyorum	51	18,3
Kararsızım	23	8,3
Katılmıyorum	19	6,8
Hiç Katılmıyorum	30	10,8
9. Örneklemin Eş tarafından Kadına Yöneltilen Aile İçi Şiddete Göre Dağılımı		
Tamamen Katılıyorum	45	16,2
Katılıyorum	35	12,6
Kararsızım	34	12,2
Katılmıyorum	55	19,8
Hiç Katılmıyorum	109	39,2
10. Örneklemin Kadınların Çalışmasıyla İlgili Tutumlarına Göre Dağılımı		
Tamamen Katılıyorum	34	12,2

Katılıyorum	22	7,9
Kararsızım	40	14,4
Katılmıyorum	77	27,7
Hiç Katılmıyorum	105	37,8
11. Örneklemin Kadın Çalışırken Kocasından İzin Almalıdır Şeklinde Bakış Açısına Yönelik Tutumlarına Göre Dağılımı		
Tamamen Katılıyorum	32	11,5
Katılıyorum	34	12,2
Kararsızım	29	10,4
Katılmıyorum	78	28,1
Hiç Katılmıyorum	105	37,8
12. Örneklemin Kadınların Siyasete Katılımına İlişkin Yaklaşımına Yönelik Bakış Açılarına Göre Dağılımı		
Tamamen Uygun	138	49,6
Oldukça Uygun	68	24,5
Fikrim Yok	27	9,7
Çok az Uygun	17	6,1
Hiç Uygun Değil	28	10,1
13. Örneklemin Maddi Yetersizlik İçindeki Ailelerin Kız Çocuklarını Okutamamalarına Yönelik Bakış Açılarına Göre Dağılımı		
Tamamen Uygun	185	66,5
Oldukça Uygun	37	13,3
Fikrim Yok	10	3,6
Çok az Uygun	20	7,2
Hiç Uygun Değil	26	9,4
14. Örneklemin Yalnız Yaşayan Kadınlarla İlgili Tutumlarına Yönelik Bakış Açılarına Göre Dağılımı		
Tamamen Katılıyorum	147	52,8
Katılıyorum	68	24,5
Kararsızım	30	10,8
Katılmıyorum	11	4,0
Hiç Katılmıyorum	22	7,9

Örnekleme grubunun, % 16,3'ü "**kadın-erkek ayrımı yaparım**" cümlesine tamamen katılıyorum, % 12,7'si sadece katılıyorum, % 11,6'sı kararsızım, % 27,5'i katılmıyorum, % 31,9'u hiç katılmıyorum şeklinde cevap vermişlerdir.

Örnekleme grubunun, % 13,4'ü bu cümleye tamamen katılıyorum, % 20,9'u sadece katılıyorum, % 17,0'ı kararsızım, % 24,5'i katılmıyorum ve % 24,2'si hiç katılmıyorum şeklinde cevap vermişlerdir.

Örnekleme grubunun % 43,9'u "**kadın hastalar erkek doktora muayene olabilir**" şeklinde ki cümleye verdikleri cevap, tamamen katılıyorum, şeklindedir. Örneklemin % 33,2'si de bu cümleye sadece katılıyorum şeklinde cevap verirken; örneklemin % 10,5'i kararsızım; % 8,3'ü katılmıyorum ve % 4,0'ıda hiç katılmıyorum şeklinde cevap vermişlerdir.

Örnekleme grubunun "**kadınların seyahat özgürlüğüne ilişkin**" görüşlerine gelince; deneklerin % 64,3'nün kadın bir yere gittiğinde ailesinin mutlaka haberi olmalıdır şeklindeki cümleye, tamamen katılıyorum, şeklindedir. Deneklerin % 25,5'nin bu cümleye cevabı sadece katılıyorum, % 6,5'nin cevabı kararsızım, % 2,9'nun cevabı katılmıyorum ve % 1,8'nin cevabı hiç katılmıyorum şeklindedir. Böylelikle anlaşılmaktadır ki örnekleme grubunun % 89'u, kadınların bir yere gittiklerinde, nereye gittiklerini ailelerine söylemeleri gerektiğini düşünmektedirler.

Örnekleme grubunun % 65,7'si "**kol kırılır yen içinde kalır**" şeklindeki geleneksel düşünceye uyarak, eşler arasında şiddetli geçimsizlik durumunda, bunun aile içinde kalması gerektiğini ve dışarıya yansıtılmaması gerektiğini düşünmektedirler. Örneklemin % 17,3'de bu cümleye, sadece katılıyorum diye cevap verirken, % 5,8'i bu konuda kararsız olduğunu, örneklemin % 11'i de bu cümleye katılmıyorum ya da hiç katılmıyorum şeklinde cevap vermişlerdir.

Örnekleme grubunun % 36,7'si "**Kızını dövmeven dizini döver**" şeklindeki cümleye, tamamen katılıyorum, % 22,9'u sadece katılıyorum ve % 11,6'sı kararsızım, % 15,6'sı katılmıyorum ve % 13,1'i hiç katılmıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Bu da göstermektedir ki örneklemin yarıdan fazlası **şiddet yanlısı** bir tutum içindedir. Örnekleme grubunun % 26,5'i "kadın elinin hamuruyla erkek işine karışmamalıdır" şeklinde ki cümleye tamamen katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. % 16,0'ı sadece katılıyorum, % 12,7'si kararsızım, % 25,8'i katılmıyorum ve % 18,9'u da hiç katılmıyorum şeklinde cevap vermişlerdir.

Örnekleme grubunun % 72,7'si "**miras hakkına sadece erkekler yararlandırılmalıdır**" şeklinde ki cümleye hayır cevabını vererek bu ön yargılı yaklaşımı desteklemediklerini açıkça ortaya koymuşlardır.

Örnekleme grubunun % 55,3'ü 'kadınlar miras hakkında eşit oranda yararlandırılmalıdır' cümlesine tamamen katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Örneklemin % 18,5'i de sadece katılıyorum şeklinde cevap verirken, örneklemin % 10,9'u bu soruya hiç katılmıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Kararsızlar ise % 8,4'lük bir kısmı teşkil etmektedirler.

Deneklerin % 15'i "**Kadın hak ediyorsa kocası ona şiddet uygulayabilir**", şeklindeki cümleye tamamen katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Örneklemin % 12,8'i bu cümleye sadece katılıyorum, % 12,4'ü kararsızım, % 20,1'de katılmıyorum ve % 39,8'de hiç katılmıyorum şeklinde cevap vermişlerdir.

Deneklerin % 11,3'ü "**kadınların çalışmasına gerek yoktur**" cümlesine tamamen katılıyorum, % 8'i sadece katılıyorum, % 28,8'i katılmıyorum ve % 38,2'si hiç katılmıyorum şeklinde cevap vermişlerdir.

Örneklemin % 22,9'u "**kadınların çalışabilmek için kocalarından izin almaları**" gerekmediğini düşünürken; örnekleme grubunun, % 28,4'ü bu cümleye katılmıyorum ve % 38,2'si de hiç katılmıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Yani örneklemin % 60'a yakını bu konuda kadın çalışırken kocasından izin almalıdır kanaatine sahiptir.

Örneklemin % 49,1'i "**siyasetin bir erkek işi olarak algılanması yanlıştır**", şeklindeki cümleye tamamen katılıyorum şeklinde cevap verirken; % 24,7'si sadece katılıyorum, % 9,8'i kararsızım şeklinde cevap vermişlerdir. Yani örneklemin % 70'lik bir kısmı kadının siyasete girmesine hoş görü ile bakmaktadır.

Örneklemin % 66,2'si "**Ailenin ekonomik durumu iyi değilse sadece erkek çocuk okutulmalıdır**", cümlesine yönelik cevapları tamamen katılıyorum şeklindeyken; örneklemin % 13,5'i de bu cümleye sadece katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Yani örneklemin % 80'e yakını bu konuda sadece erkek çocuğunun okutulması gerektiğini düşünmektedir. Bu ise 21.yy. Türkiye'sinde oldukça düşündürür bir sonuçtur.

Örneklemin % 52,4'ü "**Dul veya boşanmış kadınların en az yalnız yaşayan erkekler kadar yalnız yaşamaya hakları olduğu**", şeklinde ki cümleye tamamen

katılıyorum; % 24,7'si de sadece katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Yani örneklemin % 77'si bu konuda onaylayıcı bir tavır içindedir.

4.2. KARŞILAŞTIRMALI ANALİZLER

Tablo 5. DİNDARLIK DÜZEYLERİ İLE ALLAH İNANCI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Crosstab						
		ALLAH'IN VARLIĞINA İNANIYOR MUSUNUZ?				Total
		EVET	HAYIR	CEVAPSIZ		
KENDİNİZİ DİNDARLIK BAKIMINDAN	ÇOK	Sayı	91	0	0	91
	DİNDAR	%	33,0%	,0%	,0%	32,7%
		Toplam %	32,7%	,0%	,0%	32,7%
NASIL BULUYORSUNUZ?	DİNDAR	Sayı	144	1	0	145
		%	52,2%	100,0%	,0%	52,2%
		Toplam %	51,8%	,4%	,0%	52,2%
	AZ	Sayı	32	0	0	32
		%	11,6%	,0%	,0%	11,5%
		Toplam %	11,5%	,0%	,0%	11,5%
	DİNDAR	Sayı	9	0	1	10
		%	3,3%	,0%	100,0%	3,6%
		Toplam %	3,2%	,0%	,4%	3,6%
Toplam	Sayı	276	1	1	278	
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam %	99,3%	,4%	,4%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	27,810a	6	,000
Likelihood Ratio	8,048	6	,235
Linear-by-Linear Association	6,918	1	,009
N of Valid Cases	278		

a. 8 cells (66,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,04.

Yaptığımız karşılaştırmalı istatistiki analizde dindarlık düzeyleri ile Allah inancı arasında olumlu yönde bir paralellik ve benzerlik olduğu ortaya çıkmıştır. Yani bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki mevcuttur.

Tablo 6. DİNDARLIK DÜZEYLERİ İLE ORUÇ TUTMA EYLEMİNE MATUF DAVRANIŞLAR ARASINDAKİ İLİŞKİ

Crosstab						
		ORUÇ TUTUYOR MUSUNUZ?				Toplam
		DEVAMLI	ARASIRA	HİÇ		
KENDİNİZİ DİNDARLIK BAKIMINDAN NASIL BULUYORSUNUZ?	ÇOK	Sayı	82	9	0	91
	DİNDAR	%	35,2%	20,5%	,0%	32,7%
		Toplam %	29,5%	3,2%	,0%	32,7%
DİNDAR	DİNDAR	Sayı	125	20	0	145
		%	53,6%	45,5%	,0%	52,2%
		Toplam %	45,0%	7,2%	,0%	52,2%
	AZ	Sayı	23	9	0	32
		%	9,9%	20,5%	,0%	11,5%
		Toplam %	8,3%	3,2%	,0%	11,5%
	DİNDAR	Sayı	3	6	1	10
		%	1,3%	13,6%	100,0%	3,6%
		Toplam %	1,1%	2,2%	,4%	3,6%
DEĞİL	Sayı	233	44	1	278	
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam %	83,8%	15,8%	,4%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	49,121a	6	,000
Likelihood Ratio	24,712	6	,000
Linear-by-Linear Association	21,949	1	,000
N of Valid Cases	278		

a. 5 cells (41,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,04.

Yaptığımız karşılaştırmalı istatistiki analizde dindarlık düzeyleri ile oruç tutma eylemine matuf davranışlar arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 7. DİNDARLIK DÜZEYLERİ İLE DUA ETME EYLEMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Crosstab					
			DUA EDİYOR MUSUNUZ?		Toplam
			DEVAMLI	ARASIRA	
KENDİNİZİ DİNDARLIK BAKIMINDAN	ÇOK DİNDAR	Sayı	79	12	91
		%	35,6%	21,8%	32,9%
		Toplam %	28,5%	4,3%	32,9%
NASIL BULUYORSUNUZ?	DİNDAR	Sayı	117	27	144
		%	52,7%	49,1%	52,0%
		Toplam %	42,2%	9,7%	52,0%
	AZ DİNDAR	Sayı	23	9	32
		%	10,4%	16,4%	11,6%
		Toplam %	8,3%	3,2%	11,6%
	DİNDAR DEĞİL	Sayı	3	7	10
		%	1,4%	12,7%	3,6%
		Toplam %	1,1%	2,5%	3,6%
Toplam	Sayı	222	55	277	
	%	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam %	80,1%	19,9%	100,0%	

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	19,830a	3	,000
Likelihood Ratio	15,920	3	,001
Linear-by-Linear Association	13,966	1	,000
N of Valid Cases	277		

a. 1 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,99.

Yaptığımız karşılaştırmalı istatistiki analizde dindarlık düzeyleri ile dua etme eylemi arasında benzerlik ve paralellik yani anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 8. DİNDARLIK DÜZEYLERİ İLE NAMAZ KILMA EYLEMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Crosstab								
		NAMAZ KILIYOR MUSUNUZ?						
			DEVAMLILIK	ARASIRA	HİÇ	CEVAPSIZ	Toplam	
KENDİNİZİ DİNDARLIK BAKIMINDAN NASIL BULUYORSUNUZ?	ÇOK	Sayı	50	36	5	0	91	
		DİNDAR	%	46,3%	25,9%	16,7%	,0%	32,7%
		Toplam %	18,0%	12,9%	1,8%	,0%	32,7%	
	DİNDAR	Sayı	51	76	17	1	145	
		%	47,2%	54,7%	56,7%	100,0%	52,2%	
		Toplam %	18,3%	27,3%	6,1%	,4%	52,2%	
	AZ	Sayı	7	21	4	0	32	
		DİNDAR	%	6,5%	15,1%	13,3%	,0%	11,5%
		Toplam %	2,5%	7,6%	1,4%	,0%	11,5%	
	DİNDAR DEĞİL	Sayı	0	6	4	0	10	
		%	,0%	4,3%	13,3%	,0%	3,6%	
		Toplam %	,0%	2,2%	1,4%	,0%	3,6%	
Toplam		Sayı	108	139	30	1	278	
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
		Toplam %	38,8%	50,0%	10,8%	,4%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	28,139a	9	,001
Likelihood Ratio	29,425	9	,001
Linear-by-Linear Association	21,619	1	,000
N of Valid Cases	278		

a. 7 cells (43,8%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,04.

Yaptığımız karşılaştırmalı istatistiki analizlerde dindarlık düzeyleri ile namaz kılma sıklıkları arasında olumlu yönde bir paralellik olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 9. DİNDARLIK DÜZEYLERİ İLE AHİRET İNANCI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Crosstab					
			AHİRET GÜNÜNE İNANIYOR MUSUNUZ?		Toplam
			DEVAMLI	ARASIRA	
KENDİNİZİ DİNDARLIK BAKIMINDAN NASIL BULUYORSUNUZ?	ÇOK	Sayı	90	1	91
	DİNDAR	%	32,8%	25,0%	32,7%
		Toplam %	32,4%	,4%	32,7%
	DİNDAR	Sayı	143	2	145
		%	52,2%	50,0%	52,2%
		Toplam %	51,4%	,7%	52,2%
	AZ DİNDAR	Sayı	32	0	32
		%	11,7%	,0%	11,5%
		Toplam %	11,5%	,0%	11,5%
	DİNDAR DEĞİL	Sayı	9	1	10
		%	3,3%	25,0%	3,6%
		Toplam %	3,2%	,4%	3,6%
Toplam	Sayı	274	4	278	
	%	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam %	98,6%	1,4%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	5,713a	3	,126
Likelihood Ratio	3,254	3	,354
Linear-by-Linear Association	1,087	1	,297
N of Valid Cases	278		

a. 4 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is,14.

Yaptığımız karşılaştırmalı istatistiksel analizde dindarlık düzeyleri ile ahiret inancı arasında benzer yönlü, paralel ve anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 10. DİNDARLIK DÜZEYLERİ İLE PEYGAMBERLİK KURUMUNA İMAN ARASINDAKİ İLİŞKİ

Crosstab						
			PEYGAMBERLİK KURUMUNA İNANIYOR MUSUNUZ?			Toplam
			EVET	HAYIR	CEVAPSIZ	
KENDİNİZİ DİNDARLIK BAKIMINDAN NASIL BULUYORSUNUZ?	ÇOK DİNDAR	Sayı	91	0	0	91
		%	33,1%	,0%	,0%	32,7%
		Toplam %	32,7%	,0%	,0%	32,7%
	DİNDAR	Sayı	143	2	0	145
		%	52,0%	100,0%	,0%	52,2%
		Toplam %	51,4%	,7%	,0%	52,2%
	AZ DİNDAR	Sayı	32	0	0	32
		%	11,6%	,0%	,0%	11,5%
		Toplam %	11,5%	,0%	,0%	11,5%
	DİNDAR DEĞİL	Sayı	9	0	1	10
		%	3,3%	,0%	100,0%	3,6%
		Toplam %	3,2%	,0%	,4%	3,6%
	Toplam	Sayı	275	2	1	278
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam %	98,9%	,7%	,4%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	28,731 ^a	6	,000
Likelihood Ratio	9,352	6	,155
Linear-by-Linear Association	6,156	1	,013
N of Valid Cases	278		

a. 8 cells (66,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,04.

Yaptığımız karşılaştırmalı istatistiksel analizde dindarlık düzeyleri ile peygamberlik kurumuna duyulan inanç arasında pozitif yönlü, anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 11. DİNDARLIK DÜZEYLERİ İLE SOSYAL DUYARLILIK VE SOSYAL YARDIMLAŞMAYA İLİŞKİN TUTUM ARASINDAKİ İLİŞKİ

Crosstab								
			YOKSUL İNSANLARA YARDIM ETMEYİ SEVERİM.					Toplam
			TAMAMEN	KATILI	KARAR	KATIL	HİÇ	
			KATILYOR	YORUM	SIZIM	MIYOR	KATILMI	
			UM			UM	YORUM	
KENDİNİZİ	ÇOK	Sayı	73	15	0	1	0	89
DİNDARLIK	DİNDAR	%	33,0%	34,9%	,0%	33,3%	,0%	32,2%
BAKIMINDAN		Toplam %	26,4%	5,4%	,0%	,4%	,0%	32,2%
NASIL	DİNDAR	Sayı	115	21	5	2	2	145
BULUYORSU		%	52,0%	48,8%	71,4%	66,7%	100,0%	52,5%
NUZ?		Toplam %	41,7%	7,6%	1,8%	,7%	,7%	52,5%
	AZ	Sayı	27	4	1	0	0	32
	DİNDAR	%	12,2%	9,3%	14,3%	,0%	,0%	11,6%
		Toplam %	9,8%	1,4%	,4%	,0%	,0%	11,6%
	DİNDAR	Sayı	6	3	1	0	0	10
	DEĞİL	%	2,7%	7,0%	14,3%	,0%	,0%	3,6%
		Toplam %	2,2%	1,1%	,4%	,0%	,0%	3,6%
Toplam		Sayı	221	43	7	3	2	276
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam %	80,1%	15,6%	2,5%	1,1%	,7%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	9,716a	12	,641
Likelihood Ratio	11,965	12	,448
Linear-by-Linear Association	1,004	1	,316
N of Valid Cases	276		

a. 14 cells (70,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,07.

Yaptığımız karşılaştırmalı istatistiki analizde dindarlık düzeyleri ile sosyal duyarlılık ve sosyal yardımlaşmaya ilişkin tutumlar arasında bir ilişki olmadığı ortaya çıkmıştır. Böylelikle anlaşılan o ki bu ankette, katılan deneklerin dindarlık anlayışları, onların sosyal yardımlaşma anlayışlarına hiçbir etkide bulunmamıştır.

Tablo 12. DİNDARLIK DÜZEYLERİ İLE YAPILAN ALIŞVERİŞLERDE FAİZE KARŞI TAKINILAN TUTUM ARASINDAKİ İLİŞKİ

Crosstab								
			YAPTIĞIM ALIŞVERİŞLERDE FAİZ KAVRAMINA DİKKAT					Toplam
			EDERİM.					
			TAMAMEN KATILMIYOR UM	KATILI YORUM	KARAR SIZIM	KATIL MIYOR UM	HİÇ KATILMI YORUM	
KENDİNİZİ	ÇOK	Sayı	38	24	12	9	6	89
DİNDARLIK	DİNDAR	%	35,2%	43,6%	26,1%	22,5%	22,2%	32,2%
BAKIMINDAN		Toplam %	13,8%	8,7%	4,3%	3,3%	2,2%	32,2%
NASIL	DİNDAR	Sayı	50	28	29	23	15	145
BULUYORSU		%	46,3%	50,9%	63,0%	57,5%	55,6%	52,5%
NUZ?		Toplam %	18,1%	10,1%	10,5%	8,3%	5,4%	52,5%
	AZ	Sayı	15	2	3	8	4	32
	DİNDAR	%	13,9%	3,6%	6,5%	20,0%	14,8%	11,6%
		Toplam %	5,4%	,7%	1,1%	2,9%	1,4%	11,6%
	DİNDAR	Sayı	5	1	2	0	2	10
	DEĞİL	%	4,6%	1,8%	4,3%	,0%	7,4%	3,6%
		Toplam %	1,8%	,4%	,7%	,0%	,7%	3,6%
Toplam		Sayı	108	55	46	40	27	276
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam %	39,1%	19,9%	16,7%	14,5%	9,8%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	17,666a	12	,126
Likelihood Ratio	19,787	12	,071
Linear-by-Linear Association	2,158	1	,142
N of Valid Cases	276		

a. 7 cells (35,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,98.

Yaptığımız karşılaştırmalı istatistiki analizde tabloda dindarlık düzeyleri ile faize karşı takınılan tutum arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu tablodan anlaşıldığına göre bireylerin dindarlık anlayışları ekonomik tutumlarına pek fazla bir etkide bulunmamıştır.

Tablo 13. DİNDARLIK DÜZEYLERİ İLE NAMUS ANLAYIŞI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Crosstab								
NAMUS TENSEL BİR KAVRAMDIR.								
			TAMAMEN	KATILI	KARARS	KATIL	HİÇ	Toplam
			KATILİYOR	YORUM	IZIM	MIYORU	KATILMIY	
			UM			M	ORUM	
KENDİNİZİ DİNDARLIK BAKIMINDAN	ÇOK	Sayı	29	15	10	16	20	90
	DİNDAR	%	37,2%	32,6%	22,7%	32,0%	33,9%	32,5%
		Toplam %	10,5%	5,4%	3,6%	5,8%	7,2%	32,5%
NASIL BULUYORSU NUZ?	DİNDAR	Sayı	39	24	24	26	32	145
		%	50,0%	52,2%	54,5%	52,0%	54,2%	52,3%
		Toplam %	14,1%	8,7%	8,7%	9,4%	11,6%	52,3%
	AZ	Sayı	8	6	7	6	5	32
		%	10,3%	13,0%	15,9%	12,0%	8,5%	11,6%
		Toplam %	2,9%	2,2%	2,5%	2,2%	1,8%	11,6%
	DİNDAR	Sayı	2	1	3	2	2	10
		%	2,6%	2,2%	6,8%	4,0%	3,4%	3,6%
		Toplam %	,7%	,4%	1,1%	,7%	,7%	3,6%
Toplam	DEĞİL	Sayı	78	46	44	50	59	277
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam %	28,2%	16,6%	15,9%	18,1%	21,3%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	5,223a	12	,950
Likelihood Ratio	5,134	12	,953
Linear-by-Linear Association	,191	1	,662
N of Valid Cases	277		

a. 5 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,59.

Yaptığımız karşılaştırmalı istatistiki analizde dindarlık düzeyleri ile namus anlayışı yahut algılayışı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla anlaşıldığına göre bireylerin namus anlayışları din anlayışlarından pek de etkilenmemektedir. Yahut bireylerin din anlayışları, namus anlayışlarını pek de etkilememektedir.

Tablo 14. DİNDARLIK DÜZEYLERİ İLE KADIN ERKEK İLİŞKİLERİNDE TAKINILAN TUTUM ARASINDAKİ İLİŞKİ

Crosstab								
			SOSYAL İLİŞKİLERİMDE KADIN ERKEK AYRIMI YAPARIM.					
			TAMAMEN KATILİYOR UM	KATILI YORUM	KARAR SIZIM	KATIL MIYOR UM	HİÇ KATILMI YORUM	Toplam
KENDİNİZİ DİNDARLIK BAKIMINDAN	ÇOK DINDAR	Sayı	19	8	12	26	25	90
		%	42,2%	22,9%	37,5%	34,2%	28,4%	32,6%
		Toplam %	6,9%	2,9%	4,3%	9,4%	9,1%	32,6%
NASIL BULUYORSU NUZ?	DİNDAR	Sayı	19	22	15	38	50	144
		%	42,2%	62,9%	46,9%	50,0%	56,8%	52,2%
		Toplam %	6,9%	8,0%	5,4%	13,8%	18,1%	52,2%
AZ DİNDAR DİNDAR DEĞİL	AZ DİNDAR	Sayı	6	4	4	9	9	32
		%	13,3%	11,4%	12,5%	11,8%	10,2%	11,6%
		Toplam %	2,2%	1,4%	1,4%	3,3%	3,3%	11,6%
	DİNDAR DEĞİL	Sayı	1	1	1	3	4	10
		%	2,2%	2,9%	3,1%	3,9%	4,5%	3,6%
		Toplam %	,4%	,4%	,4%	1,1%	1,4%	3,6%
Toplam	Sayı	45	35	32	76	88	276	
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam %	16,3%	12,7%	11,6%	27,5%	31,9%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	6,129a	12	,909
Likelihood Ratio	6,188	12	,906
Linear-by-Linear Association	,630	1	,427
N of Valid Cases	276		

a. 7 cells (35,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,16.

Yaptığımız karşılaştırmalı istatistiksel analizde dindarlık düzeyleri ile kadın-erkek arasındaki ilişkilerde takınılan tutum arasında benzer yönlü, paralel ve anlamlı bir ilişki olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu da göstermektedir ki bireylerin dindarlıkla ilgili tutumları veya kendilerini dahil ettikleri dindarlık kategorileri onların toplum içindeki diğer bireylere karşı toplumsal cinsiyet noktasındaki tutumlarını belirlemelerinde etkili bir rol oynamamaktadır.

4.3. BULGULARIN TARTIŞILMASI

Araştırmamıza katılan deneklerin olgusal durumları (yaş, cinsiyet, medeni durum, aylık gelir düzeyi ve Türkiye'nin hangi bölgesinden oldukları gibi) ile geleneksel toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin tutumları arasında bir ilişkinin olup olmadığı hususunda, kurduğumuz hipotezde şu bulgulara varılmıştı: yaş, cinsiyet, gelir durumu gibi demografik özelliklerle ilgili bütün bağımsız değişkenlerin diğer bağımlı değişkenlere kıyaslamalı analiz yapılmış olup, bu faktörlerden sadece dindarlık düzeyleri ile dini ibadetlere matuf tutumları belirlemeye yönelik bağımlı değişkenler arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmişti.

Aralarında anlamlı bir ilişki olmayan diğer değişkenlerin analizine yer verilmemiştir.

Deneklerin, dindarlık kategorileri ile dinin inanç ve ibadet boyutuna ait tutumları arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığına dair oluşturduğumuz hipotezimizde gördük ki dindarlık düzeyleri ile Allah inancı, oruç tutma, dua etme, namaz kılma, ahirete inanma, peygamberlik makamına inanma gibi kriterler arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır. Bu bağlamda kurduğumuz hipotez üniversite gençliğinin , dini inancın gereklerini yerine getirme konusunda sağlam değerlere sahip olduklarını doğrulamıştır. Fakat dindarlığa ilişkin tutumları ile geleneksel toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin tutum ve davranışları arasında anlamlı bir ilişkinin olacağını varsaydığımız hipotezimizde; araştırmamız bize gösterdi ki deneklerin, dindarlık düzeyleri, sosyal yardımlaşma ve duyarlılıklarını çok fazla etkilememiştir. Başka bir deyişle bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkmamıştır.

Bunun yanında dindarlık düzeyleri ile faize karşı takınılan tutum arasında da anlamlı bir ilişki mevcut değildir. Dolayısıyla dindarlık anlayışlarının ekonomik tutumlarına pek fazla etkisi olmadığı ortaya çıkmıştır.

Dindarlık düzeyleri ile namus algılayışı arasındaki ilişki ye baktığımızda; deneklerin namus anlayışlarının, din anlayışlarından olumlu yönde etkilenmediğini görmekteyiz. Ayrıca kadın ve erkek arasındaki ilişkilerde takınılan tutumlar ile dindarlık düzeyleri arasında da anlamlı bir ilişkinin olmadığını görmekteyiz.

Bu da göstermektedir ki bireylerin dindarlıkla ilgili tutumları veya kendilerini dahil ettikleri dindarlık kategorileri onların toplum içindeki, sosyal hayata ilişkin tutumlarının belirlenmesinde etkili bir rol oynamaktadır.

Gençlerin namus telakkilerinin, dindarlık anlayışından olumlu ya da olumsuz hiçbir yönde etkilenmediği görülmüştür.

Sonuç İtibariyle;

Toplumsal cinsiyet kadın ve erkek için toplumun uygun gördüğü doğal olmayan yapay değer kalıp yargılardır. Dolayısıyla doğuştan gelen kadın ve erkek cinsiyeti ile ilgili özellikler zamanla içinde yaşanılan toplumun kültürü tarafından yorumlanarak yapılandırılır ve toplumun kadın ve erkekte beklenenleri de buna göre şekil alır. Bunlar zaman içerisinde bireylerin geleneksel kimliklerini kazanmalarında etkili olur.

Ancak toplumun kadın ve erkekte beklenenleri toplumdaki farklılık gösterir. Bu kalıpların oluşmasında dinin yeri çok büyüktür. Gerek dinlerinin kendi kutsal metinlerinde var olan cinsiyetler arası ayrımcı tutum, gerekse o dinin daha sonraki taraftarları tarafından yapılan yorumların din adına meşrulaştırılmasında toplumsal cinsiyetin, dinler tarafından nasıl oluşturulduğunu gözler önüne sermektedir.

Bu aşamada çeşitli dinlerden de örnekler vererek toplumsal cinsiyetin ve toplumlarda kadına bakışını dinlere göre nasıl farklılaştığı dinlerin meşrulaştırma ve zihniyet kazandırma fonksiyonuyla bu kalıp yargıların daha sonraki nesillere aktarılması hatta bireylerin kimliklerini etkilemesi de ilgi çekici bir noktadır.

Yaptığımız araştırma, üniversite gençliğinin kendilerini dini inancın gereklerini yerine getirme konusunda sağlam değerlere sahip olduklarını doğrulasa da, gençlerin bu sağlam değerleri sosyal hayata ilişkin aktivitelerini ihtiva eden davranışlarına uygulamada zayıf içinde olduklarını ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan bu sonuç bireylerin ne tam dindar ne de tam modern olmadıklarını ve tabir yerindeyse iki arada bir derede yani batı ile doğu arasında sıkışmış bir geleneksel dindarlık kimliği ve yarı modern bir toplumsal cinsiyet kimliği içinde olduklarını bize göstermiştir.

Oysa ki dini tutumlar veya bireylerin dindarlık algıları, onların geleneksel kimliklerinin oluşmasında ve dolayısıyla toplumsal kültürün şekillenmesinde önemli bir

rol oynaması gerekirken, araştırmamız bunun tersi yönde cereyan ettiğini ortaya koymuştur.

Gençlerin dindarlık algıları onların dinin inanç ve ibadet boyutuna matuf davranışlarını nasıl etkiliyorsa, toplum içerisindeki sosyal davranışların şekillenmesi, kimliğin oturması özellikle de kadın erkek ilişkileri bağlamında eşitlik ve denge unsurlarının oluşması hususunda da etkili olması gerekirdi. Buna rağmen tarih boyunca cinsiyet ayrımcılığı ve eşitsizliklere maruz kalan kadın hep düşük statüde olmuş ve erkeğe nazaran daha az hak ve şansa sahip olmuştur. Kuşkusuz bunda geleneksel cinsiyet rollerinin ve bu rollerin öğrenildiği sosyalleşme sürecinin de etkisi büyük olmuştur. Bu bağlamda dinlerin öğretileri de toplumlarda var olan toplumsal cinsiyetin üretilmesi ve pekiştirilmesinde çok büyük bir yer edinmiştir.

Kadınlara yönelik cinsiyet ayrımcılığı birçok dini öğretide görülmekle birlikte ayrımcılığın türü ve derecesi farklılık göstermektedir. Örneğin Yahudilikte var olan cinsiyet ayrımcılığı ile Hıristiyanlıktaki kadını suçlayıcı ve toplumsal hayattan tamamen ayrıcı tutumu ile kadını aşağılamayı ibadet olarak gören Hinduizm arasında temel de farklılıklar mevcuttur.

İslam dininde ise ilke olarak kadına karşı eşitlikçi tutum olmasına rağmen ne yazık ki bu dinin yorum geleneğinde ataerkil sistemden miras olarak kadına karşı diğer dinlerdeki gibi ikincil konum hasredilmeye çalışılmış ve bu sanki dinini temel öğretisiymiş gibi gösterilmeye çalışılmıştır. Kur'an'ın kadın konusunda ortaya koyduğu ilkelerin sübjektif düzlemde Kur'an yorumlarında kazandığı anlam, kadının değersiz ve aşağı olarak "öteki" konumuna indirgemesine ve pratiğe de bu olumsuzlukla yansımaya yol açmıştır. Zira ilkeler boyutunda kadın erkek bütünlüğu, klasik ve bazı modern yorumlarda cinsler ayrımcılığına dönüşerek Kur'an'ın insani ve adil tavrı örtülmüştür.

Erkeklik ve kadınlık, özgün ve müstakil değerlerdir. Kadın ve erkek sahip olduğu yetiler ve imtiyazlarla sorumlulukları olan değer yüklü varlıklardır. Her insan bir ana ve bir babadan doğmuş olmakla, biyolojik köken itibariyle eşittir ve tek bir insanlık ailesine mensuptur.

Kadının yaratılış niteliğinden dolayı erkeğe üstünlük vermek hatalıdır. Kadının doğası olarak varsayılan soğukluk ve zayıflık aslında uzun bir tarihin ve sinsi bir perspektif birikiminin ürünüdür.

Tarih; bilim sosyal ve kültürel alanda kendi atılımlarıyla başarılarını kanıtlamış düşünce ve inanç kaleleri oluşturmuş, içinde yaşadıkları olumsuz koşullara rağmen sorumluluk bilinciyle hareket eden akıl ve din bakımından erkekten farklı olmadığını ortaya koyan güçlü kadın örnekleriyle doludur. Kadın erkek farklılığı kadının sosyal hayatta sorumlu bir birey olarak yer almasını engellemez. Daha çok bireysel ve sosyal kimliğine vurgu yaparak toplumsal değişimin ve istikrarın belirleyici kutuplarından biri olarak görülür. Kadının sahip olacağı bu özerk kimlik onu hayatın her alanında günün ve geleceğin garantörü kılar.

5. BÖLÜM

5.1. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

5.1.1. DEMOGRAFİK BOYUTU

Anketimize 156 erkek 122 bayandan oluşan ve toplamda 278 kişi katılmıştır. Katılımcıların % 33'ü 17 -20 yaş arasındaki erkek öğrencilerden (sayı itibariyle 90 kişiye tekabül eder), % 66'sı 24-25 yaş aralığına (183 kişiye tekabül eder), deneklerden sadece 4 tanesi 26-30 yaş aralığına mensup olup sadece 1 (bir) kişi soruları cevapsız bırakmıştır.

Araştırmamız uygulamalı kısmı bir meslek yüksek okulunda yapıldığı için araştırmaya katılanların % 94'nu bekâr, % 2.5'u evli, % 2.5'u ise nişanlıdır. Ankete katılanlardan sadece 3 kişi ise duldur ve % 1'e tekabül eder.

Katılımcılardan % 98'i (273 kişiye tekabül eder) hiç çocuğu yoktur. % 0.7'lik bir gurubun bir çocuğu, % 0.4'lük bir gurubun 2 çocuğu, % 0.4'lük bir gurubun ise 5 ve üstü çocuğu vardır.

Örneklememizde gelir düzeyine baktığımızda % 13.3'ü 500 TL ve altı düzeyinde alt sınıfı oluştururken, % 36.7'si 501- 1000 TL ve % 17.3'ü 1001- 2000 TL arasını oluştururken orta sınıfı gösterir. Üst sınıfı ise % 6.7'lik 2001- 3000 TL, % 2'ye yakın bir kesim 4001 TL ve üstü teşkil eder. Örneklememizde % 54'lük bir kesim orta sınıfı oluşturuyor. Bu durum bize araştırmamızda sorulan sorulardan aldığımız cevapların orta sınıf kültür düzeyine sahip bireyler tarafından verildiğini göz önünde tutmamız gerektirdiğini gösterir.

Bölgelere göre dağılıma baktığımızda katılanların çoğunluğunun Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerine mensup olduğunu görüyoruz. Doğu Anadolu Bölgesi % 50'yi (138 kişi), % 33'lük oran ise (93 kişi) Güney Doğu Anadolu Bölgesindedir. Diğer katılımcılar ise Akdeniz, İç Anadolu, Karadeniz, Ege ve Marmara Bölgelerindedir. Deneklerin çoğu doğu kültüründe yaşadıklarını düşünürsek geleneksel olarak kadın ve erkek ilişkilerine bakış açılarını toplumsal kalıp yargıların etkisinde kalarak cevapladıklarını göreceğiz.

5.1.2. DİN VE DİNDARLIK BOYUTU

Araştırmamızın dindarlık boyutuna baktığımızda; katılanların % 100'e yakını Allah inancına sahip olduğunu, % 98'lik bir gurubun peygamberlik makamına inandığını sadece bir kişinin inançsız olduğunu görüyoruz. Oruç tutma, namaz kılma ve ahiret gününe inanma gibi ibadetlere baktığımızda oranları şöyle sıralayabiliriz:

% 84'lük bir gurup devamlı bir surette oruç tuttuğunu (233 kişi),

% 16'lık bir gurubun ara sıra oruç tuttuğunu (44 kişi),

% 80'lik bir gurubun devamlı dua ettiğini,

% 39'luk bir gurubun devamlı namaz kıldığını (108) kişi,

% 50'lik bir gurubun ara sıra namaz kıldığını (139 kişi),

% 99'luk bir gurubun ise ahiret gününe inandığını belirtmişlerdir (274 kişi).

Öznel dindarlık algısına baktığımızda ise %85'nin dindar (236 kişi), geri kalan kısmının ise az dindar olduğu ifade edilmiştir. Bu veriler bize günümüz gençliğinin küçümsenemeyecek bir oranda dindarlık yönünü olduğunu ortaya koyuyor. Gençlerde Allah ve peygamber inancı, ahiret gününe imanın tam olduğunu görüyoruz. Deneklerin sadece dini vecibelerini yerine getirirken uyguladıkları yolların birbirlerinden farklı olduklarını görüyoruz. Deneklerin büyük bir çoğunluğu (% 84) oruç tutmakta sadece % 39'u devamlı namaz kılmaktadır. Oruç ve namaz ibadetlerini yerine getirirken farklılık ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni namazın süreklilik arz eden bir ibadet olduğu, orucun ise yılın sadece bir ayına hasredilmiş olduğundan dolayı oruç tutanların oranı namaz kılanların oranına göre oldukça fazladır.

Araştırmamızın itaatkârlık ölçeğini sosyal ilişkileri ve ebeveynleriyle olan ilişkileri boyutundan ele alarak inceledik. Deneklerin sosyal ilişkilerindeki itaatkârlık boyutunu ölçmek için sorduğumuz sorulardan bazılarının verdikleri cevaplar şöyledir; örneklemedeki deneklerin “ Herhangi bir hata durumunda nasıl bir tutum gösterdiklerine”, baktığımızda % 27'lik (31 kişi) bir gurup “Tatsızlık çıkmasın diye sesini çıkarmam”, % 43'lük bir gurup ise tepkisini yüksek sesle “Kabul etmeyerek”, dile getirmiştir. Başka bir cümlede “Kendin yapmaktan hoşlanmasam da diğer insanlar

yapıyor diye onların yaptıkları davranışların aynısını yaparım”, cümlesine %83`lük gurup “Bu durum bana hiç uygun değildir” yanıtını vererek, toplum içerisinde kendilerini ifade etme yönünde açık hatta sert tepkiler sergileyecek kadar isyankâr bir tavır çizmişlerdir.

Örnekleme gurubunun kendilerine yönelik eleştirilere ilişkin tavırları hakkında bilgi edinebilmek için “Başkalarının beni eleştirmesine ve aşağılamasına izin verir kendimi savunmam”, şeklindeki cümleye % 92`lik bir kesim “Hiç uygun değil”, cevabını vererek kendilerini savunma konusunda aşırı duyarlı olduklarını göstermişlerdir.

Ebeveynleriyle kurdukları diyaloglara baktığımızda, **“Annemle babam benim hakkımda hoş olmayan şeyler söylerken ben sessizce dinlerim”**, uygundur diyenlerin oranı % 47, uygun değildir diyenlerin oranı % 50`dir.

“Arkadaşlarıma kızdığım zaman bu kızgınlığımı onlara asla söylemem”, cümlesine % 68`lik bir kesim “Böylesi bir tutum hiç uygun değildir” cevabını vermiş. Başka bir cümlede “Arkadaş toplantılarında konuşmayı başkalarının yönetimine bırakırım”, cümlesine karşılık % 73`lük bir kesim bu durum bana hiç uygun değildir cevabını vermiştir.

Gençler ebeveynlerin karşısında kendilerini savunmaları, arkadaş çevrelerinde kendilerini ifade edip duygularını açıklama yönünde gayet özgür davrandıklarını ortaya koyuyorlar. “Herhangi biri benim için küçük bir iyilikte bulursa bile içtenlikle tekrar tekrar teşekkür ederim”, cümlesine verilen cevapların % 87`si hiç uygun değildir demiştir.

Örneklemin utangaçlık konusundaki boyutuna göre dağılımlarına baktığımızda “İnsanlardan göz göze gelmekten kaçınırım”, cümlesine denekler % 29`luk uygundur, % 66`sı uygun değildir cevabını vererek utangaçlık konusunda rahat bir tavır sergilediklerini göstermişlerdir.

% 80`lik bir gurup “Yoksul insanlara yardım etmeyi severim”, cümlesine verdikleri cevapla sosyal yardımlaşma konusundaki tutumlarını olumlu bir şekilde göstermişlerdir. Bu durum bize gençlerin topluma karşı sosyal bir duyarlılık ve paylaşım içerisinde

olduğunu gösterirken kendilerini savunma ve düşüncelerini ifade etme yönünde ise taviz vermediklerini hatta isyankâr bir tavır izlediklerini göstermişlerdir.

5.1.3 TOPLUMSAL CİNSİYET İLE İLGİLİ BOYUTU

Araştırmamızın bu kısmında gençlerin sosyal yardımlaşma, sosyal uyum, öz benlik algısı, toplumda kimliklerini ifade etme yönünde gösterdikleri tavırların kadın erkek ilişkilerinde gösterdikleri tavırla bir zıtlık içerisinde olduklarını görüyoruz. Örneğin gençlerin namus kavramına bakış açısını ölçmek için; “Namus tensel bir kavramdır”, cümlesine verdikleri cevapta % 45’in bu duruma katıldığını %40’ın katılmadığını diğerlerin ise karasız kaldığını görüyoruz. Bu durum bize gençlerimizin içinde buldukları çağda namus algısıyla ilgili objektif bir bakış açısına sahip olmadıklarını gösteriyor. “Kadın erkek ayrımı yaparım”, önermesine % 29 katılıyorum, % 60’lık bir gurup katılmıyorum cevabını vermiştir. “Kadınlar akşamları tek başlarına sokağa çıkabilir”, cümlesine verilen cevaplara baktığımızda % 50’si katılmıyorum cevabını verirken % 35’lik oran katıldığını belirtmiştir.

“Kadın hastalar erkek doktora muayene olabilir”, şeklindeki bir cümleye % 44’lük bir oran katılıyorum demiştir.

Kadınların seyahat özgürlüğüne ilişkin bir cümlede “Kadın bir yere gittiğinde ailesinin mutlaka haberi olmalıdır”, cümlesine % 64’lük bir kesim katılıyorum cevabını vermiştir. Aile içi geçimsizliklerini ölçmek için hazırlanan “Kol kırılır yen içinde kalır”, cümlesine % 68 katılıyorum, “Kızını dövmeleyen dizini döver”, şeklindeki cümleye % 60’lık bir oran katılıyorum, “Kadın elinin hamuruyla erkek işine karışmamalıdır”, cümlesine % 54’lük bir oran evet cevabını vererek üniversite gençliğinde kadının toplum içerisindeki sosyal portresinin halen değişmediğini göstermiştir. Buna rağmen “Miras hakkından sadece erkekler yararlanmalıdır”, şeklindeki soruya % 73’lük bir gurup hayır cevabını vermiş % 27’lik bir gurup ise kadınlar mirastan eşit oranda yararlanmalıdır cevabını vermişlerdir. Eş tarafından kadına yöneltilen aile içi şiddete göre “Kadın hak ediyorsa ailesi ona şiddet uygulayabilir”, cümlesine % 60’lık bir oran katılmayıp, % 15’lik bir oran evet diyerek % 12’lik bir oran da karasız kalmıştır. Bu durum bize gösteriyor ki üniversite gençliği gibi eğitilmiş bir çevrede dahi kadın hakları ve kadına yönelik şiddetin kabul edilebilirliği oranı küçümsenemeyecek kadar yüksektir. Araştırmamızın temeli olan “Toplumsal yapı içerisinde kadına bakış”,

düşüncesinin gelişmekte olan bir ülke olarak çok fazla değişikliğe uğramadan devam ettiğini görüyoruz.

Kadınların çalışması konusunda deneklerin % 67'si “Kadınların çalışmasına gerek yoktur”, cümlesine katılmıyorum cevabını verirken % 67'lik bir oran ise “Kadınlar çalışırken kocalarından izin almalıdır”, cümlesini onaylamışlardır. Kadınların siyasete girmesi gerektiğini % 70'lik bir oran olumlu karşılarken, “Ailenin ekonomik durumu iyi değilse sadece erkek çocuk okutulmalıdır”, önermesine %80 katılıyorum cevabını vermiştir. Dul veya boşanmış kadınların yalnız yaşamaya hakları vardır cümlesini % 70'lik bir oran onaylamıştır.

Bu veriler bize gösteriyor ki; ülkemizde kadının her ne kadar toplumsal açıdan özgür ve rahat yaşayabilmesi için imkân ve koşullar verilse de geleneksel kimlik ile toplumsal cinsiyet kimliği ilişkisi açısından herhangi bir ilerleme kat edilememiştir.

KAYNAKÇA

1. **G.A. Lundberg** , Sosyoloji, Siyasal Bilimler Derneği Yay. ,C. 2 Ank. 1970.
2. **ADASAL**, Rasim , Tabii ve Hasta Cepheleri İle Cinsiyet Aşk Evlilik, Tarhan Kitap Evi, Ank. , 1963.
3. **AKTAN**, Hamza, İslama Göre Kadının Sosyal Aktivitesi ve Sosyal Hayatta Kadın, İSAV. Ensar Neşriyat, İst., 1996.
4. **ARKANOÇ**, Sibel, Grup İlişkileri, Alfa Yayınları, İst., 1993,
5. **BALKIR**, A. , Kadınların Kendisini Algılaması , Ank. Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ank., 1989.
6. **HİLL**, Barbara, Bizans İmp. Kadınları İktidar, Himaye ve İdeoloji, Çev. Elif Gökteke, Tarih Vakfı Yurt Yay. , İst., 2003.
7. **BEAUVOİR**, Simon de, Kadın ‘’ İkinci Cins’’ Genç Kızlık Çağı, Payel Yay. İst. 1993.
8. **TOPALOĞLU**, Bekir İslam’da Kadın, Ensar Neşriyat, İst., 1988.
9. **BİLGİN**, Nuri, Sosyal Psikoloji’ de Yöntem ve Pratik Çalışmalar, Sistem Yay. , İst. 1995.
10. **BUHARİ**, Sahihi, Şurut 15, Çev. Mehmet Sofuoğlu, Üçgen Yay., İst.,1990.
11. **BURGER**, Jerry M., Kişilik , Psikoloji Biliminin İnsan Doğasına Dair Söyledikleri, Çev. İnan Deniz, Erguvan Sarıoğlu, Kaknüs Yayınları, İst. 2006.
12. **COONEL**, R.W. , Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, Çev. Cem Soydemir , Ayrıntı Yay., İst., 1998.
13. **COX**, James L., Kutsalı ifade Etmek, İz Yay.2004
14. **CÜCELOĞLU**, Doğan, İnsan ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kavramları, Remzi Kitapevi, İst. 1997.
15. **DEMİR**, Zekiye, Modern ve Postmodern Feminizm, İz Yay. , İst. 1997
16. **DOĞRAMACI**, Emel, Türkiye’de Kadının Dünü ve Bugünü, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ank., 1997.
17. **DONOVAN**, Josephine, Feminist Teori Çev. , Aksu Bora, M. Ağduk Gevrek, Fevziye Sayılan, İletişim Yay.2009.
18. **DÖKMEN**, Zehra Y. , Toplumsal Cinsiyet, Sistem Yay. İstanbul, 2004.
19. **DÖNMEZER**, Sulhi, Sosyoloji, Savaş Yayınları, Ankara, 1988.
20. **OKUMUŞ**, Ejder, Toplumsal Değişme ve Din, İnsan Yay., 2003.

21. Erişim Tarihi 11.08. 2012 Tipitaka, Anguttarna Nikaya 3:23
,<http://firatb1984.blogspot.com> , kadın.html , adlı Web sayfasından erişilmiştir.
22. **ERKAL**, Mustafa, Sosyoloji, Der Yayınları, İstanbul, 1996.
23. **ERSOY**, Ersan, Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği, Fırat Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, , Cilt 19, s:2. 2009.
24. **ERSÖZ**, Mehmet, Evlenme ve Düğün Törenleri ile İlgili Türk Gelenekleri, Aile Yazıları, Ankara, 1991.
25. Eski ve Yeni Ahit , Kitabı- Mukaddes(Tevrat) , Kitabı Mukaddes Şirketi, İst., 1958.
26. **BERKTAY**, Fatmagül, Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın, Hristiyanlıkta ve İslamiyet'te Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım, Metis Yay. , 1995.
27. **FİCHTER**, Joseph, Sosyoloji, Çev. Nilgün Çelebi, Atilla Kitap Evi, Ank., 1996.
28. **GANDER**, Mary J. ve Harry W. Gardiner, Çocuk ve Ergen Gelişimi, Çev. ,Ali Dönmez-Nermin Çelen –Bekir Onur, İmge yayınları, İst., 2004
29. **GİRGİNER**, Haluk Uğur, Türk Toplumunda Cinsiyet Algısı, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniv. , İzmir, 1994.
30. **GÖKKAYA**, Fusun, Anne –Babaların Cinsiyet Rolü Algıları ve Cinsiyete Uygun Yetiştirme Eğilimleri ile Okul Öncesi Çocukların Cinsiyet Rolü Gelişimi (Oyuncak Tercihi İle) Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniv. , İzmir. 1994.
31. **GÜNDÜZ** Kalan, Özlem, Reklamda Çocuğun Toplumsal Cinsiyet Teorisi Bağlamında Konumlandırılışı: Kinder' Reklam Filmleri Üzerine Bir İnceleme, İletişim Fakültesi Dergisi, 2010.
32. **GÜNGÖR**, Erol, Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak, Ötüken Yayınları, İst., 1997.
33. **GÜNİNDİ**, Ersöz, A., Cinsiyet rollerine ilişkin Beklenti Tutum Davranışlar ve eşler arası sorumluluk Paylaşımı (Kamuda Çalışan Yönetici Kadın Örneği), Hacettepe Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora tezi. Ank., 1997.
34. **GÜNEŞLİ**, Özkaya, Kadınların Savaşı, Garanti Matbaası, İst. , 1970.
35. **GÜRHAN**, Nazife, Toplumsal Cinsiyet ve Din ,Mardin Artuklu Üniv . Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü 2010.

36. **HORNEY**, Karen, Psikanalizde Yeni Yollar, Çev. Selçuk Budak, Öteki Yay. , Ank. , 1994.
37. **JOACHİM**, Wach, Din Sosyolojisi, Çev. Enver Günay, MÜİFVY, İst,1995.
38. **JUDİTH**, Butler, Cinsiyet Belası Feminist Kimliği Alt Üst Edilmesi, Çev. Başak Ertür, Metis Yay. 2008.
39. **KAĞITCIBAŞI**, Ç. Kültürel Psikoloji, Kültür Bağlamında İnsan ve Aile , Evrim Yayın Evi ,İst.2000.
40. **KAĞITCIBAŞI**, Çiğdem, Yeni İnsan ve İnsanlar, Evrim Yayın Evi İst., 1999.
41. **KARPAT**, Kemal , “Kimlik Sorununun Türkiye’de ki Tarihi Sosyal ve İdeolojik Gelişmesi”; Türk Aydını ve Kimlik Sorunu, Haz. Sabahattin Şen, Bağlam Yay. , İst. , 1995.
42. **KISA**, Cihat, Carl GustavJung ’da Din ve Bireyleşme Süreci, İzmir İlahiyat Vakfı Yay. İzmir, 2005.
43. Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit (Tevrat ve İncil),Kitabı Mukaddes Şirketi, İst., 1958.
44. **KULA**, Naci, Kimlik ve Din, Ay Işığ Yay. , İst., 2000.
45. Kuranı Kerim, Açıklamalı Meali, Haz. Diyanet İşleri Bakanlığı Yay., Ank., 2006.
46. **M**, Tayyib Okiç, İslamiyet’te Kadın Öğretimi Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ank.,1978.
47. **MARSHALL**, Godon, Sosyoloji Sözlüğü Çev. Osman Akınbay – Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ank. 1999.
48. **METİN**, Abdullah, Kimliğin Geleneksel İnşası Geleneksel Kadın Kimliğinin Aktarımı, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2(1), Çankırı Karatekin Ün. İİBF. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, 2012.
49. **MİLLET**, Kate, Cinsel Politika, Çev. Seçkin Selvi, Payel Yay. , İst. ,1978.
50. **MORGAN**, Clifford T. Psikolojiye Giriş Ders Kitabı, Çev. Hüsnü Arıca ve arkadaşları, Psikoloji Bölümü Yayınları Ank., 2005.
51. **MUTEHARRİ**, Şehit Murteza, Nizamı Hukuk-u Zen der (İslam`da kadın hakları)İslam Kültür ve İlişkiler Merkezi Tercüme ve Yayınevi Müdürlüğü,1998.
52. **ARAT**, Necla , Kadın Sorunu, Say yay., İst.,1986.

53. **NİRÜN**, Nihat, Aile ve Kültür, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ank.,1994.
54. **ÖZTÜRK**, Emine, Feminist Teori ve Tarihsel Süreçte Türk Kadını, Rağbet Yay., İst., 2011.
55. **BERGER**,P.L., “Dini Kurumlar” Çev. A. Çitfci, DEÜİFD sayı.9 İzmir 1995
56. **PARLA**, Jale, Kadınlar Dile Düşünce İletişim Yay. İst . , 2005.
57. **SAKALLI**, Uğurlu, N. ,Cinsiyetçilik, Kadınlara ve Erkeklere İlişkin Tutumlar Ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik, Kuramı, Türk Psikoloji Yazıları, Ank., 2003
58. **SARAN**, Nephân, Üniversite Gençliği, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay. , İst., 1975.
59. **SARIBAY**, A.S., Erken Yaşlarda Cinsiyet Rolü Kazanımı Üzerine Ebeveynlerin Etkisi, “ Psikoloji Denemeleri “, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. , Ank., 2001.
60. **SAVAŞ**, Rıza, H.z. Muhammed Devrinde Kadın, Gelenek Yay., 2004.
61. **BEAUVOİR**, Simone de, kadın “İkinci Cins” Genç Kızlık Çağı, Payel yay. I.Cilt İst., 1993.
62. **WILFRED**, Smith Cantwell, The Milleniumand End of Rligion, Londra, 1964.
63. **STEVENS**, Anthony , Jung, Çev. Ayda Çayır, Kaknüs Yay., İst.1999.
64. **MARDİN**, Şerif, Din ve İdeoloji, İletişim Yay., İst.1992.
65. **ŞİŞMAN**, Nazife, Emanetten Mülke Kadın Bedeninin Yeniden İnşası, İz Yay., İst., 2006.
66. **TAN**, Göğüş, M. Eğitimde Kadın Erkek Eşitliği ve Türkiye Gerçeği, Kadın Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş – Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset İçinde, TÜSİAT Yayınları, Ank., 2000.
67. **TAN**, M. Kadının Ekonomik Yaşamı ve Eğitimi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ank., 1979.
68. **UZUN**, Gizem, Kadın ve Erkek Yöneticilerin Liderlik Davranışları Arasındaki Farklılık ve Bankacılık Sektöründe Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana 2005.

ÖZET

Araştırmamız Iğdır Üniversitesi Meslek Yüksekokulu öğrencilerinde geleneksel kimlik ve toplumsal cinsiyet algısı ile bunların gençliğin dindarlık konusundaki tutumları ve dini hayatları üzerlerindeki etkisini incelemektedir. Çalışmamız teorik ve uygulamalı kısımlardan oluşmaktadır. Araştırmamız bir saha araştırmasıdır. Anket formu 156 erkek 122 bayandan olmak üzere 278 öğrenciye uygulanmıştır. Öğrencilerin çalışma yaşamı, toplumsal yaşam, evlilik yaşamı ve aile yaşamı ile ilgili konularda toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri incelendiğinde önermelerin büyük bir çoğunluğunda cinsiyetler arasında istatistiksel anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Araştırmada çalışma yaşamı, toplumsal yaşam, evlilik ve aile yaşamı, din ve dindarlık boyutu, itaatkârlık ile ilgili alanlarda erkeklerin daha geleneksel bakış açısına sahip oldukları saptanmıştır. Araştırmanın sonuçları üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyete ilişkin bakış açılarını ortaya koyması açısından önem taşımaktadır. Üniversitelerin eğitiminde toplumsal cinsiyet bakış açısına yönelik, geleneksel görüşlere sahip olan öğrencilerin olması, aydın bireyler yetiştirmeyi hedefleyen üniversite eğitiminin bu hedefini tam anlamıyla gerçekleştirmediğini ve öğrencilere temel mesleki bilginin yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda duyarlılık kazandırılması gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Geleneksel Kimlik, Din, Toplumsal Cinsiyet Algıları

ABSTRACT

Our research examine straditional identity and gender perception in Igdır University vocational school students and the effects of these in the attitudes of they outh regarding religion and their religious life. Our study consists of theoretical and practical parts. Our research is a field research. Questionnaire form is applied to 278 students consisting of 156 males and 122 females. Whenthestudents' views regarding gende rroles in respect to work life, social life, married life and family life are examined, it has been found that there is a statically significant difference between the genders in the majority of the statements. It has been determined that the men have more traditional perspective regarding gender in the fields related to social life, married and family life, religion and religiousness and servility in there search. The results of there search have importance from the point of university students' suggesting the irviews regarding gender. That there are students who still have traditional views concerning gender in the education of universities shows the university which aims to raise educated individuals can not meet completely this target an the is then ecessity of sensibility acquisition in the matter of genere quality in addition basic professional education.

KeyWords: Gender, Traditional Identiy, Religon, Identiy, Gender Role Perceptions.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Suzan Moç

Doğum Yeri: Iğdır

Doğum Tarihi: 22.10.1971

Medeni Durumu: Evli

Telefon: 0476 22 7 30 85

Cep: 0507 608 39 90

e-mail: suzanmoc@hotmail.com

Adres: Topçular Mahallesi Ertuğrul Gazi Caddesi No:13, 76000 Iğdır.

EĞİTİM DURUMU

2013- Halen: Yüksek Lisans, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Ana Bilim Dalı, Din Sosyolojisi Bilim Dalı, Iğdır Üniversitesi

1988-1992: Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Sınıf Öğretmenliği, Atatürk Üniversitesi

1988: Kars Alpaslan Lisesi, Kars

İŞ DURUMU

2012-2013 Halen: Sağlık Hizmetleri Çocuk Gelişimi Bölümü, Iğdır Üniversitesi

1995- 1996: Fen Edebiyat Fakültesi, Kafkas Üniversitesi, Kars

1996-2008: Iğdır Meslek Yüksekokulu, Kafkas Üniversitesi, Kars

1995-2008: Iğdır Meslek Yüksekokulu, Iğdır Üniversitesi, Iğdır

1993-1995: Yayıncı İlköğretim Okulu, Milli Eğitim Müdürlüğü, Iğdır

BİLGİSAYAR

Word Office Programları

ANKET FORMU

Aşağıdaki anket siz gençlerin kadın hakları konusundaki tutumunuzu anlamak amacıyla yapılması planlanan bir araştırma için düzenlenmiş olup, soruları dikkatlice ve tüm samimiyetinizle cevaplayacağınıza inanıyoruz. Şimdiden Teşekkürler.

Öğretim Görevlisi

Suzan Moç

-I.BÖLÜM-

1-Yaşınız kaç?

.....

2-Medeni durumunuz?

( ) 1-Evli ( ) 2-Bekar ( ) 3-Nişanlı ( ) 5-Boşanmış ( ) 6-Dul

3-Kaç çocuk sahibisiniz?

.....

4-Mesleğiniz?

( ) 1-Ev Hanımı ( ) 2-Memur ( ) 3-İşçi ( ) 4-Esnaf

( ) 5-Emekli ( ) 6-Öğrenci ( ) 7-İşsiz ( ) 8-Diğer

5-Anne ve babanızın kaç çocuğu var?

.....

6-Ailenizin aylık geliri?

.....

7-Öğrenim durumunuz?

( ) 1-Okuma yazmam yok

( ) 2-Okur yazarım

( ) 3-İlkokul terk

( ) 4-İlkokul mezunuyum

( ) 5-Ortaokul mezunuyum

( ) 6-Ortaokul terk

( ) 7-Lise mezunuyum

( ) 8-Lise terk

( ) 9-Üniversite terk

( ) 10-Üniversite mezunuyum

8-Aslen Türkiye'nin hangi bölgesindensiniz?

- ( ) 1-Doğu Anadolu Bölgesi ( ) 2-Güneydoğu Anadolu Bölgesi.
( ) 3-İç Anadolu Bölgesi ( ) 4-Akdeniz Bölgesi.
( ) 5-Ege Bölgesi ( ) 6-Marmara Bölgesi
( ) 7-Karadeniz Bölgesi

9-Allah'ın varlığına inanıyor musunuz?

- ( ) a-Evet ( ) b-Hayır

10-Hz. Muhammed'in peygamber olduğuna inanıyor musunuz?

- ( ) a-Evet ( ) b-Hayır

11-Oruç tutuyor musunuz?

- ( ) a-Devamlı ( ) b-Arasıra ( ) c-Hiç

12-Dua ediyor musunuz?

- ( ) a-Devamlı ( ) b-Arasıra ( ) c-Hiç

13-Namaz kılıyor musunuz?

- ( ) a-Devamlı ( ) b-Arasıra ( ) c-Hiç

14-Ahiret gününe inanıyor musunuz?

- ( ) a-Evet ( ) b-Hayır

15-Kendinizi dindarlık bakımından nasıl tanımlarsınız?

- ( ) a)Çok Dindar ( ) b)Biraz Dindar ( ) c)Az Dindar ( ) d)Dindar Değil

16- Aşağıdaki ifadeleri dikkatle okuyarak size uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

a) Belirli bir konuda benim hatam olmasa da hatalı olduğum söyleniyorsa tatsızlık çıkmasın diye sesimi çıkarmam.

- ( ) 1) Tamamen uygun ( ) 2)Oldukça uygun ( ) 3)Fikrim yok

- ( ) 4)Çok az uygun ( ) 5)Hiç uygun değil

b)Kendim yapmaktan hoşlanmasam da diğer insanlar yapıyor diye o davranışları yaparım.

- ( ) 1) Tamamen uygun ( ) 2)Oldukça uygun ( ) 3)Fikrim yok

- ( ) 4)Çok az uygun ( ) 5)Hiç uygun değil

c)Paramın üstü eksik verilmiş olsa da sesimi çıkarmadan oradan uzaklaşıyorum.

( ) 1) Tamamen uygun ( ) 2)Oldukça uygun ( ) 3)Fikrim yok

( ) 4)Çok az uygun ( ) 5)Hiç uygun değil

d)Başkalarının beni eleştirmesine ve aşağılamasına izin verir kendimi savunamam.

( ) 1) Tamamen uygun ( ) 2)Oldukça uygun ( ) 3)Fikrim yok

( ) 4)Çok az uygun ( ) 5)Hiç uygun değil

e)Sevdiğim kişi benden yakınlık istediğinde o anda içimden gelmese de yakınlık göstermeye çalışırım.

( ) 1) Tamamen uygun ( ) 2)Oldukça uygun ( ) 3)Fikrim yok

( ) 4)Çok az uygun ( ) 5)Hiç uygun değil

f)Konuşmaya çalışırken birisi lafı ağızımdan alıp konuşmayı sürdürürse ben susarım.

( ) 1) Tamamen uygun ( ) 2)Oldukça uygun ( ) 3)Fikrim yok

( ) 4)Çok az uygun ( ) 5)Hiç uygun değil

g)Küçük hatalarım yüzünden sürekli özür dilerim.

( ) 1) Tamamen uygun ( ) 2)Oldukça uygun ( ) 3)Fikrim yok

( ) 4)Çok az uygun ( ) 5)Hiç uygun değil

h)Annem, babam benim hakkımda hoş olmayan şeyler söylerken ben sessizce dinlerim.

( ) 1) Tamamen uygun ( ) 2)Oldukça uygun ( ) 3)Fikrim yok

( ) 4)Çok az uygun ( ) 5)Hiç uygun değil

i)Arkadaşlarıma kızdığım zaman bu kızgınlığımı onlara söylemem.

( ) 1) Tamamen uygun ( ) 2)Oldukça uygun ( ) 3)Fikrim yok

( ) 4)Çok az uygun ( ) 5)Hiç uygun değil

j)Arkadaş toplantılarında konuşmayı başkalarının yönetimine bırakırım.

( ) 1) Tamamen uygun ( ) 2)Oldukça uygun ( ) 3)Fikrim yok

( ) 4)Çok az uygun ( ) 5)Hiç uygun değil

k)İnsanların benimle konuşurken gözlerimin içine bakmalarından hoşlanmam.

( ) 1) Tamamen uygun ( ) 2)Oldukça uygun ( ) 3)Fikrim yok

( ) 4)Çok az uygun ( ) 5)Hiç uygun değil

l)Herhangi biri benim için küçük bir iyilikte bile bulursa, içtenlikle tekrar tekrar teşekkür ederim.

( ) 1) Tamamen uygun ( ) 2)Oldukça uygun ( ) 3)Fikrim yok

( ) 4)Çok az uygun ( ) 5)Hiç uygun değil

m)İnsanlarla göz göze gelmekten kaçınırım.

- ( ) 1) Tamamen uygun ( ) 2)Oldukça uygun ( ) 3)Fikrim yok
( ) 4)Çok az uygun ( ) 5)Hiç uygun değil

n)Arkadaş toplantılarında konuyu açan kişi hiçbir zaman ben olmam.

- ( ) 1) Tamamen uygun ( ) 2)Oldukça uygun ( ) 3)Fikrim yok
( ) 4)Çok az uygun ( ) 5)Hiç uygun değil

o)İnsanlar ısrarla bana baktıklarında yüzüm kızarır.

- ( ) 1) Tamamen uygun ( ) 2)Oldukça uygun ( ) 3)Fikrim yok
( ) 4)Çok az uygun ( ) 5)Hiç uygun değil

p)Birinin davetini geri çevirirken bile mutlaka hastalık gibi önemli bir bahane bulmaya çalışırım.

- ( ) 1) Tamamen uygun ( ) 2)Oldukça uygun ( ) 3)Fikrim yok
( ) 4)Çok az uygun ( ) 5)Hiç uygun değil

-II.BÖLÜM-

	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
1 -Yoksul insanlara yardım etmeyi severim.					
2-Yaptığım alışverişlerde faiz kavramına dikkat ederim					
3-Namus tensel bir kavramdır.					
4-Sosyal ilişkilerimde kadın erkek ayrımı yaparım.					
5-Kadınları akşamları tek başına sokağa çıkabilirler.					
6-Kadın Hastalar erkek doktora muayene olabilirler.					
7-Kadın bir yere gittiğinde ailesinin mutlaka haberi olmalıdır.					
8-Eşler arasındaki şiddetli geçimsizlik aile içinde kalmalı ve bu dışarıya yansıtılmamalıdır.					
9-Kol kırılır, yen içinde kalır.					
10-Kızını dövmezen dizini döver.					
11-Kadın elinin hamuruyla erkek işine karışmamalıdır.					

12-Aile mirasından sadece erkek çocukların yararlanma hakkı olmalıdır.					
13-Aile mirasından kadınlar da eşit oranda yararlandırılmalıdırlar.					
14-Kadın hak ediyorsa kocası ona şiddet uygulayabilir.					
15-Kadınların çalışmana gerek yoktur.					
16-Kadın kocasından izin almadan çalışabilir.					
17-Kocasız zengin ise kadın çalışmasına gerek yoktur.					
18-Çalışma yaşamında kadın ve erkekler arasında terfide erkeğe öncelik verilmesi yanlıştır.					
19 -Çalışma yaşamında kadın ve erkekler arasında terfide eşit bir tutum sergilenmelidir.					
20-Siyasetin bir erkek işi olarak algılanması yanlıştır.					
21-"Ailenin ekonomik durumu iyi değilse sadece erkek çocuk okutulmalıdır" anlayışı yanlıştır.					
22-Dul, boşanmış, eşi ölmüş kadınların yalnız yaşamaya en az yalnız yaşayan erkekler kadar hakları vardır.					